

Právnická fakulta
Univerzita Karlova

Finanční právo I

Studijní opora

1. vydání (2026)

Citace:

BOHÁČ, Radim; KOTÁB, Petr; MARTINÍK, Pavel; TULÁČEK, Michal; VEČEŘ, Miroslava; VYBÍRAL, Roman. *Finanční právo I. Studijní opora*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2026. 152 s. ISBN 978-80-7630-064-4.

Podle právního stavu k 1. 7. 2026.

Autoři: prof. JUDr. Radim Boháč, Ph.D.

JUDr. Petr Kotáb, Ph.D.

JUDr. Bc. Pavel Martiník, Ph.D.

JUDr. Mgr. Michal Tuláček, Ph.D.

JUDr. Miroslava Večeř, Ph.D., LL.M.

JUDr. Roman Vybíral, Ph.D.

Editor: JUDr. Ondřej Málek, Ph.D., LL.M.

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ-Nepoužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci
4.0 Mezinárodní

Obsah

Měnové a devizové právo	4
Právo finančního systému	15
Bankovní právo	25
Pojišťovací právo	41
Právo kapitálového trhu	52
Rozpočtové právo	81
Dotační právo	106
Úvěrové právo	119
Právo AML	135
Seznam zkratek	149

Měnové a devizové právo

Obecně k měnovému právu

- měnové právo = soubor právních pravidel upravujících peněžní masu, peníze a měnu
- měnové právo se tradičně řadí do nefiskální části finančního práva
- předmětem měnového práva jsou zejména právní vztahy vznikající při
 - tvorbě peněžní masy
 - rozdělování peněžní masy
 - používání peněžní masy
- peněžní masa představuje souhrn všech peněz v ekonomice – měří se peněžními agregáty M1 (oběživo a jednodenní vklady), M2 a M3

Prameny měnového práva

Vnitrostátní prameny

- čl. 98 Ústavy České republiky
- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance
 - zakládá postavení ČNB jako emisní banky a ústavního orgánu státu
 - obsahuje základní úpravu emise a oběhu hotovostních peněz (§ 12–22)
- zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí
 - upravuje oběh zákonných peněz
 - upravuje povinnost přijímat zákonné peníze
 - upravuje výměnu poškozených peněz
 - upravuje ochranu peněz a přestupky v oblasti peněžního oběhu
- vyhláška ČNB č. 274/2011 Sb.
 - je prováděcím předpisem k zákonu o oběhu bankovek a mincí
 - upravuje zejména výměnu necelých peněz (§ 12)
 - upravuje reprodukce bankovek a mincí (§ 13–15)
- zákon č. 370/2017 Sb., o platebním styku
 - je hlavním pramenem práva platebního styku
 - transponuje směrnici PSD2
 - do budoucna má být PSD2 nahrazena směrnicí PSD3 a přímo použitelným nařízením o platebních službách (PSR)
- zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti
 - stanoví povinnost provádět bezhotovostně platby převyšující 270 000 Kč mezi týměž plátcem a příjemcem v jednom kalendářním dni
- zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi
 - upravuje mimosoudní řešení sporů mj. z platebních služeb a směnářských obchodů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
 - upravuje trestné činy proti měně a platebním prostředkům (§ 233–239)
- vyhlášky ČNB k jednotlivým vzorům mincí a bankovek
 - stanoví jednotlivé vzory zákonných peněz
 - upravují počátek i ukončení jejich platnosti

Prameny práva EU

- zejména ustanovení SFEU k přijetí eura (čl. 140 a násl.)
- nařízení č. 2182/2004 o medailích a žetonech podobných euromincím
- nařízení č. 2183/2004, kterým se použitelnost nařízení č. 2182/2004 rozšiřuje na nezúčastněné členské státy

- směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2366 ze dne 25. listopadu 2015 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 a zrušuje směrnice 2007/64/ES (tzv. PSD2)

Peníze a měna

Pojem peněz a měny

- peníze jsou kategorií ekonomickou
- měna je kategorií právní
- měna je
 - konkrétní soustava peněz zavedená v určitém státě
 - soustava peněz upravená právním řádem tohoto státu
 - druh peněz uznávaný a prosazovaný určitou suverénní autoritou
- funkce peněz
 - obecný denominátor hodnoty (měřítko cen)
 - všeobecný prostředek směny (oběživo)
 - všeobecný prostředek plateb a převodů kapitálu (platidlo)
 - nositel a prostředek uchování hodnoty ("poklad")

Atributy měny

- právní uznání a nucený oběh
 - peníze musí být uznány právními předpisy
 - stát je musí na svém území uznávat a přijímat
 - placení v této měně musí být právně vynutitelné
- hmotné peníze
 - měna musí zahrnovat i fyzické hotovostní peníze
 - nestačí jen funkce (pomyslného) měřítka hodnoty
- všeobecnost
 - peníze dané měny musí být použitelné neomezeným okruhem osob

Formy peněz

- hotovostní peníze
 - fyzické bankovky a mince
 - jejich emitentem je zpravidla centrální banka
- bezhotovostní peníze depozitní
 - zůstatky na účtech u komerčních bank
 - jejich emitentem jsou komerční banky
- bezhotovostní peníze rezervní
 - zůstatky na účtech komerčních bank u centrální banky
 - jejich emitentem je centrální banka
- elektronické peníze
 - peněžní hodnota uchovávaná elektronicky
 - vydává se proti přijetí peněžních prostředků a představuje pohledávku vůči emitentovi
 - slouží k provádění platebních transakcí (je přijímána i jinými osobami než emitentem)
 - jejich emitentem jsou oprávněné bankovní i nebankovní instituce
- digitální oběživo centrální banky (CBDC)
 - nehmotný ekvivalent hotovostních peněz centrální banky
 - je dostupný přímo veřejnosti
- další členění peněz

- peníze lze dělit na plnohodnotné a neplnohodnotné
- peníze lze dělit na hotovostní a žirální
- tzv. fiat peníze jsou vytvářeny autoritou státu – jejich nucený oběh je zajišťován právem

Kryptoaktiva a měna

- tzv. kryptoměny jsou součástí širší množiny aktiv zvaných kryptoaktiva
- kryptoaktiva nejsou z právního hlediska penězi ani měnou
 - chybí jim vazba na státní autoritu
 - není u nich zaručen nucený oběh
 - není u nich zajištěna státní akceptace
 - není u nich dána všeobecnost použití
- právní rámec některých kryptoaktiv přináší na úrovni EU nařízení MiCA

Principy měnového práva

- základní principy měnového práva
 - emisní monopol
 - jde o výlučné právo ČNB vydávat bankovky a mince (§ 12 ZČNB)
 - každý vzor bankovky nebo mince se vydává vyhláškou ČNB
 - výlučnost měny
 - na území státu má být používána jen jedna měna
 - její platidla mají nucený oběh
 - tento princip má v praxi výjimky
 - liberalizační princip
 - vyjadřuje snahu o odstraňování měnových a devizových omezení
 - projevuje se i jako zásada svobody pohybu kapitálu v EU
 - je v určitém smyslu v opozici proti výše zmíněné výlučnosti měny

Maastrichtská kritéria a přijetí eura

- maastrichtská kritéria = kritéria konvergence, představují podmínky, které musí členský stát EU splnit před přijetím společné evropské měny euro (dle čl. 140 SFEU a Protokolu č. 13)
 - cenová stabilita
 - průměrná míra inflace nesmí překročit stanovenou hranici (1,5 procentního bodu) vůči průměru tří členských států s nejnižší inflací
 - dlouhodobé úrokové sazby
 - průměrný výnos dlouhodobých státních dluhopisů nesmí překročit stanovenou hranici (2 procentní body) vůči průměru tří členských států s nejnižší inflací
 - veřejné finance
 - schodek veřejných financí nesmí překročit tři procenta HDP
 - veřejný dluh nesmí přesáhnout 60 procent HDP
 - případně se k této hodnotě musí dostatečně přibližovat
 - kurzová stabilita
 - měna musí být nejméně dva roky zapojena do mechanismu ERM II
 - nesmí dojít k devalvaci středního kurzu
 - právní konvergence
 - vnitrostátní právní úprava (zejména centrální banky) musí být slučitelná se SFEU
 - musí být slučitelná i se Statutem Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky
- Česká republika je členským státem, na který se vztahuje výjimka (čl. 139 SFEU) – povinnost přijmout euro trvá, konkrétní termín stanoven není

- plnění kritérií hodnotí Komise a ECB v konvergenčních zprávách, o zrušení výjimky rozhoduje Rada (čl. 140 SFEU)

Hotovostní peněžní oběh

Zákonné peníze a soustava českých platidel

- zákonné peníze jsou hmotné předměty použitelné jako oběživo nebo platidlo na úhradu peněžních dluhů denominovaných v příslušné měně, a to v jejich nominální hodnotě
- pojem zákonné peníze se nevztahuje na jiné formy peněz než hotovost
- nelze proto zaměňovat pojmy
 - zákonné peníze
 - česká měna
- v České republice jsou zákonnými penězi
 - platné bankovky vydané ČNB
 - platné mince vydané ČNB
- tyto peníze jsou zákonnými penězi ve své nominální hodnotě při všech platbách na území České republiky
- právu plátce zaplatit v zákonných penězích koresponduje povinnost příjemce přijmout takovou platbu (= nucený oběh) (§ 16 odst. 1 ZČNB)
- soustava českých platidel zahrnuje
 - oběžné bankovky
 - bankovky s přitiskem
 - oběžné mince
 - pamětní mince
 - mince ve zvláštním provedení
 - pamětní bankovky
- obchodní mince (§ 20 ZČNB)
 - nejsou zákonnými penězi
 - nemají nominální hodnotu vyjádřenu v české měně
 - nemají nucený oběh
- platnost vzorů českých platidel – stanoví ČNB vyhláškou (§ 22 ZČNB)
- ČNB vyhláškou určuje i počátek a konec jejich platnosti a lhůtu pro výměnu
- mezidobí od konce platnosti vzoru do konce lhůty pro výměnu se označuje jako prekluze – výměna neplatných bankovek a mincí za platné trvá nejméně 5 let (§ 19 ZČNB), zpravidla je doba stanovena delší

Nucený oběh a povinnost přijímat zákonné peníze

- znamená povinnost přijímat je v nominální hodnotě (§ 5 odst. 1 ZOBM)
- vztahuje se na platby denominované v korunách českých
- povinnost přijímat zákonné peníze se liší podle osob (§ 5 ZOBM)
 - ČNB – odmítnutí zákonných peněz nepřípadá v úvahu
 - úvěrové instituce provádějící pokladní operace – odmítnutí zákonných peněz zpravidla nepřípadá v úvahu
 - směnárníci, právnické osoby a fyzické osoby – mohou odmítnout pamětní mince a pamětní bankovky; oběžné mince mohou odmítnout v počtu nad 50 kusů v jedné platbě

Poškozené peníze a jejich výměna

- poškozené zákonné peníze (§ 2 odst. 5 a 6 ZOBM)
 - opotřebované oběhem

- povinnost přijmout je mají všichni příjemci
- s výjimkou fyzických osob je ale nesmějí vracet zpět do oběhu
- běžně poškozené
 - přijímají je ČNB a úvěrové instituce
 - musí být splněny podmínky celistvosti a celosti (s výjimkami)
- nestandardně poškozené
 - lze je odmítnout
 - ČNB a úvěrové instituce je zadrží bez náhrady
 - náhrada se zásadně neposkytuje
 - výjimečně ji může ČNB přiznat (§ 10 odst. 3 ZOBM)
- celá bankovka a celá mince
 - celá bankovka (§ 2 odst. 5 ZOBM)
 - je bankovka, které nechybí žádná část
 - případně jí chybí jen zákonem tolerovaná malá část okraje nebo růžku
 - celá mince (§ 2 odst. 6 ZOBM)
 - je mince, jejíž plocha nebyla zmenšena
 - případně jde o minci vyrobenou z více částí, které nechybí žádná část
 - celistvá bankovka
 - tvoří souvislý celek
- náhrada za necelou bankovku (§ 12 vyhlášky č. 274/2011 Sb.)
 - poskytuje se v plné nominální výši
 - musí být zachováno více než 50 procent její plochy
 - bankovka musí být celistvá nebo složená nejvýše ze dvou částí, které k sobě nepochybně patří

Omezení plateb v hotovosti

- platby přesahující 270 000 Kč mezi tímž plátcem a příjemcem v jednom kalendářním dni musí být provedeny bezhotovostně (§ 4 ZOPH)
- zákon obsahuje výjimky (§ 2 odst. 2 a § 3 odst. 2 ZOPH)
- porušení může být sankcionováno pokutou (až 500 000 Kč u fyzické osoby, až 5 000 000 Kč u právnické nebo podnikající fyzické osoby)
- dodržování kontrolují orgány Finanční správy České republiky a Celní správy České republiky

Protiprávní jednání v oblasti peněz

- padělání a pozměňování peněz (trestný čin dle § 233 TZ)
- udávání padělaných peněz (trestný čin dle § 235 TZ)
- neoprávněná výroba peněz (trestný čin dle § 237 TZ)
- výroba a vydávání náhražek peněz (trestný čin dle § 239 TZ)
- odmítání zákonných peněz (trestný čin dle § 239 TZ)
- poškozování zákonných peněz (trestný čin dle § 239 TZ)
- neoprávněná výroba nebo šíření napodobenin peněz (přestupek dle § 46 odst. 1 písm. a) ZČNB a § 28 ZOBM)
- a další

Bezhotovostní platební styk

- bezhotovostní platební styk zahrnuje právní vztahy vznikající při převodu peněžních prostředků mezi účastníky
- bezhotovostní platební styk využívá žirálních peněz, tedy zůstatků na účtech u bank a dalších poskytovatelů platebních služeb
- druhy bezhotovostního platebního styku

- vnitrobankovní a mezibankovní
- vnitrozemský a mezinárodní
- úhradový a inkasní
- korespondentský a clearingový
- právní úprava platebního styku
 - je soustředěna zejména do zákona o platebním styku
 - doplňují jej zejména ZOPH, zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, nařízení (EU) 2015/751 o mezibankovních poplatcích za karetní transakce a vyhláška ČNB č. 169/2011 Sb., o pravidlech tvorby čísla účtu

Platební služby a jejich poskytovatelé

- platební služby
 - jsou poskytovány na základě smlouvy o platebních službách
 - zákon obsahuje řadu ustanovení na ochranu uživatele
 - poskytovat je mohou jen vybrané osoby
- poskytovateli platebních služeb mohou být zejména (§ 5 ZPS)
 - banky
 - pobočky zahraničních bank
 - družstevní záložny
 - platební instituce
 - instituce elektronických peněz
 - poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu
 - ČNB

Práva a povinnosti uživatele platebních služeb

- lhůta T+1 pro provedení mezibankovní korunové platby (§ 169 odst. 1 ZPS)
- lhůta T+0 při vnitrobankovní korunové platbě
- limit odpovědnosti plátce při neautorizované transakci do protihodnoty 50 EUR (§ 182 odst. 1 ZPS)
- zvláštní ochrana spotřebitele
- právo na základní platební účet (§ 210-217 ZPS)
- právo na hladký průběh změny platebního účtu (při přechodu k jinému poskytovateli) (§ 203-209 ZPS)
- právo na chráněný účet (proti němuž nelze vést exekuci) (§ 304c-304e OSŘ)
- silné ověření uživatele (§ 223 a násl. ZPS)
 - vyžaduje se při dálkovém přístupu k platebnímu účtu
 - vyžaduje se při použití platebního prostředku
 - musí kombinovat alespoň dva prvky z různých kategorií
- kategorie silného ověření
 - znalost – například heslo nebo PIN
 - držba – například mobilní telefon nebo jiné zařízení
 - inherence – například biometrické údaje

Platební karty a elektronické peníze

- platební karty
 - debetní karta – uživatel čerpá zůstatek na platebním účtu
 - kreditní karta – uživatel čerpá úvěr od vydavatele
 - karta s odloženým zúčtováním – uživatel čerpá prostředky vydavatele; po zúčtovacím období je musí v plné výši splatit
 - předplacená karta – uživatel čerpá předem složenou (nabitou) peněžní hodnotu

- elektronické peníze (§ 4 odst. 1 ZPS)
 - představují pohledávku vůči tomu, kdo je vydal
 - jsou uchovávány elektronicky
 - jsou vydávány proti přijetí peněžních prostředků za účelem provádění platebních transakcí
 - jsou přijímány jinou osobou než tím, kdo je vydal
 - od bezhotovostních (depozitních) peněz se liší tím, že nejde o vklad na platebním účtu a nesmějí být úročeny
- od elektronických peněz je třeba odlišovat
 - elektronické peněžní tokeny
 - jiná kryptoaktiva
 - digitální oběživo centrální banky
- elektronické peníze mohou vydávat jen vybrané osoby s příslušným veřejnoprávním povolením (§ 6 ZPS)

Platební systémy

- korespondentské systémy – využívají účty vedené bankami navzájem
- clearingové systémy – zprostředkovávají vypořádání prostřednictvím zúčtovací banky; clearingový systém může fungovat
 - na principu netto nebo brutto
 - dávkově nebo průběžně v režimu RTGS (Real-Time Gross Settlement)
- CERTIS
 - je clearingový platební systém provozovaný ČNB
 - slouží pro mezibankovní tuzemský platební styk v korunách českých
 - funguje na principu brutto vypořádání v reálném čase
- systém T2 (dříve TARGET 2)
 - je eurozónový clearingový platební systém
 - roli zúčtovací banky hrají členské centrální banky Eurosystemu
 - slouží primárně pro platby v eurech (od roku 2025 též platby v dánských korunách)

Finanční arbitr

- rozhoduje spory mezi spotřebiteli a poskytovateli platebních služeb (mimo jiné) (§ 1 odst. 1 ZFA)
- rozhoduje i spory s vydavateli elektronických peněz a směnárny (mimo jiné)
- řízení se zahajuje jen na návrh spotřebitele
- řízení je dvojinstanční – proti nálezu lze podat námitky, o nichž rozhoduje opět finanční arbitř
- řízení je nezpлатněné
- pravomoc finančního arbitra nevylučuje pravomoc soudů (avšak oboustranně platí principy litispendence a res iudicata)
- příslušnost finančního arbitra nelze vyloučit smlouvou

Obecně k devizovému právu

- devizové právo je soubor právních pravidel upravujících vlastnictví a nakládání s cizozemskými peněžními prostředky a s některými dalšími hodnotami na takové prostředky snadno přeměnitelnými
- předmětem devizového práva jsou zejména
 - peníze cizích měn
 - pohledávky vůči zahraničí
 - zahraniční cenné papíry
 - zahraniční deriváty
 - jiné investiční nástroje

- drahé kovy (především zlato)
- liberalizační princip v devizovém právu
 - je příčinou toho, že pozitivněprávní devizové právo v tuzemsku téměř vymizelo
 - jako vědní a pedagogická disciplína však devizové právo přetrvává
 - výrazem liberalizačního principu je svoboda pohybu kapitálu a plateb (v EU čl. 63–66 SFEU)
- devizové právo je tradičním nástrojem devizové politiky státu
- devizová politika
 - je cílevědomé ovlivňování hospodářských procesů prostřednictvím finanční činnosti v rámci devizového fondu
 - je zaměřena především na dlouhodobou stabilitu platební bilance
- platební bilance
 - je statistický výkaz zachycující ekonomické transakce se zahraničím za určité období (rok, čtvrtletí)
 - sleduje transakce mezi rezidenty a nerezidenty
 - slouží k posouzení vnější ekonomické rovnováhy
 - slouží k posouzení konkurenceschopnosti a finanční stability národní ekonomiky
- základní struktura platební bilance
 - běžný účet
 - kapitálový účet
 - finanční účet
 - saldo chyb a opomenutí

Základní prameny devizového práva

- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance – upravuje výkaznickou povinnost pro potřeby statistiky platební bilance (§ 41)
- zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu – upravuje oznamovací povinnost tuzemských osob vydávajících dluhopisy nebo obdobné cenné papíry v zahraničí (§ 8a)
- zákon č. 240/2000 Sb., krizový zákon – obsahuje podmíněné devizové zákazy aktivovatelné vládou v době nouzového stavu (§ 6 odst. 3)
- vyhláška ČNB č. 235/2013 Sb. – upravuje předkládání výkazů pro statistiku platební bilance, investiční pozice a dluhové služby vůči zahraničí
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1672 – upravuje kontroly peněžní hotovosti a některých dalších hodnot vstupujících do EU nebo ji opouštějících
- Dohoda o Mezinárodním měnovém fondu – významná je zejména z hlediska závazků členů v oblasti devizových operací a směnitelnosti (čl. VIII)
- smlouva o fungování Evropské unie – význam mají zejména články 63 až 66 upravující svobodu pohybu kapitálu a plateb a podmínky jejich omezení

Instituty devizového práva

Rezidenti a nerezidenti

- devizový rezident – osoba s trvalým pobytem nebo sídlem v tuzemsku
- devizový nerezident – jiná osoba
- dřívější devizový zákon užíval pojmy tuzemec (rezident) a cizozemec (nerezident)
- pro platební bilanci mají význam pouze transakce mezi rezidenty a nerezidenty

Valuty a devizy

- valuty – hotovostní peníze v cizích měnách
- devizy – bezhotovostní peníze v cizích měnách; typicky zůstatky na účtech u bank a jiných institucí

Zahraniční investice

- **přímé zahraniční investice**
 - představují získání a rozšiřování trvalého podílu v zahraničním podniku (dle terminologie MMF a evropského práva)
 - cílem je dlouhodobý vztah a ovládnutí nebo významný vliv na řízení
 - obvykle kvantifikováno jako nejméně 10% podíl (přímý nebo nepřímý) na hlasovacích právech
- **nepřímé neboli portfoliové investice**
 - zahrnují například zahraniční majetkové i dluhové cenné papíry
 - zahrnují i majetkové účasti bez záměru získat řídicí vliv
 - devizověprávní pojetí zahraniční investice je třeba odlišovat od pojetí podle zákona o prověřování zahraničních investic (§ 3 zákona č. 34/2021 Sb.)

Měnová směnitelnost

- znamená absenci právních překážek nabývání cizích měn a dalších devizových hodnot za tuzemskou měnu
- **historické podoby směnitelnosti**
 - neomezená směnitelnost – neexistují právní překážky
 - omezená směnitelnost – platí jen pro určité typy plateb nebo pro určité osoby
 - vnitřní směnitelnost – týká se jen rezidentů
 - vnější směnitelnost – týká se jen nerezidentů
 - směnitelnost běžného účtu versus směnitelnost kapitálového účtu – jde o další možné rozlišení dílčího rozsahu liberalizace
- **odstraňování devizových omezení** obvykle postupuje
 - od běžných plateb ke kapitálovým převodům
 - od vnitřní směnitelnosti k vnější
 - v opačném směru pak bývá měnová směnitelnost pozastavena nebo rušena
- volná směnitelnost se může projevovat nikoli explicitním vyjádřením v platném právu, ale i pouhou absencí omezujících devizových předpisů

Přetrvávající pravidla devizového práva

Nouzový stav v devizovém hospodářství

- představuje mechanismus pro rychlou reakci na nepříznivý vývoj platební bilance
- v českém právu jde o podmíněné zákazy obsažené v krizovém zákoně (§ 6 odst. 3 krizového zákona)
- za běžného stavu jsou tyto zákazy „spící“
- aktivovat je může vláda po dobu nouzového stavu
- nouzový stav vyhláší vláda nejdéle na 30 dnů, prodloužení jen s předchozím souhlasem Poslanecké sněmovny (ú. z. č. 110/1998 Sb.)
- při schodkové platební bilanci může vláda zakázat
 - nabývání peněžních prostředků v cizí měně za českou měnu
 - nabývání cenných papírů emitovaných cizozemci za českou měnu
 - nabývání práv či závazků odvozených od těchto hodnot
 - provádění veškerých plateb z České republiky do zahraničí
 - ukládání peněžních prostředků na účty v zahraničí
- při přebytkové platební bilanci může vláda zakázat
 - prodej cenných papírů emitovaných tuzemci cizozemcům
 - přijímání úvěrů od cizozemců
 - zřizování účtů v České republice pro cizozemce

- přijímání vkladů na jejich účty
- provádění veškerých plateb ze zahraničí do České republiky mezi poskytovateli platebních služeb a jejich pobočkami
- tyto záказы se neuplatní
 - na obchody České republiky
 - na obchody ČNB
 - na držitele zvláštního povolení vydaného ČNB

Výkaznická povinnost vůči ČNB

- vykazující osoby jsou povinny předkládat ČNB statistické výkazy (§ 41 ZČNB)
- tyto výkazy slouží pro sestavení statistiky platební bilance
- slouží i pro investiční pozici a dluhovou službu vůči zahraničí
- povinnost se týká zejména
 - osob, které jsou tuzemským investorem s přímou investicí v zahraničí (od 2,5 mil. Kč), nebo tuzemskou společností s přímou investicí zahraničního investora (od 25 mil. Kč)
 - osob s celkovým ročním objemem aktiv nebo pasiv vůči zahraničí alespoň 200 milionů Kč
- osob, u nichž celkový roční objem finančních úvěrů poskytnutých nebo přijatých ve vztahu k zahraničí dosáhne alespoň 100 milionů Kč

Kontrola hotovosti na hranicích EU

- kontrola peněžní hotovosti na hranicích EU (nařízení (EU) 2018/1672, § 41 a 42 AMLZ)
 - dovoz a vývoz hotovosti v hodnotě 10 000 EUR a více při překročení hranice EU podléhá oznamovací povinnosti
 - částky pod limitem se u téže osoby v průběhu roku sčítají
 - pojem peněžní hotovost zahrnuje i některé další hodnoty
 - může jít například o cestovní šeky, vlastní směnky, zlaté mince (s obsahem zlata $\geq 90\%$), zlaté slitky (o ryzosti $\geq 99,5\%$) nebo předplacené karty

Směnárenství

- směnárenství je upraveno zákonem č. 277/2013 Sb., o směnárenské činnosti

Směnárenská činnost a směnárenský obchod

- směnárenská činnost
 - je soustavná činnost
 - je provozována vlastním jménem
 - je provozována na vlastní odpovědnost
 - je provozována za účelem dosažení zisku
 - spočívá v provádění směnárenských obchodů
- směnárenský obchod zahrnuje (§ 2 odst. 1 ZSČ)
 - směnu bankovek, mincí nebo šeků znějících na určitou měnu za bankovky, mince nebo šeky znějící na jinou měnu
 - směnu bezhotovostních peněžních prostředků nebo elektronických peněz v určité měně za bankovky nebo mince jiné měny, je-li platební příkaz zadán prostřednictvím příjemce provádějícího směnu
- směnárenským obchodem není (§ 2 odst. 2 ZSČ)
 - cashback (vyplacení hotovosti dodavatelem zboží odběrateli při placení nad rámec ceny zboží)
 - dynamic currency conversion (DCC, směna měn nabízená před zahájením platební transakce prostřednictvím bankomatu nebo v místě prodeje)
- osoby oprávněné provozovat směnárenskou činnost

- banky
- zahraniční finanční instituce oprávněné podnikat v České republice
- spořitelní a úvěrní družstva
- ČNB
- směnárníci s povolením ČNB zapsaní do registru směnárníků

Regulace směnářenské činnosti

- provozovna musí být označena
- provozovna musí být předem oznámena ČNB
- v provozovně musí být uveřejněn kurzovní lístek
- výhodnější kurzy nesmějí být konkrétně uveřejňovány
- směnárníkovi za směnu nenáleží úplata, s výjimkami uvedenými v ZSČ
- při obchodu nad 1 000 EUR je vyžadována předmluvní informace
- po provedení směnářského obchodu musí být zákazníkovi vydán doklad o provedení obchodu v textové podobě bez ohledu na výši obchodu
- zákazník má právo odstoupit od smlouvy do tří hodin v části obchodu do 1 000 EUR
- směnárník má informační povinnost vůči ČNB
- směnárník musí pořizovat a uchovávat dokumenty a evidenci

Kurz měny

- kurz měny je cena, za níž se směňuje jedna měna za druhou
- druhy kurzů
 - přímý kurz – udává počet jednotek tuzemské měny za jednotku cizí měny (např. 1 EUR = 25 Kč)
 - nepřímý kurz – udává počet jednotek cizí měny za jednotku tuzemské měny (např. 1 Kč = 0,05 USD)
 - nákupní kurz – jde o kurz, za který směnárna nakupuje cizí měnu od zákazníka
 - prodejní kurz – jde o kurz, za který směnárna prodává cizí měnu zákazníkovi
- rozdíl mezi nákupním a prodejním kurzem tvoří spread (marži) směnárny

Spory ve směnářenství

- může mimosoudně řešit finanční arbitr
- musí jít o spor mezi spotřebitelem a osobou provozující směnářskou činnost
- spor musí vzniknout při provádění směnářského obchodu

Právo finančního systému

Obecně k právu finančního systému

Finanční systém

- finanční systém = souhrn veškerých druhů finančních trhů
- finanční systém zahrnuje kapitálový trh, peněžní trh, devizový trh, dluhopisový trh a akciový trh a to včetně subjektů a institucí, které na těchto trzích působí a poskytují finanční služby, resp. subjektů, které přichází na tyto trhy za účelem střetávání nabídky a poptávky po relativně disponibilních peněžních prostředcích

Právo finančního systému a jeho předmět

- právo finančního systému
 - je podoborem finančního práva
 - patří do jeho zvláštní části
 - patří do nefiskální části finančního práva
 - vyznačuje se velmi úzkou vazbou na právo měnové a devizové, jakož i na měnovou politiku
- vymezuje veřejnoprávní rámec stability, dohledu a základních pravidel pro subjekty, které v rámci finančního systému působí
- pravidla měnové politiky a režim devizových vztahů
- významně ovlivňují fungování celého finančního systému
- stabilní měna = významný faktor úzce provázaný se stabilitou finančního systému
- důsledky případné nestability finančního systému se promítají do transmisního mechanismu v rámci celé měnové politiky
- právo finančního systému reguluje finanční systém, determinuje jeho vnitřní strukturu, jeho jednotlivé procesy a nastavuje základní pravidla jeho fungování
- právo finančního systému vymezuje a stanoví pravidla pro
- subjekty finančního systému, finanční instituce a orgány veřejné moci působící v rámci finančního systému
- právo finančního systému upravuje vzájemné právní vztahy, jež mezi subjekty finančního systému vznikají
- stanoví práva, povinnosti a pravomoci jeho jednotlivých účastníků, a to především
 - rozsah oprávnění jednotlivých dohledových orgánů
 - jim odpovídající povinnosti regulovaných subjektů

Úzký pojem „právo finančního trhu“

- úzký pojem „právo finančního trhu“
- byl aplikovaný v dřívější literatuře a praxi, byl již překonán
- toto označení nevystihovalo správně samotnou podstatu práva finančního systému
- opomíjelo otázku jeho stability a rámec makroobezřetnostní regulace

Předmět právních vztahů

- předmětem právních vztahů vznikajících v rámci finančního systému jsou
 - peněžní prostředky v konkrétních měnách
 - práva a pohledávky, jež peněžní prostředky představují či nahrazují
 - elektronické peníze
 - vklady a investiční nástroje

Prameny práva finančního systému

- k základním pramenům práva finančního systému v České republice řadíme
- vnitrostátní prameny a právní úpravu EU

Ústavní úroveň

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, upravuje zejména ČNB, NKÚ a ústavní základy finančního systému, a to zejména v čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 10, čl. 10a, čl. 42 odst. 1-2, čl. 97 a čl. 98.
- usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ze dne 16. prosince 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky upravuje zejména svobodu podnikání, právo na soudní ochranu, ochranu vlastnictví a zákonnost ukládání daní a poplatků a to především v čl. 2 odst. 2-3, čl. 4 odst. 1-2, čl. 11 odst. 1 a 5, čl. 26 odst. 1-2 a čl. 36 odst. 1-2.

Česká národní banka a úvěrové instituce

- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance (ZČNB) – upravuje zejména ČNB, cenovou stabilitu, dohled nad finančním trhem, stabilitu finančního systému a řešení krizí a to především v § 2, 3a a 44-45d ZČNB.
- zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů – upravuje zejména, bankovní dohled, banky, podmínky bankovní licence, oblast pojištění vkladů
- zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech – upravuje zejména, dohled ČNB, družstevní záložny a kempeličky

Kapitálový trh a platební služby

- zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu (ZPKT) – upravuje zejména, investiční nástroje a investiční služby, obchodníky s cennými papíry, regulaci trhu
- zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu – upravuje zejména působnost a pravomoci ČNB při výkonu dohledu nad kapitálovým trhem (část první ZDKT) a vymezení poskytovatelů služeb na kapitálovém trhu a účastníků kapitálového trhu (§ 5 ZDKT), opatření k nápravě a sankce
- zákon č. 370/2017 Sb., o platebním styku – upravuje zejména platební služby a jejich poskytovatele, platební instituce a instituce elektronických peněz, vydávání elektronických peněz a práva a povinnosti při poskytování platebních služeb
- zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech (ZISIF) – upravuje zejména investiční fondy, kolektivní investování a obhospodařování majetku investorů

Pojišťovnictví a penzijní spoření

- zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví – upravuje zejména, pojišťovny, zajišťovny, pravidla pro udělení licence, výkon dohledu a omezitelný právní rámec
- zákon č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění – upravuje zejména požadavky na odbornou způsobilost, oblast distribuce pojištění, činnost pojišťovacích zprostředkovatelů
- zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření – upravuje zejména podmínky doplňkového penzijního spoření, účastnické fondy, činnost penzijních společností

Digitalizace finančního trhu a finanční arbit

- zákon č. 31/2025 Sb., o digitalizaci finančního trhu – jde o transpoziční předpis k nařízením MiCA a DORA

- zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi – upravuje zejména právní rámec mimosoudního řešení sporů mezi spotřebitelem a finanční institucí

Podzákonná úroveň

- do podzákonné úrovně pramenů práva finančního systému patří zejména vyhlášky České národní banky a vyhlášky Ministerstva financí

Právní úprava EU

- mezi nejvýznamnější unijní předpisy v oblasti práva finančního systému řadíme zejména nařízení a směrnice EU v oblasti pojišťovnictví, regulace bank a platebních služeb
- nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 575/2013, CRR, směrnice 2013/36/EU, CRD IV, nařízení EU 2019/876, CRR II, směrnice EU 2019/878, CRD V, nařízení EU 2024/1623, CRR III, směrnice EU 2024/1619, CRD
- tyto předpisy upravují zejména, kapitálové požadavky, a bankovní režim a obezřetnostní pravidla
- nařízení EU 2022/2554 o digitální provozní odolnosti finančního sektoru (DORA) a doprovodná směrnice EU 2022/2556 – stanoví právní rámec pro digitální provozní odolnost, oblast finančního sektoru

Dohled nad finančním systémem

- dohledovým orgánem je Česká národní banka (§ 1 odst. 1 ZČNB)
- do rámce dohledu řadíme soubor činností, jimiž stát, a v rámci Evropské unie také její příslušné orgány, provádí
 - průběžnou kontrolu postupů finančních institucí
 - průběžnou kontrolu subjektů vykonávajících svou činnost v rámci finančního systému
 - kontrolu jejich souladu s právními předpisy
- hlavním cílem dohledové činnosti ČNB v této oblasti je ochrana
 - stability finančního systému
 - důvěry ve finanční trh
- dohled je primárně zaměřen na
 - kontrolu základních stabilizačních instrumentů finančního systému
 - dodržování povinných obezřetnostních požadavků a krizových mechanismů
 - provádění potřebných makrobezpečnostních opatření
 - aplikaci pravidel určených pro případ možného selhání finančních institucí
- Česká národní banka dohlíží zejména na
 - banky a družstevní záložny
 - pojišťovny a zajišťovny
 - penzijní společnosti a jimi obhospodařované fondy
 - kapitálový trh
 - obchodníky s cennými papíry
 - investiční společnosti a investiční fondy
 - organizátory regulovaných trhů apod.
 - platební instituce, jakož i na ostatní poskytovatele platebních služeb
 - další regulované subjekty finančního trhu
- svou působnost v oblasti práva finančního systému vykonává rovněž
 - Ministerstvo financí

Funkce finančního systému

- akumulační funkce spočívá v akumulaci dočasně volných peněžních prostředků
- základem funkce řízení rizika je

- transformace rizika
- alokace rizika
- sdílení rizika
- transfer rizika
- alokační funkce spočívá v alokaci kapitálu směrem do investic
- podstatou mobilizační funkce je aktivizace kapitálu

Stabilita finančního systému a výkon dohledu

- princip zajištění stability finančního systému a výkon dohledu
 - je ústředním principem prostupujícím celé právo finančního systému
 - je velmi úzce spjat s činnostmi orgánů dohledu
- základním cílem orgánů dohledu je péče o systémovou stabilitu celého finančního systému
- orgány dohledu disponují v této oblasti rozsáhlým katalogem nástrojů
- ČNB rozpoznává, sleduje a posuzuje rizika ohrožení stability finančního systému a působí k jejich předcházení; vytváří tím makrobezpečnostní politiku (§ 2 odst. 2 písm. e) ZČNB)
- ČNB předkládá Poslanecké sněmovně nejméně jednou ročně zprávu o finanční stabilitě, jejíž součástí je strategie makrobezpečnostní politiky (§ 3a ZČNB)

Zákon o České národní bance

- ZČNB s pojmem finanční systém pracuje, obecnou definici pojmu „finanční systém“ zákon neposkytuje
- tímto zákonem je ČNB svěřena významná úloha v oblasti
 - výkonu dohledu nad finanční stabilitou
 - bezpečného fungování celého finančního systému (§ 2 odst. 1 ZČNB)

Dohled ČNB nad osobami působícími na finančním trhu

- ČNB vykonává dohled nad osobami působícími na finančním trhu
- podle § 2 odst. 2 písm. d) ZČNB
- dohled ČNB je blíže specifikován v § 44 až 45d ZČNB a části první ZDKT, jde-li o dohled v oblasti kapitálového trhu
- dohled ČNB zahrnuje zejména
 - rozhodování o žádostech o udělení licencí
 - kontrolu dodržování jejich podmínek
 - kontrolu dodržování zákonů, jakož i přímo použitelných předpisů EU
 - získávání informací potřebných pro výkon dohledu
 - ukládání opatření k nápravě
 - ukládání správních trestů
 - ukládání donucovacích pokut
 - řízení o přestupcích

ČNB jako orgán příslušný pro řešení krizových situací

- ČNB je také orgánem příslušným pro řešení krizových situací podle zákona č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu, ve znění pozdějších předpisů

Evropské orgány dohledu

- na dohledu nad finančním systémem se vedle tuzemských orgánů podílí také orgány EU
- Evropský systém dohledu nad finančním trhem (ESFS) tvoří zejména
 - Evropský orgán pro bankovníctví - EBA (nařízení č. 1093/2010)

- Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění - EIOPA (nařízení č. 1094/2010)
- Evropský orgán pro cenné papíry a trhy - ESMA (nařízení č. 1095/2010)
- Evropská rada pro systémová rizika - ESRB (nařízení č. 1092/2010)
- orgány dohledu jednotlivých členských států
- evropské orgány dohledu (EBA, EIOPA, ESMA) zejména vydávají obecné pokyny a doporučení, připravují návrhy technických norem a koordinují postup národních orgánů dohledu
- ESRB odpovídá za makrobezpečnostní dohled nad finančním systémem EU
- v rámci bankovní unie vykonává Evropská centrální banka prostřednictvím jednotného mechanismu dohledu (SSM) přímý dohled nad významnými úvěrovými institucemi zúčastněných členských států (nařízení č. 1024/2013)
- na SSM navazuje jednotný mechanismus pro řešení krizí (SRM) s Jednotným výborem pro řešení krizí (nařízení č. 806/2014)
- Česká republika se bankovní unie neúčastní; dohled vykonává ČNB, která je zastoupena v EBA, EIOPA, ESMA i ESRB a s evropskými orgány dohledu spolupracuje

Kategorizace finančního systému

Teritoriální hledisko

- z teritoriálního hlediska lze finanční systém kategorizovat následovně
- globální finanční systém
 - zahrnuje finanční systém celosvětový
 - jeho určujícím znakem je vzájemná provázanost mezi jednotlivými toky kapitálu a institucemi globálního významu
- nadnárodní finanční systém představuje finanční systém fungující v rámci seskupení více jednotlivých států; příkladem je EU a harmonizovaná pravidla
- národní finanční systém představuje finanční systém na úrovni určitého státu (právní řád jednoho státu, systém jeho institucí, právní rámec dohledu)

Sektory finančního systému

- finanční systém se dále vnitřně člení do několika základních sektorů
- sektory finančního systému jsou determinovány a vzájemně se odlišují zejména
 - charakterem poskytovaných služeb
 - stupněm jejich regulace
- hlavní sektory finančního systému
 - bankovníctví
 - pojišťovnictví
 - kapitálový trh
- podstatou a základním znakem bankovníctví je
 - přijímání vkladů
 - poskytování úvěrů
- ústředním cílem činnosti v oblasti pojišťovacího sektoru je
 - přebírání pojistných rizik
 - rozkládání pojistných rizik
- hlavní podstatou kapitálového trhu je financování prostřednictvím investičních nástrojů např. cenných papírů a dalších druhů investičních nástrojů

Subjekty finančního systému

- dle jejich postavení a role ve finančních vztazích, kterou v rámci finančního systému sehrávají, lze subjekty finančního systému kategorizovat do tří základních skupin
 - subjekty finanční správy
 - poskytovatelé finančních služeb
 - uživatelé finančních služeb

Subjekty finanční správy

- subjekty finanční správy jsou subjekty, jejichž úlohou je
 - tvorba pravidel
 - dohled nad fungováním celého finančního systému
- mezi subjekty finanční správy patří zejména
 - Ministerstvo financí – zodpovědné za regulaci finančního systému a tvorbu koncepce finančního systému
 - Česká národní banka – orgánem dohledu nad finančním systémem, dbá na jeho finanční stabilitu

Poskytovatelé finančních služeb

- jsou profesionálové nabízející v rámci finančního systému své finanční produkty
- poskytují finanční služby a při své činnosti vstupují do právních vztahů s klienty
- podléhají povinnosti dodržovat právní rámec vyplývající z právních norem upravujících oblast regulace a dohledu nad fungováním finančního systému
- okruh poskytovatelů služeb na kapitálovém trhu a účastníků kapitálového trhu vymezuje § 5 ZDKT

Uživatelé finančních služeb

- jsou zejména
 - vkladatelé
 - investoři
 - emitenti
 - jako adresáti ochranných mechanismů
- uživatelé finančních služeb využívají finanční systém zejména
 - k získávání finančních prostředků
 - k ukládání finančních prostředků
 - za účelem investování

Finanční instituce

- finanční instituce – poskytují profesionálně finanční služby v rámci finančního systému
- vstupují tak do rozsáhlého okruhu právních vztahů, s klienty a dalšími subjekty na trhu

Finanční instituce v širším smyslu

- v širším smyslu lze za finanční instituci pokládat každého podnikatele, který
 - aktivně v rámci finančního systému vyvíjí svou činnost
 - poskytuje služby, jejichž podstatou je nakládání
 - s peněžními prostředky
 - s finančními nástroji
- podstatou činnosti finanční instituce v širším smyslu je
 - nabídka finančních služeb
 - poskytování finančních služeb

- do rámce širšího pojetí řadíme rovněž menší specializované poskytovatele směnářských a vybraných platebních služeb
- primárním určujícím kritériem vždy charakter samotné činnosti finanční instituce

Finanční instituce v užším smyslu

- v užším smyslu chápeme finanční instituce jako poskytovatele finančních služeb, jejichž činnost je spojena s vyšší mírou regulace a dohledu
- jde především o
 - banky
 - další úvěrové instituce
 - pojišťovny
 - investiční společnosti
 - investiční fondy
 - obchodníky s cennými papíry
 - penzijní společnosti
 - další subjekty kapitálového trhu
- jejich činnost by při krizové situaci a případném selhání finanční instituce mohla mít negativní důsledky pro klienty finanční instituce a důvěru v rámci finančního systému jako celku

Systémově významné finanční instituce

- systémově významné finanční instituce (Systemically Important Financial Institution — SIFI)
- mají zásadní důležitost a zvláštní význam z hlediska finanční stability
- jde o instituce, jejichž selhání by bylo způsobitelné
 - vyvolat závažný negativní řetězový dopad
 - ohrozit stabilitu trhu
 - ohrozit fungování klíčových finančních služeb

Kritéria systémové významnosti finanční instituce

- status systémové významnosti příslušné finanční instituce je determinován několika základními kritérii
- nejde pouze o velikost finanční instituce
- podstatné je rovněž posouzení kombinace kritérií zahrnujících otázku
 - rozsahu činností finanční instituce
 - objemu spravovaných prostředků
 - míry rizikovosti jejího podnikatelského modelu
 - propojenosti s ostatními subjekty
 - nezastupitelné funkce, kterou příslušná finanční instituce v rámci finančního systému sehrává

Typické charakteristiky SIFI

- v tomto ohledu rozlišujeme finanční instituce dle tří typických charakteristik
 - too big to fail – finanční instituce je příliš velká na to, aby mohlo dojít bez následků k jejímu selhání
 - too important to fail – finanční instituce je příliš důležitá pro fungování celého trhu
 - too connected to fail – míra propojení finanční instituce s ostatními je natolik vysoká, že její případné selhání by se přeneslo dále

Kategorizace SIFI dle rozsahu působnosti

- SIFI dále kategorizujeme dle rozsahu jejich působnosti
- u obou níže uvedených kategorií je uplatňován

- přísnější dohled
- důraz na krizovou připravenost ve smyslu plánování obnovy a řešení krize
- nastavení vyššího stupně obezřetnostních požadavků
- SIFI se člení zejména na
 - globálně systémově významné instituce
 - domácí systémově významné instituce
- globálně systémově významné instituce – G-SIFI
 - subjekty s významným globálním přeshraničním dopadem
 - subjekty s potenciálem ohrožit stabilitu v rozsahu přesahujícím hranice jednoho státu
- domácí systémově významné instituce – D-SIFI
 - instituce, jež jsou klíčové zejména pro finanční stabilitu národního finančního systému
 - v terminologii unijního práva (CRD) se rozlišují globální systémově významné instituce (G-SVI) a jiné systémově významné instituce (J-SVI)

Úvěrové instituce

- úvěrové instituce jsou zvláštní skupinou finančních institucí
- jejich hlavní definiční znaky jsou (čl. 4 odst. 1 bod 1 CRR)
 - činnost spočívající v přijímání vkladů nebo jiných splatných prostředků od veřejnosti
 - u družstevního modelu činnost spočívající v přijímání vkladů nebo jiných splatných prostředků od svých členů
 - činnost v podobě poskytování úvěrů na vlastní účet
- úvěrové instituce se významnou měrou podílí na transformaci úspor v úvěrové financování
- sehrávají zásadní roli determinující dostupnost kapitálu v celé ekonomice
- jejich činnost je spojena s intenzivním stupněm regulace, dohledu a s aplikací ochranných mechanismů, např. Fond pojištění vkladů spravovaný Garančním systémem finančního trhu
- finanční stabilita úvěrových institucí je velmi úzce provázána se stabilitou celého finančního systému
- s pojmem úvěrová instituce souvisí unijní pojem investiční podnik
 - investiční podnik = osoba poskytující investiční služby třetím osobám (v ČR obchodník s cennými papíry)
 - největší investiční podniky (bilanční suma nad 30 mld. EUR) se pro účely obezřetnostní regulace považují za úvěrové instituce (čl. 4 odst. 1 bod 1 CRR)

Organizátor regulovaného trhu a centrální depozitář

Organizátoři regulovaného trhu

- činnost a status organizátorů regulovaného trhu jsou zakotveny v ZPKT
- organizátoři regulovaného trhu jsou právníckými osobami, které jsou na základě povolení ČNB nadány oprávněním k organizování regulovaného trhu (§ 37 ZPKT)

Regulovaný trh

- regulovaný trh představuje systém obchodování na organizovaném základě (§ 55 odst. 1 ZPKT)
- vytváří prostor pro pravidelné a transparentní střetávání nabídky a poptávky
- po určitých investičních nástrojích, nejčastěji cenných papírech
- regulovaný trh se vyznačuje
 - vysokou mírou standardizace
 - veřejně známými pravidly pro obchodování
- vysokými požadavky na informovanost a zveřejňování informací
- jeho základní mechanismy zajišťují řádné fungování a férové podmínky

Oficiální trh s cennými papíry

- nejvyšší úroveň regulovaného trhu představuje tzv. oficiální trh s cennými papíry
- je zpravidla podroben přísnějšímu režimu v rámci podmínek, které je nutné splnit již v okamžiku vstupu na oficiální trh pro přijetí cenných papírů do procesu obchodování
- v tomto ohledu jsou na emitenty kladeny vysoké nároky zejména v oblasti informační povinnosti, která sleduje
- posílení důvěry ze strany investorů a transparentnosti
 - vytvoření prostředí splňujícího vysoké standardy ochrany trhu i jeho účastníků

Centrální depozitář

- je speciálním typem instituce vyvíjející zcela klíčovou aktivitu na kapitálovém trhu
- sehrává zásadní roli v oblasti
 - evidence jednotlivých obchodů s cennými papíry
 - samotného vypořádání jednotlivých obchodů s cennými papíry
- je právnickou osobou, která musí splňovat podmínku umístění svého sídla na území ČR
- disponování povolením ke své činnosti na základě přímo použitelného právního předpisu EU (nařízení EU č. 909/2014, tzv. CSDR)

Hlavní činnost centrálního depozitáře

- vedení centrální evidence cenných papírů, která představuje
- hlavní registr pro zaznamenání informací o osobách vlastníků cenných papírů (§ 92 ZPKT)
- tato evidence obsahuje informaci
 - kdo je vlastníkem konkrétního cenného papíru
 - jaká práva jsou s konkrétními cennými papíry spojena
 - jaká případná omezení jsou s konkrétními cennými papíry spojena
- na centrální evidenci cenných papírů jsou napojeny další navazující evidence

Vypořádací systém

- centrální depozitář je provozovatelem vypořádacího systému s neodvolatelností vypořádání
- přispívá k posílení právní jistoty na kapitálovém trhu
- v ČR tuto roli plní Centrální depozitář cenných papírů, a.s.
- okamžik vypořádání obchodu díky tomuto systému znamená stabilní výsledek, který není možné již jednostranně zrušit
- ústředním cílem činnosti centrálního depozitáře je zajistit, že po provedení transakce proběhne řádný převod cenných papírů a související navazující finanční vypořádání v souladu s pravidly trhu

Řešení sporů v rámci práva finančního systému

Finanční arbitr

- řešení sporů v rámci práva finančního systému patří do působnosti finančního arbitra
- je specializovaným orgánem v rámci mimosoudního řešení spotřebitelských sporů v oblasti finanční
- do jeho působnosti řadíme spory vznikající mezi institucemi a spotřebiteli v rámci zákonem definovaných oblastí finančního trhu
- cílem je poskytnout spotřebiteli rychlejší a méně komplikovanou ochranu jeho práv oproti klasickému soudnímu řízení a odborné posouzení sporu ze strany finančního arbitra
- působnost finančního arbitra je vymezena taxativně (§ 1 odst. 1 ZFA)

- zahrnuje zejména spory z oblasti platebních služeb, vydávání elektronických peněz, kolektivního investování, investičních služeb, atd.
- řízení se zahajuje pouze na návrh spotřebitele a je nezpлатněné
- finanční arbitr rozhoduje nálezem, který je po právní moci soudně vykonatelný
- pravomoc finančního arbitra nevylučuje pravomoc soudů

Opatření k nápravě a sankce v oblasti práva finančního systému

- v právu finančního systému je nezbytné dbát na
 - dodržování právního rámce zákonných povinností ze strany subjektů finančního trhu
 - dodržování pravidel obezřetného podnikání a zajištění ochrany klientů
- v případě porušení zákonných pravidel dochází k uplatnění
 - opatření k nápravě
 - sankcí
- sledující obnovu řádného stavu a vykonávající preventivní funkci, aby nedocházelo opakovaně k porušování pravidel

Opatření k nápravě

- funkce opatření k nápravě je zejména preventivní a stabilizační
- jejich cílem je, aby orgán dohledu, především ČNB, zajistil, aby regulovaný subjekt
 - provedl odstranění zjištěných nedostatků
 - vyvíjel svou činnost v souladu s právními předpisy
- orgán dohledu je oprávněn určit lhůtu ke splnění uložených povinností a k přijetí opatření k nápravě

Sankce

- sankce sledují především účel represivní a preventivní
- v případě porušení zákonných povinností nastupuje odpovědnost subjektů
- druhy sankcí
 - pokuty a nepeněžité typy sankcí
 - mezi nepeněžité typy sankcí patří zejména
 - zákaz činnosti, limitace rozsahu podnikání, odnětí povolení (licence), postih konkrétních osob podílejících se na vedení subjektu, např. zákaz výkonu funkce

Bankovní právo

Obecně k bankovnímu právu

- bankovní právo
 - nepatří plně do oboru finančního práva
 - je jedním z rozšířených podoborů finančního práva
 - zahrnuje právní normy finančního práva i dalších právních oborů, zejména práva občanského, obchodního, správního, evropského a mezinárodního
- bankovní právo = účelové seskupení právních pravidel vztahujících se ke vzniku, fungování, činnosti a zániku bank a dalších úvěrových institucí, jakož i k dohledu nad nimi
- bankovní právo upravuje zejména
 - vznik bank a dalších úvěrových institucí
 - fungování a činnost bank
 - zánik bank
 - dohled nad bankami

Pojem banky

- pojem banky lze rozlišovat ve dvou základních rovinách
 - ve významu funkčním
 - ve významu právním
- banka ve funkčním smyslu
 - je zvláštním druhem podnikatele, který „obchoduje s penězi“ za účelem zisku
 - je finančním zprostředkovatelem
 - zprostředkovává pohyb peněz mezi ekonomickými subjekty
- banka obchoduje s penězi tak, že peníze
 - půjčuje svým zákazníkům
 - si půjčuje od svých zákazníků
 - směňuje svým zákazníkům
 - obstarává pro své zákazníky (například platební styk)
- banka v právním smyslu podle zákona o bankách (§ 1 odst. 1 ZoB) naplňuje zákonné definiční znaky banky
- formální znaky jsou právní forma akciové společnosti (popřípadě evropské společnosti) se sídlem v České republice a bankovní licence vydaná ČNB
 - materiální znaky jsou přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů
 - materiální znaky představují hlavní bankovní činnosti
- pro právní účely je rozhodná pozitivněprávní definice banky, nikoli definice funkční

Další pojmy bankovního práva

- zahraniční banka
 - je osobou se sídlem mimo území České republiky
 - může být úvěrovou institucí nebo investičním podnikem se sídlem v jiném členském státě EU nebo EHP
 - může být i osobou se skutečným sídlem v jiném než členském státě EU nebo EHP, která vykonává některé bankovní činnosti
- zahraniční banky mohou v České republice působit
 - prostřednictvím pobočky
 - i bez založení pobočky, pokud činnost nemá charakter trvalé hospodářské činnosti (pouze úvěrové instituce se sídlem v jiném členském státě EU nebo EHP)

- prostřednictvím reprezentace, jde-li o činnosti nemající povahu bankovních nebo jiných podnikatelských činností
- úvěrová instituce
 - je pojem definovaný právem Evropské unie, zejména nařízením CRR
 - zahrnuje především podnik, jehož činnost spočívá v přijímání vkladů nebo jiných splatných peněžních prostředků od veřejnosti a v poskytování úvěrů na vlastní účet (čl. 4 odst. 1 bod 1 CRR)
 - od roku 2021 zahrnuje i některé velké investiční podniky (obchodníky s cennými papíry) s aktivy alespoň 30 mld. EUR
- pojem úvěrová instituce je širší než pojem banka
 - zahrnuje banky
 - zahrnuje zahraniční banky působící v České republice
 - zahrnuje spořitelní a úvěrní družstva (družstevní záložny)
- spořitelní a úvěrní družstva (§ 1 ZSUD)
 - nejsou z právního hlediska bankami
 - nevztahuje se na ně zákon o bankách
 - jejich regulace je ale bankovní regulaci velmi blízká
 - mohou se přeměnit na banku, pokud jejich bilanční suma překročí 5 miliard Kč (§ 28g ZSUD)
 - pokud tak neučiní a do jednoho roku bilanční sumu nesníží pod zákonný limit, bude jim odňato povolení k činnosti

Prameny bankovního práva

- prameny bankovního práva zahrnují veřejnoprávní i soukromoprávní normy. Ve veřejném právu mají zásadní význam prameny evropského práva
- unijní prameny významné pro bankovní právo
 - směrnice 2013/36/EU o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o obezřetnostním dohledu nad úvěrovými institucemi a investičními podniky, označovaná jako směrnice CRD
 - nařízení (EU) č. 575/2013 o obezřetnostních požadavcích na úvěrové instituce a investiční podniky, označované jako nařízení CRR
 - směrnice 2014/59/EU, kterou se stanoví rámec pro ozdravné postupy a řešení krize úvěrových institucí a investičních podniků, označovaná jako směrnice BRRD
- nejdůležitější veřejnoprávní prameny českého bankovního práva
 - zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
 - zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření
 - zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech (ZSUD)
 - zákon č. 377/2005 Sb., o finančních konglomerátech
 - zákon č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu
- soukromoprávní základ bankovních obchodů tvoří občanský zákoník (OZ) – zejména smlouva o úvěru a smlouva o účtu

Bankovní systém a bankovní soustava

Bankovní systém a jeho modely

- bankovní systém znamená uspořádání soustavy bank a dalších finančních institucí z hlediska slučitelnosti komerčního a investičního bankovníctví
- komerční bankovníctví
 - spočívá v přijímání vkladů od veřejnosti
 - spočívá v poskytování úvěrů
- investiční bankovníctví zahrnuje zejména

- služby související s vydáváním cenných papírů a obchodováním s nimi
- investování do cenných papírů
- úschovu, správu a další depotní obchody s cennými papíry
- správu majetku, zprostředkování investic a kapitálu a investiční poradenství
- modely bankovního systému
 - univerzální model – banka může vykonávat současně komerční i investiční bankovníctví
 - oddělený model – komerční a investiční bankovníctví musí vykonávat odlišné a nespřízněné subjekty
 - smíšený model – komerční a investiční bankovníctví vykonávají odlišné subjekty, které však mohou být spřízněné
- bankovní systém v České republice
 - uplatňuje se univerzální model
 - v bankách vykonávajících komerční i investiční bankovníctví se vyžaduje systém „čínských zdí“ (§ 19b ZoB)

Bankovní soustava a její modely

- bankovní soustava je souhrn všech bank v ekonomice a vzájemných vztahů mezi nimi, zejména vztahů komerčních bank k bance centrální
- Česká národní banka (§ 1 ZČNB)
 - není bankou v pozitivněprávním smyslu zákona o bankách
 - je právnickou osobou veřejného práva sui generis
 - vystupuje jako orgán veřejné moci
- modely bankovní soustavy
 - jednostupňová soustava – existuje pouze centrální banka, která vykonává i činnosti komerčního bankovníctví
 - dvoustupňová soustava – první stupeň tvoří komerční banky, druhý stupeň tvoří centrální banka
 - model svobodného bankovníctví – centrální banka neexistuje, bankovní aktivity včetně emise oběživa zajišťují jen komerční banky
- bankovní soustava v českých podmínkách
 - jednostupňová soustava byla typická pro období 1950 až 1989
 - dvoustupňová soustava se uplatňuje od roku 1990
 - model svobodného bankovníctví zůstává převážně teoretickým modelem

Bankovní činnosti

- banky jako vysoce regulované subjekty
 - mohou vykonávat jen činnosti povolené v bankovní licenci
 - musí tyto činnosti vykonávat v rozsahu a za podmínek uvedených v licenci
 - nesmějí podnikat v jiných oborech, například provozovat živnostenské podnikání
- vedlejší bankovní činnosti podle bankovní licence zahrnují například (§ 1 odst. 3 ZoB)
 - platební služby a vydávání elektronických peněz
 - poskytování investičních služeb
 - směnářskou činnost
 - poskytování záruk
 - poskytování elektronické identifikace, autentizace a služeb vytvářejících důvěru
- většina bankovních činností
 - není vyhrazena pouze bankám
 - může být vykonávána i jinými subjekty s příslušným veřejnoprávním oprávněním
 - může být v některých případech vykonávána i na základě živnostenského zákona

- bankovní monopol (§ 2 odst. 1 ZoB)
 - spočívá pouze v přijímání vkladů od veřejnosti
 - tuto činnost mohou vedle českých bank vykonávat i některé zahraniční banky za zákonem stanovených podmínek
- zahraniční banka se sídlem v členském státě EU nebo EHP může v České republice působit
 - prostřednictvím pobočky na základě jednotné licence (tzv. jednotný evropský pas, passporting) (§ 5a ZoB)
 - bez pobočky, pokud činnost nemá charakter trvalé hospodářské činnosti
- zahraniční banka se sídlem mimo členský stát EU nebo EHP může v České republice působit
 - prostřednictvím pobočky na základě bankovní licence ČNB (§ 5 ZoB)
- zahraniční banka z jiného státu požívající na základě mezinárodní smlouvy stejné výhody jako zahraniční banka se sídlem v členském státě EU nebo EHP
 - by mohla působit v České republice, pokud by tak stanovila vyhláška ČNB
 - doposud nebyla
 - žádná taková mezinárodní smlouva podepsána
 - žádná taková vyhláška ČNB vydána
 - proto množina takto v ČR podnikajících zahraničních bank je prozatím prázdná

Ochrana označení „banka“

- ochrana označení slouží zejména
 - k ochraně bankovní klientely před uvedením v omyl
 - k ochraně označení „banka“, „spořitelna“ a jejich překladů nebo odvozenin
- tato označení může ve své obchodní firmě používat pouze (§ 3 odst. 1 ZoB)
 - právnická osoba s bankovní licencí
 - právnická osoba s jednotnou licencí
- výjimky z ochrany označení
 - označení lze použít, je-li z kontextu zřejmé, že se daná osoba nezabývá hlavními bankovními činnostmi
 - označení mohou používat i osoby, jejichž obchodní firma nebo název jsou zavedeny nebo uznávány zákonem či mezinárodní smlouvou
 - omezení se nevztahuje na nepodnikatelské subjekty, které mají název, ale nikoli obchodní firmu
- pravomoci ČNB v této oblasti
 - ČNB vykonává dohled nad dodržováním pravidel i u nebankovních subjektů
 - ČNB může ukládat sankce za porušení pravidel
 - ČNB může požadovat změnu navrhované obchodní firmy zakládané banky při nebezpečí záměny
 - ČNB může požadovat změnu označení pobočky zahraniční banky doplněním rozlišovacího dodatku

Druhy bank

Banky a spořitelny

- historické rozlišení bank a spořitelny
 - dříve se lišily právní formou
 - dříve se lišily i zaměřením na odlišnou klientelu
 - dnes zákon o bankách mezi bankami a spořitelny nerozlišuje
 - na spořitelny se dnes z právního hlediska pohlíží stejně jako na banky

Univerzální a specializované banky

- podle šíře bankovních činností lze rozlišovat
 - banky univerzální
 - banky specializované
- banky specializované
 - mohou být wholesalové, tedy zaměřené na velkou korporátní klientelu
 - mohou být retailové, tedy zaměřené na drobnou klientelu (fyzické osoby) a malé a střední podniky

Stavební spořitelny

- specializované banky podle platného práva
 - zvláštním druhem specializovaných bank jsou stavební spořitelny (ZSS)
 - stavební spoření spočívá
 - v přijímání vkladů od jeho účastníků
 - poskytování úvěrů jeho účastníkům
 - poskytování příspěvku fyzickým osobám
 - stavební spořitelny jsou v dalších bankovních činnostech omezeny
 - od roku 2024 může být poskytovatelem stavebního spoření i jiná univerzální banka

Hypoteční banky

- historicky zvláštním druhem specializovaných bank byly hypoteční banky
 - zaměřovaly se na poskytování hypotečních úvěrů
 - financovaly tyto úvěry emisí hypotečních zástavních listů
 - současné právo již hypoteční banky jako zvláštní druh bank neupravuje
 - hypoteční úvěry financované krytými dluhopisy mohou poskytovat i univerzální banky

Bankovní regulace a bankovní dohled

- bankovní podnikání patří k nejvíce regulovaným podnikatelským činnostem

Bankovní regulace

- důvody bankovní regulace
 - banka je propojena s velkým počtem ekonomických subjektů, které jsou na jejím zdravém fungování často existenčně závislé
 - banka obchoduje převážně s penězi svých vkladatelů, nikoli se svými vlastními penězi
 - vkladatelé a další klienti často nemají dostatek informací ani schopnost posoudit zdraví banky, tedy existuje informační asymetrie
 - poruchy v oběhu peněz a v platebním styku mohou negativně zasáhnout fungování celé ekonomiky
 - regulace a dohled zlepšují možnosti centrální banky při provádění měnové politiky
- bankovní regulace je nastavení pravidel
 - pro vstup do bankovníctví
 - pro existenci a působení v bankovníctví
 - pro výstup z bankovníctví

Bankovní dohled

- bankovní dohled
 - je formou správního dozoru
 - zahrnuje pozorování určité činnosti nebo stavu

- zahrnuje hodnocení zjištěných skutečností a jejich porovnání s právním stavem
- může vést k aplikaci opatření k nápravě, sankcí nebo jiných opatření
- sankce v bankovním dohledu
 - mají podobu peněžitých pokut za přestupek
 - mohou dosahovat podle závažnosti protiprávního jednání desítek až stovek milionů korun
 - ještě vyšší mohou být pokuty u některých přestupků, kde se jejich výše odvozuje od výše neoprávněného prospěchu nebo ročního obrátu přestupce
- opatření k nápravě v bankovním dohledu
 - představují širokou škálu povinností něco činit, něčeho se zdržet nebo něco strpět
 - demonstrativní výčet je uveden v zákoně o bankách (§ 26 ZoB)
 - zahrnuje např. uložení povinnosti
 - udržovat kapitál nad minimální úroveň předepsanou právními předpisy
 - omezit, ukončit nebo neprovádět některé obchody, které představují nadměrné riziko
 - omezit nebo zrušit distribuční síť, včetně případného snížení počtu obchodních míst
 - použít zisk po zdanění přednostně k doplnění rezervních fondů nebo ke zvýšení základního kapitálu
 - omezit pohyblivou složku odměny osob s rizikovým vlivem
 - ve stanovené lhůtě navýšit kapitál na určenou výši
 - snížit environmentální rizika, sociální rizika a rizika správy a řízení v krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém horizontu atd.
- jiná opatření v bankovním dohledu
 - představují opatření, jejichž primárním cílem není banku sankcionovat ani po ní požadovat nápravu dílčích nedostatků
 - razantně mění nebo zcela ukončují dosavadní činnost banky, která trvale ohrožuje návratnost vkladů, stabilitu banky, případně i celého bankovního sektoru
 - nabývají například podoby
 - odnětí bankovní licence
 - zavedení dočasné správy, správy pro řešení krize, přímé správy nebo zvláštní správy v bance
 - pozastavení povinnosti banky plnit ze smlouvy (zavedení moratoria) na nezbytně nutnou dobu
 - přechod majetkové účasti na bance nebo bankovního majetku a dluhů na jinou osobu atd.

Dohled v České republice a bankovní unie

- bankovní dohled v České republice a v Evropské unii
 - v České republice vykonává dohled nad bankami a pobočkami bank ze třetích zemí ČNB (§ 25 odst. 1 ZoB)
 - nad zahraničními bankami působícími v režimu jednotné licence vykonává primárně dohled orgán domovského státu
 - nad významnými bankami v eurozóně vykonává dohled ECB přímo nebo nepřímo, prostřednictvím národních orgánů dohledu
- regulace a dohled jsou prováděny
 - na individuálním základě
 - na konsolidovaném základě
 - doplňkově i ve vztahu k finančním konglomerátům
- bankovní unie v Evropské unii
 - představuje přenos části regulatorních a dohledových kompetencí z národních orgánů na orgány unijní
 - členské státy eurozóny se jí účastní povinně

- ostatní členské státy EU se mohou účastnit dobrovolně (např. Bulharsko)
- Česká republika se jí zatím neúčastní (avšak mnohé dopady bankovní unie se projevují i v české bankovní soustavě)
- pilíře bankovní unie
 - jednotný mechanismus dohledu (Single Supervisory Mechanism) – institucionálně prováděný Evropskou centrální bankou (a v jejím rámci Radou dohledu ECB) + národními orgány dohledu
 - jednotný mechanismus pro řešení krizí (Single Resolution Mechanism) – institucionálně zajištěný Jednotným výborem pro řešení krizí (samostatnou agenturou EU) ve spolupráci s Evropskou komisí a národními orgány příslušnými k řešení krize
 - evropský systém pojištění vkladů (EDIS) – dosud nebyl dotvořen a prozatím na jeho místě fungují národní systémy pojištění vkladů, byť vysoce harmonizované

Oblasti bankovní regulace

- bankovní regulace zahrnuje zejména následující oblasti
 - kritéria autorizace
 - správa a řízení bank
 - kapitálové požadavky
 - omezení velkých expozic
 - pravidla likvidity
 - další pravidla obezřetného podnikání
 - povinné sdělování a zveřejňování informací
- k institutům souvisejícím s bankovním podnikáním patří také bankovní tajemství a pojištění pohledávek z vkladů

Bankovní licence a kritéria autorizace

- kritéria autorizace jsou podmínky, které musí splnit žadatel o bankovní licenci
- právní základ kritérií autorizace tvoří zejména
 - zákon o bankách, zejména § 4
 - nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2022/2580
 - prováděcí nařízení Komise (EU) 2022/2581
- mezi hlavní kritéria autorizace patří
 - průhledný a nezávadný původ základního kapitálu a dalších finančních zdrojů banky
 - dostatečnost a vyhovující skladba finančních zdrojů
 - splacení základního kapitálu v plné výši v peněžní formě, minimálně 500 milionů Kč
 - důvěryhodnost a odborná způsobilost osoby, které má být licence udělena
 - důvěryhodnost a způsobilost osob s kvalifikovanou účastí na bance
 - důvěryhodnost, odborná způsobilost a zkušenost navrhovaných členů orgánů banky
 - technické a organizační předpoklady pro výkon navrhovaných činností
 - účinný řídicí a kontrolní systém
 - obchodní plán založený na navrhované strategii činnosti banky a podložený reálnými ekonomickými kalkulacemi
 - průhlednost skupiny osob s úzkým propojením s bankou a neexistence překážek výkonu dohledu
- při posuzování kritérií autorizace je ČNB oprávněna si opatřit
 - opis z evidence Rejstříku trestů zakladatelů banky
 - opis z evidence Rejstříku trestů členů orgánů banky
- v orgánech banky nesmí působit osoba
 - pravomocně odsouzená pro trestný čin majetkové povahy
 - pravomocně odsouzená pro trestný čin související s bankovními činnostmi

- pravomocně odsouzená pro úmyslný trestný čin spáchaný v souvislosti s podnikáním
- obdobný přístup se uplatní i u žádosti zahraniční banky ze třetí země o působení prostřednictvím pobočky – podrobnosti stanoví vyhláška ČNB č. 355/2020 Sb.
- bankovní licence (§ 4 a násl. ZoB)
 - o udělení licence rozhoduje ČNB
 - obsahuje jmenovité vymezení povolených činností a může obsahovat podmínky jejich výkonu
 - uděluje se na dobu neurčitou a není převoditelná na jinou osobu
 - zaniká mimo jiné odnětím; ČNB licenci odejme, popřípadě může odejmout, při závažných nedostacích v činnosti banky (§ 34 ZoB)

Správa a řízení bank

- pravidla správy a řízení bank
 - tvoří jeden ze základních prvků obezřetného podnikání bank
 - směřují k tomu, aby banka byla vedena řádně, odborně, transparentně a s přiměřeným řízením rizik
 - upravují zejména složení orgánů banky, požadavky na jejich členy, řídicí a kontrolní systém, systém odměňování a vnitřní organizační uspořádání

Kapitálové požadavky

Podstata a stanovení kapitálových požadavků

- kapitálové požadavky slouží k zachování solventnosti banky
- solventnost banky
 - znamená schopnost banky splácet své závazky v dohodnutých lhůtách
 - týká se zejména dlouhodobých závazků
 - odráží situaci, kdy hodnota aktiv banky převyšuje hodnotu jejích závazků
- kapitálové požadavky
 - představují kvantitativní vymezení minimálního kapitálu banky v poměru ke kapitálovým požadavkům odvozeným od jejích aktiv a dalších položek
 - mají za cíl omezit dopad rizik z bankovních obchodů na závazky vůči vkladatelům
 - nutí banku vytvářet dostatečný „polštář“ z vlastního kapitálu a obdobných položek
- kapitálový požadavek se stanoví
 - standardizovaným přístupem, tedy ve výši stanovené právním předpisem
 - přístupem založeným na interním ratingu (IRB), a to se svolením příslušného orgánu dohledu (u nás ČNB)
- příklady rizikové váhy podle standardizovaného přístupu
 - úvěr poskytnutý běžnému korporátnímu klientovi má rizikovou váhu 100 %
 - úvěr poskytnutý běžnému retailovému klientovi má rizikovou váhu 75 %
 - úvěr poskytnutý centrální vládě nebo centrální bance členského státu EU má rizikovou váhu 0 %
- požadavky na kapitál se vyjadřují jako procentní podíl kapitálu banky k součtu všech kapitálových požadavků

Kapitál banky a kapitálové rezervy

- kapitál banky se člení na
 - kmenový kapitál tier 1 (např. plně splacený základní kapitál tvořený kmenovými akciemi, emisní ážio k nim, nerozdělený zisk apod.)
 - vedlejší kapitál tier 1 (např. kapitál tvořený preferenčními/prioritními akciemi, emisní ážio k nim, některé konvertibilní dluhopisy a jiné hybridní nástroje apod.)

- kapitál tier 2 (např. rezervy z přecenění, některé podřízené dluhopisy a jiné podřízené závazky apod.).
- (tier = vrstva)
- minimální kapitálové požadavky (čl. 92 CRR)
 - celkový kapitálový poměr alespoň 8 %
 - kapitálový poměr tier 1 alespoň 6 %
 - poměr kmenového kapitálu tier 1 alespoň 4,5 %
- další kapitálové požadavky a rezervy ukládané ČNB
 - dodatečný kapitálový požadavek stanovený individuálně v rámci procesu SREP (Supervisory Review and Evaluation Process – proces přezkumu a hodnocení orgánem dohledu) ke krytí rizik, která nejsou plně pokryta minimálními požadavky celkového kapitálového poměru
 - bezpečnostní kapitálová rezerva ve výši 2,5 % (tvořená kapitálem tier 1 vyjádřeným jako procento z celkového objemu rizikové expozice)
 - proticyklická kapitálová rezerva, jejíž sazbu průběžně stanoví ČNB (v současnosti 1,25 % z celkového objemu rizikové expozice, tvořená kapitálem)
 - kapitálová rezerva ke krytí systémového rizika, jejíž sazbu stanoví ČNB (v současnosti 0,5 % z celkového objemu rizikové expozice, tvořená kapitálem)
 - kapitálová rezerva pro jiné systémově významné instituce, stanovovaná individuálně (stanoví se individuálně v rozpětí 0,5-2,5 % z objemu rizikově vážených aktiv instituce jen pro 7 největších institucí – z toho 5 bank – na českém trhu)

Velké expozice

- pravidla velkých expozic
 - stanoví maximální poměr expozic (aktiv a podrozvahových položek) banky vůči jednomu klientovi nebo ekonomicky spjaté skupině klientů (ESSK) ke kapitálu tier 1 banky
 - jejich cílem je diverzifikace úvěrů a dalších aktiv a tím i diverzifikace rizik
- základní pravidla velkých expozic
 - velkou expozicí je expozice dosahující alespoň 10 % kapitálu tier 1 banky (čl. 392 CRR)
 - o velké expozici je banka povinna informovat ČNB
 - limitem expozice vůči jednomu klientovi nebo ekonomicky spjaté skupině klientů je 25 % kapitálu tier 1 banky (čl. 395 CRR)
 - z uvedeného limitu existují zákonné výjimky (např. státy, centrální banky, mezinárodní rozvojové banky)

Pravidla likvidity

- likvidita je schopnost banky plnit své závazky v době jejich splatnosti, zejména závazky krátkodobé
- banky si pravidla likvidity do značné míry nastavují samy
 - musí sladit splatnost aktiv a pasiv
 - nemohou krátkodobé závazky dlouhodobě krýt dlouhodobými pohledávkami
 - nemohou závazky v jedné měně krýt pohledávkami v jiné měně
- regulace likvidity ukládá bankám
 - udržovat likviditní rezervy přiměřené tomu, aby banka dokázala čelit vážným krizovým podmínkám po dobu třiceti dní
- povinné minimální rezervy (§ 24 a násl. ZČNB)
 - banka je musí držet na účtu u ČNB
 - činí 4 % z primárních závazků banky vůči nebankovním subjektům se splatností do dvou let
 - mají funkci likviditní
 - mají i funkci měnověpolitickou a obezřetnostní

- jejich výši a pravidla stanoví ČNB ve vyhlášce

Další pravidla obezřetného podnikání

Obecný požadavek obezřetnosti a odborné péče

- požadavek obezřetného podnikání znamená, že
 - banka je povinna při výkonu své činnosti postupovat obezřetně
 - musí zejména provádět obchody způsobem, který nepoškozuje zájmy jejích vkladatelů z hlediska návratnosti jejich vkladů
 - současně nesmí ohrožovat bezpečnost a stabilitu banky
- nápadně nevýhodné smlouvy
 - banka nesmí uzavírat smlouvy za podmínek, které jsou pro ni nápadně nevýhodné
 - nesmí se zejména zavazovat k hospodářsky neodůvodněnému plnění nebo k plnění zjevně neodpovídajícímu poskytované protihodnotě
 - smlouvy uzavřené v rozporu s tímto pravidlem jsou neplatné
- odborná péče
 - banka musí vykonávat svou činnost s odbornou péčí
 - požadavek odborné péče se vztahuje na běžné bankovní obchody i na další povolené činnosti banky
 - v oblasti investičních služeb se k němu připojují i zvláštní požadavky kapitálového trhu

Pravidla bezpečného provozu a rizika ESG

- pravidla bezpečného provozu
 - banka musí dodržovat pravidla bezpečného provozu
 - tato pravidla upravují zejména
 - omezení a podmínky pro některé druhy úvěrů, investic, vkladů, záruk a závazků
 - pravidla pro nabývání, financování a posuzování aktiv
 - omezení a podmínky pro měnové pozice
 - podrobnosti může stanovit Česká národní banka vyhláškou
- environmentální, sociální a správní rizika
 - součástí obezřetného podnikání je i zohlednění environmentálních rizik, sociálních rizik a rizik správy a řízení
 - banka je musí zohledňovat v krátkodobém, střednědobém i dlouhodobém horizontu
 - tato rizika se promítají jak do řízení rizik, tak do vnitřně stanoveného kapitálu a do plánování činnosti banky

Obchody s osobami se zvláštním vztahem k bance

- obchody s osobami se zvláštním vztahem
 - banka nesmí s osobami, které k ní mají zvláštní vztah, provádět obchody, které by vzhledem ke své povaze, účelu nebo riziku nebyly provedeny s ostatními klienty
 - cílem je zabránit zvýhodňování osob spojených s bankou a zneužívání jejího postavení
 - úvěrové obchody s těmito osobami může banka provádět jen tehdy, rozhodne-li o tom příslušný orgán banky na základě rozboru obchodu a finanční situace žadatele
- osoby se zvláštním vztahem k bance
 - patří sem zejména členové statutárního orgánu, správní rady, dozorčí rady a výborů banky
 - patří sem i osoby ovládající banku, osoby s kvalifikovanou účastí na těchto osobách a členové jejich vedení
 - dále sem patří osoby blízké těmto osobám a právnické osoby, v nichž mají tyto osoby kvalifikovanou účast nebo významný vliv

- zvláštní vztah mají i osoby s kvalifikovanou účastí na bance, jí ovládané osoby a členové bankovní rady ČNB

Obchody s investičními nástroji a oddělení činností

- obchody s investičními nástroji na vlastní účet
 - obchody s cennými papíry a právy s nimi spojenými na vlastní účet nebo ze svého majetku může banka provádět jen za nejvýhodnějších podmínek pro banku
 - zejména musí usilovat o nejvýhodnější cenu, které lze při vynaložení odborné péče dosáhnout
 - banka musí umět prokázat, že při těchto obchodech postupovala s odbornou péčí
- jak banka prokazuje odbornou péči při těchto obchodech
 - porovnává nabídky cen, případně doloží, proč to nebylo možné nebo vhodné
 - dokumentuje způsob provedení obchodu
 - provádí analýzu ekonomické výhodnosti obchodu
 - vypracovává investiční a obchodní strategii jako podklad jednotlivých operací
- oddělení úvěrových a investičních činností (§ 19b ZoB)
 - banka je povinna zabránit tomu, aby při obchodech s investičními nástroji byly zneužity informace získané v souvislosti s úvěrovými obchody, a naopak
 - za tím účelem musí v organizačním, řídicím a kontrolním systému přijmout opatření zajišťující oddělení úvěrových obchodů a obchodů s investičními nástroji
 - jde o praktický projev požadavku na vnitřní oddělení citlivých činností uvnitř banky
- přesahy do dohledu
 - porušování pravidel obezřetného podnikání může vést k opatřením k nápravě nebo až k odnětí licence
 - tato pravidla proto nejsou pouze vnitřními standardy banky, ale právně vynutitelnými povinnostmi

Povinné sdělování a zveřejňování informací

- význam a smysl informačních povinností
 - banka je povinna poskytovat informace jak orgánu dohledu, tak veřejnosti a klientům
 - povinné sdělování a zveřejňování informací patří k základním nástrojům bankovní regulace
 - účelem těchto povinností je umožnit ČNB účinný výkon dohledu a ochrany klientů
 - a zároveň posílit transparentnost bankovního podnikání vůči trhu, klientům a veřejnosti

Informace předkládané České národní bance

- banka je povinna vypracovávat a předkládat ČNB informace a podklady, jejichž obsah, formu, lhůty a způsob předkládání stanoví zákon, přímo použitelné předpisy Evropské unie a prováděcí vyhlášky ČNB
- banka je zároveň povinna předložit na žádost ČNB další doklady a materiály potřebné pro výkon dohledu a poskytnout k nim potřebné informace
- má-li banka majetkovou účast alespoň 20 % na jiné obchodní společnosti nebo právnické osobě, musí informace předkládané ČNB zahrnovat i údaje o těchto osobách

Výroční zprávy

- banka je povinna do čtyř měsíců od konce účetního období zveřejnit výroční zprávu
- má-li povinnost sestavovat konsolidovanou výroční zprávu, zveřejňuje i tu
- součástí výroční zprávy i konsolidované výroční zprávy je účetní závěrka ověřená auditorem
- ve stejné lhůtě banka výroční zprávu a konsolidovanou výroční zprávu předkládá ČNB
- pokud valná hromada účetní závěrku neschválí, banka bez zbytečného odkladu zveřejní a zašle ČNB důvody neschválení a způsob řešení připomínek

Zveřejňování údajů o bance a skupině

- základní zveřejňované údaje o bance
 - banka zveřejňuje základní údaje o sobě
 - zveřejňuje údaje o složení akcionářů
 - zveřejňuje strukturu skupiny, jejíž je součástí
 - zveřejňuje informace o své činnosti a finanční situaci
- zveřejňování informací o správě a řízení
 - osoba, která má na konsolidovaném nebo subkonsolidovaném základě plnit požadavky na správu a řízení, zveřejňuje informace o majetkoprávních vztazích ve skupině
 - zveřejňuje informace o nastavení vnitřních zásad řízení, uspořádání a dalších postupů a mechanismů
 - zveřejňuje také informace o dodržování těchto požadavků osobami ve skupině, na něž se zákon o bankách přímo nepoužije

Třetí pilíř a zveřejňování podle zemí

- „Třetí pilíř“ a další veřejné informace
 - banka zveřejňuje informace vyžadované nařízením CRR
 - ČNB může stanovit, aby banka tyto informace zveřejňovala častěji
 - banka zveřejňuje ve výroční zprávě mezi klíčovými ukazateli také návratnost aktiv, vyjádřenou jako podíl čistého zisku a celkové bilanční sumy
 - banka každoročně zveřejňuje údaje o tom, jak dodržuje požadavky na správu a řízení společnosti, orgány banky, systém odměňování a další související povinnosti
- zveřejňování informací podle jednotlivých zemí
- banka každoročně zveřejňuje za bezprostředně předcházející účetní období, s rozlišením podle jednotlivých států, ve kterých má ovládanou osobu nebo pobočku řadu údajů, jejichž správnost ověřuje auditor

Informace poskytované klientům

- informace poskytované klientům (§ 11 ZoB)
 - banka informuje ve svých provozních prostorách písemnou formou v českém jazyce o podmínkách přijímání vkladů, poskytování úvěrů a dalších bankovních obchodů a služeb
 - informuje také o své účasti v platebních systémech
 - na vyžádání poskytuje informaci o pravidlech příslušného platebního systému
- informace o pojištění pohledávek z vkladů
 - banka informuje klienta o systému pojištění pohledávek z vkladů, kterého se účastní
 - tyto informace poskytuje klientovi před uzavřením smlouvy o účtu nebo před přijetím vkladu
 - klient potvrzuje, že tyto informace obdržel, a banka toto potvrzení uchovává po celou dobu trvání vkladu
 - banka nebo zahraniční banka uvádí u pojištěných pohledávek z vkladů ve výpisu z účtu nebo obdobném dokumentu informaci o tom, že jsou pojištěny, a odkaz na informační přehled pro klienta
 - informační přehled pro klienta banka poskytuje alespoň jednou ročně
- elektronické bankovníctví a stížnosti klientů
 - využívá-li klient elektronické bankovníctví, může banka poskytovat některé informace i prostřednictvím tohoto systému
 - na žádost klienta je však poskytne v listinné podobě
 - banka musí zavést účinný postup pro vyřizování stížností klientů

- o tomto postupu musí srozumitelně, písemně a v příslušném jazyce informovat ve svých provozních prostorách

Zahraniční banky z jiného než členského státu

- zahraniční banka z jiného než členského státu uveřejňuje údaje o sobě, své činnosti a o své pobočce
- každoročně zveřejňuje i informace o nastavení vnitřních zásad řízení, uspořádání a dalších postupů a mechanismů pobočky
- musí mít vnitřní postupy a zásady pro plnění požadavků na uveřejňování, pro hodnocení přiměřenosti uveřejňovaných údajů a pro posouzení, zda zveřejněné informace poskytují úplný a pravdivý obraz o podstupovaných rizicích

Bankovní tajemství

Rozsah bankovního tajemství

- bankovní tajemství je tradiční institut bankovního práva
- právní základ bankovního tajemství
 - vychází z § 38 zákona o bankách
 - vztahuje se na bankovní obchody, peněžní služby bank a stavy na účtech a depozitech
 - rozsah bankovního tajemství se vymezuje především prostřednictvím zákonných výjimek a průlomů

Výjimky a průlomy do bankovního tajemství

- banka může podat zprávu o záležitostech klienta na základě jeho žádosti nebo s jeho souhlasem
- banka podává zprávy osobám pověřeným výkonem bankovního dohledu
- zákon umožňuje výměnu informací mezi ČNB a orgány bankovního dohledu jiných států
- banka může sdělit údaje při podání trestního oznámení, při plnění povinností podle AML předpisů, předpisů o mezinárodních sankcích, o přeshraničních platbách nebo o centrální evidenci účtů
- banka může podat zprávu na písemné vyžádání příslušného orgánu veřejné moci
- příklady orgánů veřejné moci oprávněných vyžadovat informace
 - soud pro účely občanského soudního řízení
 - orgán činný v trestním řízení za podmínek stanovených zvláštním zákonem
 - správce daně za podmínek podle daňového řádu
 - finanční arbitř
 - Finanční analytický úřad
- další průlomy do bankovního tajemství
 - banka sdělí oprávněné osobě číslo účtu nebo jiný jedinečný identifikátor a identifikační údaje klienta za účelem výkonu rozhodnutí
 - stejná povinnost platí vůči osobě, která prokáže škodu způsobenou vlastní chybnou dispozicí a potřebuje údaje k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení
 - při prodlení klienta s peněžitým plněním delším než 60 dnů nebo při porušení jeho povinností může banka po splnění zákonných podmínek uveřejnit informaci o porušení povinnosti
 - banky se mohou vzájemně informovat o účtech, identifikačních údajích klientů a o údajích vypovídajících o bonitě a důvěryhodnosti klientů; mohou tak činit přímo nebo prostřednictvím úvěrových registrů (§ 38a ZoB)

Pojištění pohledávek z vkladů

- § 41a a násl. ZoB
- vychází z pravidel harmonizovaných v celé Evropské unii

- jeho základem je směrnice 2014/49/EU o systémech pojištění vkladů
- v budoucnu se počítá s vytvořením jednotného evropského systému pojištění vkladů EDIS

Garanční systém finančního trhu

- pojištění vkladů v České republice
 - provozuje Garanční systém finančního trhu (GSFT)
 - GSFT je právnickou osobou zřízenou zákonem o bankách (§ 41a ZoB), vznikl k 1. 1. 2016 transformací dřívějšího Fondu pojištění vkladů
 - GSFT spravuje Fond pojištění vkladů a Fond pro řešení krize
- orgány GSFT
 - v čele stojí pětičlenná správní rada jmenovaná ministrem financí
 - navenek GSFT jedná prostřednictvím tříčlenné výkonné rady

Rozsah pojištění

- pojištěny jsou
 - veškeré pohledávky z vkladů fyzických i právnických osob
 - pohledávky rezidentů i nerezidentů
 - vklady vedené v české měně i v cizí měně
 - kreditní zůstatky na účtech, na vkladních knížkách a vklady potvrzené obdobnými dokumenty
- pojištěny nejsou vklady
 - bank, poboček bank z jiného členského státu, družstevních záložen, obchodníků s cennými papíry a některých obdobných zahraničních osob
 - finančních institucí (ve smyslu čl. 4 odst. 1 bodu 26 nařízení CRR) a některých obdobných zahraničních osob
 - pojišťoven, zajišťoven a obdobných zahraničních osob
 - zdravotních pojišťoven a obdobných zahraničních osob
 - státu
 - některých územních samosprávných celků
 - vkladů představujících pohledávky zahrnutelné do kapitálu banky ve formě podřízeného dluhu
 - vkladů pocházejících podle pravomocného rozsudku z úmyslného trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti
 - pohledávek ze směnek a jiných cenných papírů
- rozsah pojištění podle typu instituce
 - pojištěny jsou vklady u bank, družstevních záložen a poboček zahraničních bank ze třetích zemí
 - vklady u poboček zahraničních bank z jiného členského státu EU jsou pojištěny podle práva domovského státu
 - tyto pobočky se mohou pojištění u GSFT účastnit dobrovolně

Náhrady a jejich výplata

- základní průběh výplaty náhrad
 - zásadní je oznámení ČNB, domovského orgánu dohledu nebo insolvenčního soudu o neschopnosti banky dostát závazkům
 - do pěti pracovních dnů od zjištění této skutečnosti musí být oznámení doručeno GSFT
 - den obdržení oznámení GSFT je rozhodným dnem
 - GSFT do šesti pracovních dnů od rozhodného dne stanoví den zahájení plateb
 - GSFT musí zahájit výplatu běžných náhrad do sedmi pracovních dnů od rozhodného dne
 - u některých vkladů se zvláštním režimem činí lhůta 15 pracovních dnů od rozhodného dne
- rozsah náhrady

- náhrada se vyplácí ve výši 100 % pojištěné pohledávky z vkladu
- maximální limit činí 100 000 EUR
- do pohledávky se zahrnuje i úrok narostlý do rozhodného dne
- limit se vztahuje na souhrn všech vkladů jednoho klienta u jedné banky
- zvýšená náhrada
 - výjimečně může náležet zvýšená náhrada až do výše dalších 100 000 EUR
 - podmínkou je, že vklad byl z vymezených titulů připsán ne déle než 3 měsíce před rozhodným dnem
 - může se týkat například
 - prostředků z prodeje nemovité věci sloužící k bydlení
 - prostředků z vypořádání společného jmění manželů při rozvodu
 - pojistného plnění pro případ úrazu, nemoci, invalidity nebo smrti
 - dědictví a dalších obdobných titulů

Fond pojištění vkladů a jeho financování

- Fond pojištění vkladů
 - náhrady vyplácí GSFT z Fondu pojištění vkladů
 - fond je financován příspěvky bank a dalších zúčastněných úvěrových institucí
- roční příspěvek banky do Fondu pojištění vkladů
 - stanoví ČNB každoročně do 31. května
 - zohledňuje celkový objem krytých pohledávek z vkladů
 - zohledňuje míru rizika, které banka podstupuje
- při individualizaci příspěvků ČNB zohledňuje zejména
 - relativní výši kapitálu instituce
 - likviditu a financování instituce
 - kvalitu aktiv (podíl nevýkonných pohledávek na pohledávkách celkem)
 - model podnikání a řízení
 - potenciální ztráty Fondu pojištění vkladů
- další pravidla financování Fondu pojištění vkladů
 - pokud fond dosáhne minimální požadované výše 0,8 % objemu krytých pohledávek, stanoví ČNB příspěvky tak, aby jejich celková výše odpovídala 0,045 % objemu krytých pohledávek
 - příspěvky jsou splatné do 30. června běžného roku
 - část příspěvku může být nahrazena neodvolatelným platebním příslibem zajištěným kvalitním aktivem
 - pokud prostředky fondu nepostačují, může si GSFT obstarat prostředky na finančním trhu
 - není-li to možné, může GSFT získat dotaci nebo návratnou finanční výpomoc ze státního rozpočtu
 - GSFT může za určitých podmínek požádat o úvěr i zahraniční systém pojištění vkladů z členského státu EU

Fond pro řešení krize

- Fond pro řešení krize (ZOPŘK)
 - spravuje jej GSFT vedle Fondu pojištění vkladů
 - výši příspěvků do fondu každoročně určuje ČNB po projednání s GSFT
 - cílový objem majetku ve fondu má představovat 1 % celkového objemu krytých pohledávek z vkladů
- individuální příspěvek instituce do Fondu pro řešení krize
 - závisí na velikosti instituce
 - závisí na rizikovém profilu instituce

- postup pro stanovení příspěvku upravuje nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2015/63
- prostředky Fondu pro řešení krize lze použít, pokud
 - instituce selhává nebo lze její selhání důvodně předpokládat
 - nelze důvodně předpokládat, že by jiná opatření dohledu nebo soukromého sektoru selhání odvrátila
 - řešení krize je ve veřejném zájmu
- pro řešení krize může ČNB použít
 - nástroje řešení krize podle ZOPŘK (přechod činnosti na soukromého nabyvatele, překlenovací instituce, oddělení aktiv, odpis a konverze kapitálových nástrojů a vnitřní rekapitalizace – bail-in)
 - kombinaci těchto nástrojů
 - strategii, která má dosáhnout cílů řešení krize při minimálním použití veřejných prostředků
- prostředky Fondu pro řešení krize lze použít zejména
 - k financování řešení krize, například ke koupi majetku instituce v selhání, k poskytnutí úvěru nebo záruky při převodu činnosti nebo majetku nebo k doplnění kapitálu nabyvatele
 - k výplatě dorovnání, pokud důsledky použití nástrojů řešení krize znamenají nižší nárok na protiplnění než při likvidaci nebo insolvenční
 - jejich použití podléhá předchozímu schválení Evropské komise podle pravidel veřejné podpory

Pojišťovací právo

Obecně k pojišťovacímu právu

- pojišťovnictví = multioborový pojem
 - právní, účetní, ekonomická, matematická, obchodní, etická a další roviny výkonu činnosti subjektů
 - činnosti
 - pojišťoven
 - zajišťoven
 - zprostředkovatelů pojištění a zajištění
 - dalších vybraných entit
- pojišťovací (podmíněně návratná) metoda finanční činnosti
 - osoba platí pojistné bez jistoty, že dojde k pojistné události a že se mu prostředky vrátí formou pojistného plnění
 - typická neekvivalentnost peněžních toků – pojistné plnění je typicky vyšší nebo nižší než zaplacené pojistné
- pojišťovací právo
 - rozšířený podobor nefiskální části finančního práva
 - upravuje subjekty a právní vztahy vznikající v souvislosti s provozováním
 - pojišťovací činnosti
 - zajišťovací činnosti
 - distribuce pojištění a zajištění
 - prolínání veřejnoprávních a soukromoprávních prvků
 - soukromoprávní rovina především u úpravy pojistné smlouvy
 - veřejnoprávní rovina se uplatňuje zejména prostřednictvím regulace a dohledu
 - příklad regulované smluvní činnosti

Členění pojištění

- pojištění veřejné a soukromé; hybridní povahu má pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání
 - veřejné pojištění zahrnuje především tzv. sociální pojištění a veřejné zdravotní pojištění
 - soukromé pojištění je založeno na smluvním principu, dále se člení na
 - zákonné a smluvní (povinné a dobrovolné) - podle způsobu vzniku
- škodové a obnosové - podle povahy pojistného plnění
 - škodové pojištění = cílem je vyrovnání vzniklé škody, pojistné plnění nesmí vést k obohacení
 - obnosové pojištění = právo na výplatu ujednané částky (obnosu) bez ohledu na vznik a výši škody
- životní a neživotní - podle druhu krytého rizika
 - životní pojištění kryje zejména riziko smrti a dožití
 - neživotní pojištění kryje zejména majetková a odpovědnostní rizika, úraz a nemoc
- povinné smluvní pojištění
 - existence smluvního příjmu s možností volby pojistitele
 - možnost využívání vedlejších stimulů (systémy bonus–malus)
 - činnosti, které jsou spojeny se zvýšeným rizikem vzniku škody nebo s možností vzniku vysokých škod
 - příklady
 - pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla (zákon č. 30/2024 Sb.)
 - pojištění odpovědnosti advokáta za újmu způsobenou klientovi

- pojištění odpovědnosti exekutora za újmu způsobenou výkonem činnosti
- pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře
- zákonné pojištění
 - smluvní autonomie omezena nebo vyloučena
 - pojištění vzniká přímo ze zákona
 - dnes v ČR pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

Prameny pojišťovacího práva

- víceúrovňový normativní systém, v němž se prolíná právo unijní, národní i tzv. soft law
- orgány EU
 - EU jako klíčový normotvůrce
 - vysoká harmonizace pojišťovacího práva
 - stabilita finančního systému
 - ochrana slabší strany
- vnitrostátní zákonodárce
 - národní úprava veřejnoprávních i soukromoprávních aspektů pojištění
 - veřejnoprávní aspekty jsou převážně harmonizovány
 - vlastní prostor pro národní úpravu zůstává především v soukromoprávní rovině
- Česká národní banka
 - klíčový orgán dohledu nad pojistným trhem
 - vydává vyhlášky za účelem konkretizace zákonných povinností
 - vydává soft law dokumenty (např. tzv. benchmarky)
- EIOPA
 - Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění (European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA)
 - nevydává právně závazné předpisy
 - podílí se na tvorbě tzv. soft law, tedy doporučení, pokynů a technických standardů
 - její dokumenty ovlivňují dohledovou praxi národních orgánů

Unijní prameny

- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/138/ES o přístupu k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejím výkonu (směrnice „Solventnost II“, resp. „Solvency II“)
 - obsahuje úpravu podmínek pro výkon činnosti pojišťoven a zajišťoven, kapitálových požadavků, dohledu atd.
 - stojí na třech pilířích
 - 1. pilíř – kvantitativní požadavky (oceňování aktiv a závazků, technické rezervy, kapitálové požadavky SCR a MCR)
 - 2. pilíř – kvalitativní požadavky (řídicí a kontrolní systém, vlastní posouzení rizik a solventnosti)
 - 3. pilíř – tržní disciplína (vykazování a uveřejňování informací)
- směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/97 o distribuci pojištění (směrnice „IDD“) – základní veřejnoprávní úprava distribuce pojištění a zajištění (v podobě přímého nabízení ze strany pojišťoven/zajišťoven nebo nepřímého zprostředkování za přítomnosti třetí osoby)
- řada nařízení a směrnic různorodé povahy
 - směrnice upravující povinná smluvní pojištění (např. směrnice 2009/103/ES o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel)
 - nařízení 1094/2010 o EIOPA
 - nařízení Řím I a II upravující rozhodné právo

- řada prováděcích nařízení mnohdy technické povahy

Tuzemské prameny

- zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví
 - základní veřejnoprávní úprava pojišťovnictví, vychází ze Solvency II
 - úprava podmínek pro výkon činnosti pojišťoven a zajišťoven, dohledu atd.
- zákon č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění
 - základní veřejnoprávní úprava distribuce v pojišťovnictví, transpozice IDD
 - úprava podmínek pro výkon činnosti distributorů pojištění a zajištění, dohledu nad nimi atd.
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
 - soukromoprávní úprava pojištění
 - pojistná smlouva (§ 2758 a násl. OZ)
- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
- zákon č. 58/1995 Sb., o pojišťování a financování vývozu se státní podporou (upravuje činnost EGAP)
- zákon č. 377/2005 Sb., o finančních konglomerátech
- zákon č. 255/2012 Sb., kontrolní řád
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce (základ zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání)
- zákony upravující jednotlivá povinná smluvní pojištění
- vyhlášky ČNB (právní/technická povaha)

Hlavní subjekty pojistného trhu

Pojišťovna

- právnická osoba vybavena oprávněním k výkonu pojišťovací činnosti
- nemůže vykonávat jinou podnikatelskou činnost než činnost přímo související s pojištěním
- různé formy působení (ČR, z EU / EHP, z třetích zemí)

Zajišťovna

- právnická osoba s oprávněním k výkonu zajišťovací činnosti
- zajišťovací činnost bývá někdy označována jako „pojišťování pojišťoven“
- různé formy působení (ČR, z EU / EHP, z třetích zemí)
- hlavním smyslem je rozložení pojistných a zajišťovacích rizik (tzv. vertikální rozložení rizika)
- zajištění umožňuje pojišťovnám zvýšit pojistnou kapacitu, snížit kapitálové nároky a zvládat extrémní nebo kumulovaná rizika
- kaptivní pojišťovna (zajišťovna) = pojišťovna (zajišťovna) ovládaná v rámci podnikatelské skupiny, jejímž účelem je krýt především rizika osob z této skupiny (§ 3 ZoP)

Pojišťovací zprostředkovatelé

- fyzické nebo právnické osoby vybavené oprávněním k výkonu své činnosti
- omezení rozsahu činnosti podle typu zprostředkovatele
- tzv. externí distribuce pojištění a zajištění
- zahrnuje zejména zprostředkování sjednávání pojistných smluv, ale také správu pojistných smluv a asistenci při uplatňování nároků

Další subjekty pojistného trhu

- Česká kancelář pojistitelů (ČKP)
 - profesní organizace pojistitelů oprávněných provozovat pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (zákon č. 30/2024 Sb.)
 - spravuje garanční fond, z něhož se hradí újmy způsobené nepojištěnými nebo nezjištěnými vozidly
- Česká asociace pojišťoven (ČAP) – dobrovolné sdružení pojišťoven, vydává samoregulační standardy, působí při ní ombudsman
- Exportní garanční a pojišťovací společnost, a.s. (EGAP) – státem vlastněná pojišťovna zaměřená na pojišťování vývozních rizik se státní podporou (zákon č. 58/1995 Sb.)

Výkon pojišťovací a zajišťovací činnosti v ČR

- základním právním předpisem je zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví
- dochází k uplatnění principu povolení a principu notifikace
- princip povolení
 - týká se tuzemských pojišťoven / zajišťoven a subjektů ze třetích států
 - podmínkou je splnění zákonných požadavků
 - sídlo, právní forma
 - kapitálové požadavky
 - organizační struktura
 - podnikatelský plán atd.
 - povolení v ČR uděluje Česká národní banka
- princip notifikace
 - u pojišťoven a zajišťoven se sídlem v jiném členském státě EU / EHP
 - princip tzv. jednotného evropského pasu
 - dohled je primárně vykonáván domovským orgánem, ČNB má doplňkové dohledové pravomoci

Oprávnění k činnosti podle sídla subjektu

- pojišťovací nebo zajišťovací činnost mohou v ČR vykonávat pouze subjekty, které disponují příslušným oprávněním (§ 4 ZoP)
- subjekty se sídlem na území ČR (§ 13 ZoP)
 - na základě povolení uděleného ČNB
 - podléhají co do aktivit na území ČR dohledu ČNB
- subjekty ze států EU/EHP (tzv. jednotný evropský pas) (§ 28 ZoP)
 - oprávnění vzniká na základě notifikace prostřednictvím domovského orgánu dohledu
 - možnost zřídit pobočku na území ČR nebo poskytovat služby přeshraničně bez zřízení pobočky
- subjekty ze třetích států (§ 32 ZoP) – mohou v ČR působit pouze na základě povolení ČNB (typicky prostřednictvím pobočky se sídlem v ČR)

Vymezení pojišťovací a zajišťovací činnosti

- vymezení pojišťovací činnosti (§ 3 ZoP)
 - přebírání pojistných rizik na základě uzavřených pojistných smluv a plnění z nich
 - další činnosti přímo vyplývající z pojišťovací činnosti
 - činnosti související se vznikem pojištění a jeho správou
 - likvidace pojistných událostí
 - poskytování asistenčních služeb

- investování peněžních prostředků
- činnost směřující k předcházení vzniku škod atd.
- vymezení zajišťovací činnosti (§ 3 ZoP)
 - přebírání rizik na základě uzavřených smluv („zajišťovací smlouva“)
 - zajišťovna se zavazuje poskytnout pojišťovně plnění, nastane-li nahodilá událost
 - pojistitel se zavazuje platit zajistiteli částku z pojistných smluv, které jsou předmětem této smlouvy
 - plnění z těchto smluv a uzavírání zajišťovacích smluv mezi zajistiteli
 - součástí zajišťovací činnosti jsou činnosti přímo vyplývající ze zajišťovací činnosti

Kategorie pojištění a zajištění

- právní úprava rozlišuje následující základní kategorie pojištění a zajištění
 - životní pojištění – pojistná odvětví uvedená v části A přílohy č. I k zákonu o pojišťovnictví
 - neživotní pojištění – pojistná odvětví uvedená v části B přílohy č. I k zákonu o pojišťovnictví
 - životní zajištění – přebírání rizik vyplývajících ze smluv životního pojištění
 - neživotní zajištění – přebírání rizik vyplývajících ze smluv neživotního pojištění

Regulace pojišťovací a zajišťovací činnosti

- obecně k regulaci pojišťovací a zajišťovací činnosti
 - souhrn právních pravidel, která upravují výkon pojišťovací a zajišťovací činnosti pojišťoven a zajišťoven
 - zejména pravidla pro
 - vznik pojišťovny
 - výkon její činnosti
 - vnitřní řízení
 - kapitálové požadavky
 - kontrolní mechanismy
 - případný zánik
- hlavní důvody regulace
 - stabilita a důvěryhodnost finančního systému a ochrana chodu tržní ekonomiky
 - ochrana slabší smluvní strany
 - informační asymetrie mezi pojišťovnou a klientem
 - prevence systémových rizik a řetězových selhání
- ochrana obchodní firmy – právní ochrana slov „pojišťovna“, „zajišťovna“, jejich překladů nebo jejich odvozenin (§ 5 ZoP)

Právní forma a základní kapitál

- právní forma – tuzemská pojišťovna jako akciová společnost nebo družstvo (příp. evropská společnost nebo evropská družstevní společnost) (§ 13 odst. 2 ZoP)
- základní kapitál (§ 18 ZoP)
 - různá výše podle druhu pojišťovací činnosti
 - u životního pojištění nejméně 105 000 000 Kč
 - u neživotního pojištění se minimální výše základního kapitálu liší podle jednotlivých pojistných odvětví a činí nejméně 70 000 000 Kč / 105 000 000 Kč / 160 000 000 Kč / 200 000 000 Kč

Řídicí a kontrolní systém

- § 7 až 7i ZoP
- povinnost zavést a udržovat účinný řídicí a kontrolní systém
- zajištění řádného a obezřetného výkonu činnosti pojišťovny

- umožňuje identifikovat, řídit a kontrolovat rizika spojená s činností
- umožňuje preventivně předcházet selháním pojišťovny, chránit klienty a posilovat důvěru
- jeden z hlavních předmětů dohledu vykonávaného ČNB

Hlavní rizika sektoru pojišťovnictví

- tržní riziko
 - vznik v důsledku kolísání tržních cen a jejich volatility
 - typicky jde o změny hodnoty aktiv a závazků pojišťovny
 - toto riziko úzce souvisí s investiční činností pojišťoven
- úvěrové riziko
 - vyplývají z neschopnosti protistrany splnit své závazky
 - selhání obchodního partnera, zajišťovny nebo jiného dlužníka
 - zahrnuje také riziko koncentrace (přílišná expozice) a riziko zhoršení úvěrového hodnocení
- operační riziko
 - selhání vnitřních procesů, lidského faktoru, technických systémů nebo vlivem vnějších událostí
 - např. chyby zaměstnanců, IT výpadky, podvody, kybernetické útoky nebo selhání externích dodavatelů
- riziko likvidity
 - pojišťovna není schopna včas splnit své splatné závazky
 - neschopnost rychle zpeněžit aktiva bez významné ztráty jejich hodnoty
 - zejména při hromadném vzniku pojistných událostí
- další rizika
 - pojistně-technické riziko (chybné ocenění rizik, nedostatečné rezervy)
 - právní a regulační riziko (porušení právních povinností, sankce)
 - reputační riziko (ztráta důvěry klientů a trhu)

Součásti řídicího a kontrolního systému

- organizační struktura, která musí být přiměřená povaze, rozsahu a složitosti činností pojišťovny
 - povinnosti a pravomoci musí být jasně vymezeny a vhodně odděleny
 - zamezení střetu zájmů a koncentraci rozhodovacích pravomocí
- účinný způsob předávání informací – relevantní informace jsou dostupné správným osobám ve správný čas
- řízení rizik
 - zahrnuje identifikaci, měření, sledování a řízení všech významných rizik
 - navazuje compliance, vnitřní audit a pojistněmatematická (aktuárská) činnost
- postupy pro schvalování pojistných produktů
- systém odměňování osob (§ 8 ZoP) – odměňování nesmí motivovat k nadměrnému podstupování rizik nebo k jednání v rozporu se zájmy pojišťovny nebo klientů

Vnitřní kontrola, vnitřní audit a pojistněmatematické činnosti

- systém vnitřní kontroly (§ 7d ZoP)
 - správní a účetní postupy
 - součástí je rámec vnitřní kontroly, mechanismus informování a funkce zajišťování shody s právními předpisy (compliance)
- vnitřní audit (§ 7e ZoP)
 - nezávislá a objektivní kontrolní činnost
 - cílem je posuzovat funkčnost a efektivnost prvků řídicího a kontrolního systému
 - pomáhá odhalovat nedostatky a navrhnout nápravná opatření
- systém pojistněmatematických činností (§ 7f ZoP)

- k výpočtu technických rezerv a kontrole jejich přiměřenosti
- zahrnuje vhodné metodiky, modely a předpoklady při oceňování závazků
- klíčový význam pro finanční stabilitu pojišťovny

Klíčové osoby, technické rezervy a solventnost

- způsobilost klíčových osob (§ 7a ZoP)
 - povinnost zajistit, aby všechny osoby vykonávající klíčové funkce byly způsobilé a důvěryhodné a aby se nenacházely ve střetu zájmů, který by mohl negativně ovlivnit řádné a obezřetné řízení
 - odborné znalosti, zkušenosti a další schopnosti nezbytné pro výkon dané funkce
 - pokud osoba přestane požadavky splňovat, je povinna to bez zbytečného odkladu oznámit pojišťovně (ta informuje ČNB)
- technické rezervy (§ 52 a násl. ZoP)
 - povinnost vytvářet technické rezervy k vyrovnání všech závazků vyplývajících z provozované činnosti
 - slouží k tomu, aby pojišťovna byla schopna dostát svým budoucím závazkům
 - musí být počítány obezřetným, spolehlivým a objektivním způsobem
 - klíčové pro posouzení solventnosti pojišťovny a její schopnosti plnit závazky i v nepříznivých situacích
- solventnost
 - = schopnost pojišťovny trvale zabezpečit vlastními zdroji úhradu závazků z pojišťovací činnosti
 - pojišťovna průběžně kryje kapitálem solventnostní kapitálový požadavek (SCR) a minimální kapitálový požadavek (MCR) (§ 73 a násl. a § 79 a násl. ZoP)
- požadavky vycházejí ze směrnice Solvency II; při jejich nedodržení nastupují opatření k nápravě

Specifika regulace zajišťoven

- zajištění = **klíčový nástroj řízení rizik v pojišťovnictví. Jeho základní funkcí je** rozložení a diverzifikace rizik
 - pojišťovna převádí část rizik na zajišťovnu / jinou pojišťovnu (snižuje se koncentrace rizik pojišťovny)
 - navýšení pojistné kapacity (pojišťovna může přijímat i rozsáhlá nebo riziková pojištění, která by bez zajištění nebyla schopna krýt)
 - stabilizace hospodářských výsledků pojišťovny
 - zajišťovny podléhají v českém i evropském právu obdobným principům regulace jako pojišťovny (stejně tak obdobné klíčové legislativní základně)
 - vyšší kapitálové požadavky (např. na základní kapitál) a mnohdy přísnější právní úprava
 - zajišťovny koncentrují velké objemy rizik
 - jejich případné selhání by mohlo mít systémový dopad na celý pojistný trh

Dohled nad pojišťovnami a zajišťovnami

Orgány dohledu

- orgány zainteresované na výkonu dohledu
 - Česká národní banka
 - hlavním a ústředním orgánem dohledu nad pojišťovnami, zajišťovnami a distributory pojištění
 - pravomoci vyplývají zejména ze zákona o ČNB a zákona o pojišťovnictví
 - orgány dohledu jiných členských států EU (EHP)
 - dohled nad pojišťovnami se sídlem ve svém domovském státě

- role je klíčová u poboček a přeshraničního poskytování služeb
- dohled je založen na principu jednotné licence a domovského dohledu
- orgány dohledu mimounijních (třetích) států
 - spolupracují s orgány dohledu v členských státech EU (EHP), kde působí jimi dohlížené pojišťovny a zajišťovny

Rozsah dohledu ČNB

- rozsah dohledu ČNB (§ 84 ZoP)
 - nad činností tuzemské pojišťovny
 - včetně činnosti vykonávané prostřednictvím pobočky nebo formou dočasného poskytování služeb
 - s výjimkou dohledu vykonávaného hostitelským členským státem
 - nad činností pojišťovny z třetího státu
 - v rozsahu provozovaném na území ČR
 - pokud zákon o pojišťovnictví nestanoví jinak
 - nad činností pojišťovny z jiného členského státu – spadá zásadně do výlučné působnosti orgánu dohledu domovského členského státu pojišťovny nebo zajišťovny (výjimky dle § 110 a 111 ZoP)

Formy dohledu

- dohled na dálku
 - průběžná forma dohledu bez fyzické přítomnosti u pojišťovny
 - pravidelné poskytování informací – výroční zprávy, finanční situace, solventnost, výše ročního objemu předepsaného pojistného atd., další informace na individuální vyžádání ČNB
- dohled na místě
 - intenzivnější forma dohledu
 - vykonávána přímo u pojišťovny
 - detailní ověření skutečného fungování procesů a systémů
 - krátkodobý (pokud je zaměřen na konkrétní oblast nebo podezření) nebo dlouhodobý (jestliže je cílem komplexní posouzení činnosti)
 - kontrola dokumentace, vnitřních předpisů, systému řízení rizik a vnitřní kontroly, ověřování souladu činnosti pojišťovny s právními předpisy apod.

Způsoby dohledu

- dohled na individuálním základě
 - zaměřený na jednotlivou pojišťovnu
 - posuzuje její činnost nezávisle na dalších subjektech
- dohled na konsolidovaném základě
 - nad skupinou, v jejímž rámci působí pojišťovna
 - posuzuje se činnost v rámci skupiny
 - smyslem je zabránit, aby rizika vznikající na úrovni skupiny ohrozila pojišťovnu a odhalit případné přenosy rizik uvnitř skupiny
- dohled nad finančními konglomeráty
 - skupina která významnou měrou působí současně ve více sektorech finančního systému
 - rizika mohou vznikat a přenášet se mezi jednotlivými sektory finančního systému

Důsledky nedostatků zjištěných v rámci dohledu

- při zjištění nedostatků může ČNB jako orgán dohledu ukládat sankce, opatření k nápravě a jiná opatření

Sankce (§ 119 a násl. ZoP)

- ukládány v případě porušení povinností; mají represivní i preventivní funkce
- patří mezi ně zejména pokuta, typicky za spáchání přestupku
- přestupky
 - skutkové podstaty upravuje ZoP (§ 119 a násl.) a ZDPZ (§ 107 a násl.), subsidiárně se použije zákon č. 250/2016 Sb. a správní řád
 - ČNB má zpravidla diskreci, zda a v jaké výši pokutu uloží
 - horní hranice pokut jsou odstupňovány (až 50 000 000 Kč), pokuty jsou příjmem státního rozpočtu

Opatření k nápravě (§ 95 a násl. ZoP)

- cílem je předejít zhoršení finanční situace pojišťovny a zabránit ohrožení klientů nebo stability trhu
- lze uložit i bez zaviněného porušení povinností
- tj. obdoba odpovědnosti za stav
- mohou mít i jen preventivní charakter
- příklady
 - nařízení změny klíčových osob – pokud osoby nesplňují požadavky
 - ozdravný plán a plán krátkodobého financování (§ 98 a 98a ZoP) – konkrétní kroky k obnovení finanční stability, zajištění solventnosti a schopnosti plnit závazky
 - navýšení technických rezerv
- aby odpovídaly skutečným závazkům z vykonávané činnosti
 - omezení nebo zákaz volného nakládání s aktivy
 - v závažných případech
 - aby se zabránilo odčerpání nebo znehodnocení aktiv
 - pozastavení oprávnění k uzavírání pojistných smluv (§ 102 ZoP) – zabrání se nárůstu závazků v situaci, kdy pojišťovna není schopna plnit své dosavadní závazky

Jiná opatření

- specifická povaha
- směřují k ochraně trhu a zákazníků
- neusilují už o nápravu v dané pojišťovně
- nejsou primárně považovány za sankce
- příklady jiných opatření
- nařízení převedení pojistného kmene (§ 103 ZoP)
- převedení na jinou pojišťovnu
- nezbytné k zajištění pokračování pojistné ochrany
 - nucená správa (§ 99 ZoP) – mimořádný zásah dohledu, při němž je řízení pojišťovny dočasně svěřeno nucenému správci
 - odnětí povolení k činnosti (§ 116 ZoP) – ukončení oprávnění pojišťovny nebo zajišťovny provozovat pojišťovací nebo zajišťovací činnost

Distribuce pojištění a zajištění

- právní úprava distribuce pojištění a zajištění
- unijní právní úprava
 - směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/97 ze dne 20. ledna 2016 o distribuci pojištění (IDD)
- vnitrostátní právní úprava
 - zákon č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění

- transpozice směrnice IDD do českého právního řádu
- základní vymezení distribuce pojištění nebo zajištění (§ 2 ZDPZ)
 - činnosti směřující k uzavření, změně nebo ukončení pojistné nebo zajišťovací smlouvy
 - formou poskytování pojištění (resp. zajištění) nebo formou jeho zprostředkování
- poskytování pojištění (zajištění)
 - jednání pojistitele vlastním jménem, při němž pojistitel přímo vstupuje do vztahu se zákazníkem
 - typické činnosti
 - nabízení možnosti sjednat, změnit nebo ukončit pojištění
 - předkládání návrhů na sjednání, změnu nebo ukončení pojištění
 - provádění dalších přípravných prací směřujících ke sjednání, změně nebo ukončení pojištění, včetně poskytování doporučení
 - sjednání nebo změna pojištění
- zprostředkování pojištění (zajištění)
 - jednání jménem pojistitele nebo zákazníka, které je odlišné od poskytování pojištění a při němž zprostředkovatel není stranou pojistné smlouvy (obdobně u zajištění)
 - pojišťovací zprostředkovatelé se zapisují do registru vedeného ČNB (§ 40 a násl. ZDPZ)
 - typické činnosti
 - nabízení možnosti sjednat, změnit nebo ukončit pojištění
 - předkládání návrhů na sjednání, změnu nebo ukončení pojištění
 - provádění dalších přípravných prací směřujících ke sjednání, změně nebo ukončení pojištění
 - sjednání nebo změna pojištění
 - pomoci při správě pojištění a při uplatňování práv z pojištění

Kategorizace pojišťovacích zprostředkovatelů

- samostatný zprostředkovatel (§ 6 ZDPZ)
 - jako pojišťovací agent (činný pro pojišťovny) (§ 12 ZDPZ)
 - jako pojišťovací makléř (činný pro zákazníky) (§ 12 ZDPZ)
- vázaný zástupce (§ 15 ZDPZ)
- doplňkový pojišťovací zprostředkovatel (§ 24 ZDPZ)
- pojišťovací zprostředkovatel s domovským členským státem jiným, než je ČR (§ 33 ZDPZ)
- samostatný zprostředkovatel
 - může být navázaný na více zastoupených (typicky pojišťoven)
 - nutná je písemná smlouva
- povinnost mít sjednané povinné pojištění pro případ škody způsobené výkonem činnosti (§ 13 ZDPZ)
 - použije-li pojišťovna nebo zajišťovna při své činnosti SZ, nehradí škodu jím způsobenou (pokud ho však nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody) (§ 14 ZDPZ)
- vázaný zástupce
 - může být navázaný pouze na jednoho zastoupeného (typicky pojišťovna nebo samostatný zprostředkovatel)
 - nutná písemná smlouva
 - bez povinnosti mít sjednané povinné pojištění pro případ způsobené škody
 - použije-li SZ při své činnosti VZ, nahradí škodu jím způsobenou, jako by ji způsobil sám. Pojišťovna nebo zajišťovna takovou škodu nehradí (pokud však SZ nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody) (§ 23 ZDPZ)
- doplňkový pojišťovací zprostředkovatel

- může zprostředkovávat pouze pojištění, které je doplňkovou službou k dodávanému zboží nebo poskytované službě
- navázaný na jednoho nebo více zastoupených
- nutná písemná smlouva

Odborná způsobilost při distribuci pojištění a zajištění

- základní předpoklad pro výkon distribuce pojištění a zajištění (§ 55 a násl. ZDPZ)
- jejím cílem je zajistit, aby osoby jednající se zákazníky disponovaly dostatečnými znalostmi a dovednostmi k ochraně jejich zájmů
- odborná způsobilost zahrnuje všeobecné a odborné znalosti
- všeobecné znalosti (§ 56 odst. 2 ZDPZ)
 - zejména orientace v právních předpisech pojišťovnictví
 - znalost principů fungování pojištění
 - znalost základních ekonomických souvislostí
 - znalosti o ochraně spotřebitele
 - minimální požadavek dosažení středoškolského vzdělání s maturitní zkouškou
- odborné znalosti
 - vztahují se ke konkrétním pojistným odvětvím a produktům, které distributor nabízí
 - zahrnují porozumění právní úpravě, pojistným podmínkám, rizikům a potřebám zákazníků
 - podmínkou je úspěšné složení odborné zkoušky u tzv. akreditované osoby (§ 58 ZDPZ)
- musí být průběžně udržovány prostřednictvím následného vzdělávání (§ 59 ZDPZ)

Povinnosti distributorů pojištění a zajištění

- informační povinnost vůči zákazníkovi (§ 82 a násl. ZDPZ) – povinnost zákazníka informovat o své osobě, svém postavení, případně o pojišťovně, pro kterou jedná
- záznamy z jednání (§ 79 a násl. ZDPZ)
 - distributor je povinen pořizovat a následně uchovávat záznamy o jednání
 - obsahují požadavky, cíle a potřeby zákazníka související s daným pojištěním
 - obsahují doporučení a důvody, na kterých zakládá distributor doporučení
 - součástí je vysvětlení dopadů sjednání nebo podstatné změny na zákazníka

Mimosoudní řešení sporů v pojišťovnictví

- spory z pojištění lze řešit před obecnými soudy, nebo mimosoudně (ADR)
- finanční arbitr
 - rozhoduje spory mezi spotřebitelem a pojistitelem nebo pojišťovacím zprostředkovatelem při nabízení, poskytování nebo zprostředkování životního pojištění (§ 1 odst. 1 ZFA)
 - řízení se zahajuje na návrh spotřebitele a není zpoplatněno
- pro spory z neživotního pojištění je subjektem mimosoudního řešení spotřebitelských sporů Česká obchodní inspekce, popřípadě pověřený subjekt (např. Kancelář ombudsmana České asociace pojišťoven)

Právo kapitálového trhu

Finanční trh a jeho členění

Pojem a funkce finančního trhu

- finanční trh = systém subjektů a vztahů mezi nimi, které umožňují shromažďování, soustřeďování (akumulaci) a rozmísťování (alokaci) dočasně volných peněžních prostředků na základě nabídky a poptávky, a to prostřednictvím instrumentů finančního trhu
- od finančních trhů se odlišují trhy komoditní (zemědělské plodiny, drahé kovy, průmyslové suroviny) a trhy nemovitostní – ty předmětem finančního práva nejsou
- základní prvky finančního trhu
 - subjekty (věřitelé, dlužníci, zprostředkovatelé)
 - nástroje (investiční cenné papíry, deriváty, cizí měny)
 - místo (burzy a jiná místa střetu nabídky a poptávky)
- funkce finančního trhu
 - akumuláční (soustřeďovací) = soustředění většího množství prostředků (např. kolektivní investování)
 - alokační (rozmísťovací) = rozmísťování prostředků podle nabídky a poptávky; možné zásahy státu (např. daňové výhody)
 - mobilizační = přeměna úspor v investice

Členění finančních trhů

- podle časové povahy nástroje
 - peněžní trh = krátkodobé peníze se splatností zpravidla do 1 roku (krátkodobé úvěry, cenné papíry, vklady)
 - kapitálový trh = dlouhodobé peníze se splatností delší než 1 rok (dlouhodobé úvěry, dluhopisy, hypoteční zástavní listy, akcie)
 - ZPKT i ZDKT přes svůj název dopadají i na některé nástroje peněžního trhu
- podle míry organizovanosti
 - trh organizovaný (burzy cenných papírů a jiné organizované systémy; unijní právo rozdíly mezi burzovními a mimoburzovními systémy prakticky setřelo)
 - trh neorganizovaný (přímý styk)
- podle formy obchodovaných nástrojů (trhy cenných papírů, trhy úvěrové, trhy dalších investičních nástrojů – např. derivátové, trhy devizové)
- podle novosti nástroje
 - trhy primární (např. emise nových akcií nebo dluhopisů)
 - trhy sekundární (obchody s již vydanými nástroji)
- podle okamžiku splatnosti
 - trhy promptní (vypořádání ihned, např. nákup akcií na burze)
 - trhy termínové (vypořádání odloženo, např. forwardy, opce, futures)
- podle geografického hlediska (lokální/regionální, národní, mezinárodní)

Subjekty finančního trhu

- subjekty finančního trhu
 - subjekty s přebytkem prostředků (suficitní jednotky, věřitelé) – požadují vysokou výnosnost, vysokou likviditu a nízké riziko
 - subjekty s nedostatkem prostředků (deficitní jednotky, dlužníci) – požadují dlouhou dobu splatnosti a nízké náklady

- poskytovatelé služeb na finančním trhu (zprostředkovatelé, organizátor trhu, centrální depozitář aj.)

Regulace a dohled nad finančním trhem

- regulace a dohled
- ČNB = nejdůležitější orgán dohledu a regulace finančního trhu; uděluje povolení, vede seznamy a registry a je klíčovým sekundárním normotvůrcem (vyhlášky) (§ 44 až 45d ZČNB)
 - dohled v oblasti kapitálového trhu upravuje také ZDKT (část první)
 - Ministerstvo financí připravuje legislativní rámec finančního trhu, zpravidla v návaznosti na unijní předpisy
 - sektory bankovníctví, pojišťovnictví a kapitálového trhu jsou úzce propojeny (banky jako obchodníci s cennými papíry, pojišťovny jako významní investoři)

Služby na kapitálovém trhu a jejich poskytovatelé

- regulace služeb na kapitálovém trhu se týká zejména
 - poskytovatelů investičních služeb
 - distribuce investičních služeb
 - ochrany zákazníků při poskytování investičních služeb
- základní východisko = zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu (ZPKT)
- ZPKT je klíčovým pramenem veřejnoprávní regulace kapitálového trhu

Jednotlivé prameny

- základní prameny a vazby
 - ZPKT
 - vymezuje investiční nástroje
 - vymezuje investiční služby
 - vymezuje okruh poskytovatelů
 - stanoví pravidla jednání se zákazníky
 - upravuje evidenci a dozor
 - zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu (ZDKT)
 - má historický význam
 - vymezuje kapitálový trh a dohled nad subjekty
 - prakticky významný je zejména § 5 odst. 1 ZDKT (široký výčet poskytovatelů služeb na kapitálovém trhu)
 - unijní rámec – MiFID II
 - související soukromé právo
 - smluvní typy
 - odpovědnost
 - právní jednání
 - cenné papíry a evidence
 - související veřejné právo
 - dohled
 - sankce
 - AML
 - ochrana spotřebitele

Základní pojmy a vrstvy regulace

- právo kapitálového trhu navazuje na právo finančního systému a do jisté míry se s ním překrývá regulace kapitálového trhu sleduje zejména

- stabilitu trhu
- integritu trhu
- ochranu investorů
- důvěru ve fungování finančních institucí
- právní úprava se nesoustředí pouze na trhy jako místa obchodování
- reguluje širší soubor činností a subjektů
- tyto činnosti a subjekty zprostředkovávají vztah mezi
 - investorem
 - emitentem
 - investičním nástrojem

Vymezení základních pojmů

- investiční nástroj
 - právní kategorie vymezená ZPKT (§ 3 ZPKT)
 - určuje, co lze na kapitálovém trhu nabízet
 - určuje, co lze na kapitálovém trhu obchodovat
 - určuje, k jakým nástrojům lze poskytovat investiční služby
- investiční služba
 - činnost vymezená ZPKT (§ 4 ZPKT)
 - typicky spojuje investory a emitenty
 - může spojovat i investory navzájem
 - umožňuje investici do investičních nástrojů
- poskytovatel investičních služeb
 - regulovaný subjekt
 - má povolení nebo registraci
 - smí poskytovat služby jen v rozsahu svého oprávnění
- zákazník investičních služeb
 - osoba, které je investiční služba poskytována
 - může být neprofesionální zákazník
 - může být profesionální zákazník
 - může být způsobilá protistrana

Vrstvy regulace

- základní vrstvy regulace
 - co je předmětem investice = investiční nástroj
 - jaká činnost se poskytuje = investiční služba
 - kdo ji smí poskytovat = licence nebo registrace
 - komu se poskytuje = kategorizace zákazníků
- správná právní kvalifikace vyžaduje propojení všech těchto vrstev
- teprve poté lze určit použitelná pravidla

Poskytovatelé služeb na kapitálovém trhu

- poskytovatelé služeb na kapitálovém trhu investorům umožňují zejména
 - investovat do investičních nástrojů
 - realizovat obchody s investičními nástroji
 - spravovat investiční nástroje
- jádrem právní úpravy jsou poskytovatelé investičních služeb
- vedle nich existují i další subjekty kapitálového trhu poskytující služby jiné než investiční služby

Základní skupiny poskytovatelů

- základní skupiny poskytovatelů
- obchodník s cennými papíry (§ 5 a násl. ZPKT)
 - klíčový profesionální poskytovatel investičních služeb
 - může být nebankovní
- může být bankovní
- v unijní právní úpravě se nazývá investiční podnik
- banka
 - může poskytovat investiční služby v rozsahu bankovní licence
 - musí mít tyto činnosti povoleny
 - poskytování investičních služeb se posuzuje také podle ZPKT
- investiční zprostředkovatel (§ 29 a násl. ZPKT)
 - distribuční článek
 - typicky přijímá a předává pokyny
 - typicky poskytuje investiční poradenství
 - nesmí držet majetek zákazníků
- vázaný zástupce (§ 32a a násl. ZPKT)
 - jedná jménem a na účet zastoupeného
 - působí zejména v distribuci
- další subjekty kapitálového trhu
 - organizátor regulovaného trhu
- provozovatel mnohostranného obchodního systému (MTF)
- provozovatel organizovaného obchodního systému (OTF)
 - centrální depozitář
 - vypořádací systém
 - subjekty zajišťující úschovu nebo evidenci
 - ratingová agentura
- širší výčet osob působících na kapitálovém trhu obsahuje ZDKT (§ 5 odst. 1 ZDKT)
 - vedle obchodníků s cennými papíry či investičních zprostředkovatelů zahrnuje např. investiční společnosti, investiční fondy, pojišťovny nebo penzijní společnosti

Dohled, registrace a přeshraniční poskytování

- poskytování investičních služeb je regulovaná činnost
- typicky se uplatní
 - povolovací režim
 - registrační režim
 - evidence v registrech
 - dohled ČNB nebo příslušného orgánu domovského státu
- v unijním právu má význam princip jednotného evropského pasu
- jednotný evropský pas znamená, že
 - poskytovatel má povolení v domovském státě
 - splní podmínky podle unijního práva
 - provede notifikaci
 - může poskytovat služby i v jiném členském státě

Veřejnoprávní a soukromoprávní rovina

- veřejnoprávní rovina zahrnuje zejména
 - licence

- registrace
- dohled
- sankce
- opatření k nápravě
- jiná opatření
- soukromoprávní rovina zahrnuje zejména smluvní vztah mezi poskytovatelem a zákazníkem
- veřejnoprávní povinnosti se promítají do soukromoprávního standardu péče, to platí zejména pro
 - informační povinnost
 - test vhodnosti
 - test přiměřenosti
 - best execution (provedení příkazu za podmínek co nejvýhodnějších pro zákazníka)
 - řízení střetů zájmů
- porušení veřejnoprávní povinnosti může mít význam i pro soukromoprávní odpovědnost

Investiční nástroje

- investiční nástroj je právní filtr
- od pojmu investičního nástroje se odvíjí zejména
 - možnost obchodování
 - možnost veřejné nabídky
 - rozsah povolení poskytovatele investičních služeb
 - rozsah povinností vůči zákazníkovi
- rozhodnutí o povolení obchodníka s cennými papíry typicky určuje
 - jaké investiční služby smí poskytovat
 - k jakým investičním nástrojům je smí poskytovat
- unijní právo užívá pojem finanční nástroj (příloha I oddíl C MiFID II)
- do českého práva je promítnut jako investiční nástroj (§ 3 ZPKT)
- základní typologie investičních nástrojů (§ 3 odst. 1 ZPKT)
- investiční cenné papíry
 - typicky akcie
 - typicky dluhopisy
 - představují účast na společnosti nebo dluhový vztah vůči emitentovi
- cenné papíry kolektivního investování
 - představují podíl na majetku spravovaném v režimu kolektivního investování
 - podrobněji viz část o kolektivním investování
- nástroje peněžního trhu
 - krátkodobé nástroje
 - typicky vysoce likvidní
 - typicky s nízkým úvěrovým rizikem
- deriváty – nástroje odvozené od hodnoty podkladového aktiva (podkladové proměnné)
- emisní povolenky – obchodovatelné povolenky na emise skleníkových plynů (systém EU ETS)
- nástroje vydané s využitím technologie distribuovaného registru (DLT)
- další investiční nástroje

Investiční cenné papíry

- u investičních cenných papírů je důležité rozlišovat
 - majetkové nástroje
 - dluhové nástroje
- akcie
 - typicky vyjadřuje účast na společnosti

- nese riziko podnikání emitenta
- investor se podílí na ekonomickém výsledku společnosti
- dluhopis
 - vyjadřuje závazek emitenta
 - emitent má splatit jistinu
 - emitent má platit výnos nebo úrok podle emisních podmínek
- rozlišení akcie a dluhopisu má význam zejména pro
 - informování klienta o rizicích
 - nastavení investiční strategie
 - portfolio management
 - posouzení vhodnosti produktu
 - posouzení přiměřenosti produktu

Nástroje peněžního trhu

- nástroje peněžního trhu jsou typicky krátkodobé instrumenty
- např. vkladní listy, pokladniční poukázky

Deriváty

- derivát = smluvní instrument odvozený od podkladového aktiva nebo jiné veličiny (podkladová proměnná)
- deriváty mohou sloužit zejména k
 - zajištění rizika = hedging
 - spekulaci
 - řízení finančních toků
- právní úprava derivátů klade důraz zejména na
 - informování o rizicích
 - test přiměřenosti u retailových zákazníků
 - řízení střetů zájmů
 - správnou kvalifikaci služby
- opce
 - dává jedné straně právo koupit nebo prodat podklad
 - toto právo není povinností oprávněné strany
 - druhá strana musí plnit, pokud je právo uplatněno
 - oprávněný ze smlouvy platí opční prémii
 - rozlišuje se opce kupní (právo koupit) a opce prodejní (právo prodat)
- forward
 - individuálně sjednaný termínový obchod
 - strany se zavazují k budoucímu plnění
- futures
 - standardizovaný termínový obchod
 - typicky se obchoduje na organizovaném trhu
 - vypořádává se jen v penězích
- swap
 - výměna budoucích peněžních toků
 - typicky může jít o úrokový swap
 - typicky může jít o měnový swap
 - cílem je typicky fixace parametru do budoucna (úroková míra, kurz měny)

Složitost investičních nástrojů

- regulace pracuje s dělením nástrojů podle složitosti a rizika
- toto dělení má význam zejména pro
 - test přiměřenosti
 - režim execution-only
 - rozsah informací poskytovaných zákazníkovi
 - míru ochrany retailového investora
- u jednoduchého nástroje a jednoduché služby může být ochrana retailového investora nižší
- u komplexního nástroje je ochrana zpravidla vyšší
- typickým komplexním nástrojem je derivát
- služba s prvkem doporučení zvyšuje nároky na ochranu zákazníka

Investiční služby

- investiční služby = právně vymezené činnosti
- jejich smyslem je usnadnit tok investičních nástrojů mezi
 - emitenty a investory
 - investory navzájem
- ZPKT rozlišuje (§ 4 ZPKT)
 - hlavní investiční služby
 - doplňkové investiční služby

Hlavní investiční služby

- hlavní investiční služby (§ 4 odst. 2 ZPKT)
 - přijímání a předávání pokynů týkajících se investičních nástrojů
 - provádění pokynů na účet zákazníka
 - obchodování na vlastní účet
 - obhospodařování majetku zákazníka
 - investiční poradenství
 - upisování investičních nástrojů nebo umisťování se závazkem jejich upsání
 - umisťování investičních nástrojů bez závazku jejich upsání
 - provozování mnohostranného obchodního systému = MTF
 - provozování organizovaného obchodního systému = OTF
- v praxi se investiční služby často kombinují
- právně je však nutné konkrétní činnost vždy podřadit pod zákonnou kategorii

Pokynové služby a obchodování na vlastní účet

- přijímání a předávání pokynů
 - typická zprostředkovatelská služba
 - poskytovatel přijme pokyn zákazníka
 - pokyn se týká investičního nástroje
 - poskytovatel pokyn předá k provedení
 - adresátem může být obchodník s cennými papíry
 - adresátem může být místo obchodování
 - služba je úzce spojena s distribucí
 - typicky ji poskytují investiční zprostředkovatelé
- provádění pokynů na účet zákazníka
 - poskytovatel provádí pokyn zákazníka
 - typicky jde o nákup nebo prodej

- poskytovatel odpovídá za řádné provedení
- význam má pravidlo best execution
- služba zahrnuje technickou realizaci obchodu na trhu nebo vůči protistraně
- obchodování na vlastní účet
 - poskytovatel obchoduje jako principal
 - obchoduje na vlastní účet
 - obchoduje na vlastní riziko
 - může sledovat vlastní zisk
 - může poskytovat likviditu
 - typickým příkladem je tvůrce trhu
- z hlediska ochrany zákazníka je důležité
 - informovat, že poskytovatel je protistranou
 - řídit střet zájmů
 - zamezit klamnému dojmu o postavení poskytovatele

Obhospodařování majetku a investiční poradenství

- obhospodařování majetku zákazníka
- označuje se jako portfolio management
- součástí portfolia musí být alespoň jeden investiční nástroj
 - poskytovatel rozhoduje diskrečně za zákazníka
 - činí investiční rozhodnutí podle smlouvy
 - musí respektovat sjednaný investiční profil
- povaha této služby odůvodňuje
 - přísnější test vhodnosti
 - vyšší informační standard
 - důraz na dokumentaci investičního profilu
- investiční poradenství
 - podstatou je personalizované doporučení
 - odlišuje se od obecné informace
 - odlišuje se od reklamy
 - vyžaduje zjištění údajů o zákazníkovi
- významné údaje pro investiční poradenství
 - investiční cíle
 - zkušenosti a znalosti
 - finanční situace
 - tolerance rizika
- u investičního poradenství se uplatňuje **test vhodnosti** (§ 15h ZPKT)
- moderní formy doporučování mohou být právně problematické
- praktický problém může představovat zejména
 - doporučování na sociálních sítích
 - činnost tzv. finfluencerů
 - míra personalizace sdělení
 - využívání AI

Doplňkové investiční služby

- doplňkové investiční služby (§ 4 odst. 3 ZPKT)
 - úschova a správa investičních nástrojů pro zákazníka
 - související služby k úschově a správě
 - úvěr nebo zápůjčka zákazníkovi za účelem provedení obchodu

- poradenství v oblasti kapitálové struktury
- poradenství v oblasti fúzí a akvizic
- investiční výzkum
- finanční analýza
- jiné formy doporučení týkající se obchodů s investičními nástroji
- devizové služby související s poskytováním investičních služeb
- služby související s upisováním nebo umisťováním investičních nástrojů

Unijní a české pojetí investičních služeb

- české vymezení investičních služeb navazuje na unijní úpravu
- v legislativní historii se objevily rozdíly v kategorizaci některých činností
- praktický význam má zejména rozlišení
 - investiční služby
 - doplňkové služby
- rozhodující je aktuální znění ZPKT
- správné podřazení činnosti pod zákonnou kategorii určuje
 - licenční režim
 - rozsah oprávnění
 - povinnosti vůči zákazníkovi
 - dohledové důsledky

Povolení k činnosti a rozsah oprávnění

- investiční služby jsou regulovanou činností
- poskytovatel je smí vykonávat jen na základě
 - povolení
 - registrace
 - jiného zákonného oprávnění
- oprávnění je omezeno rozsahem vymezeným v rozhodnutí nebo registru
- typicky se vymezuje podle
 - druhu investiční služby
 - druhu investičního nástroje
- v praxi může být obtížné zařadit konkrétní aktivitu
- sporné mohou být zejména
 - moderní formy marketingu
 - moderní formy doporučení
 - činnost finfluencerů
 - automatizované nebo AI nástroje

Distribuce v případě investičních služeb

- distribuce investičních služeb v českém prostředí souvisí zejména s přístupem retailu k investičním nástrojům
- zvláštní úlohu mají
 - investiční zprostředkovatelé
 - vázaní zástupci
- distribuční sítě umožňují široké nabízení investičních služeb
- současně zvyšují rizika pro zákazníka

Investiční zprostředkovatel

- investiční zprostředkovatel = regulovaný distribuční subjekt (§ 29 ZPKT)

- může jím být fyzická i právnická osoba
- může poskytovat pouze vybrané hlavní investiční služby
- typicky jde o
 - přijímání a předávání pokynů – pokyny smí předávat jen taxativně vymezeným osobám (např. bance nebo obchodníkovi s cennými papíry)
 - investiční poradenství – poradenství smí poskytovat jen k vybraným investičním nástrojům (např. cenné papíry kolektivního investování, dluhopisy vydané ČR)
- zásadní limit investičního zprostředkovatele
 - nesmí přijímat peněžní prostředky zákazníků
 - nesmí přijímat investiční nástroje zákazníků
 - není správcem zákaznického majetku
 - působí jako prostředník mezi zákazníkem a hlavním poskytovatelem
- investiční zprostředkovatel
 - je zapsán v registru vedeném dohledovým orgánem
 - jedná na základě smluvních vztahů s poskytovateli investičních služeb
 - typicky spolupracuje s obchodníky s cennými papíry
 - jeho role je primárně zprostředkovatelská
- v právní úpravě se řeší také
 - vícečlankové zprostředkování
 - řetězení distribuce
 - odpovědnost v distribučním řetězci

Řetězení v distribuci

- distribuční řetězec může být vícečlankový
- příkladem je využití dalšího zprostředkovatele investičním zprostředkovatelem
- příliš dlouhý distribuční řetězec je rizikový
- rizika řetězení
 - roste informační šum
 - narůstá střet zájmů
 - zhoršuje se kontrola kvality
 - zhoršuje se dohledatelnost odpovědnosti
- regulace proto pracuje s
 - omezeními řetězení
 - odpovědností osob zapojených do distribuce
 - odpovědností zastoupeného za osoby, které využívá

Vázaný zástupce

- vázaný zástupce = osoba jednající jménem a na účet zastoupeného (§ 32a ZPKT)
- typickým zastoupeným je
 - obchodník s cennými papíry
 - investiční zprostředkovatel
- vázaný zástupce je prodlouženou rukou zastoupeného
- zastoupený proto musí nastavit zejména
 - kontrolní procesy
 - školení
 - pravidla komunikace se zákazníkem
 - odpovědnostní mechanismy
- vázaný zástupce
 - může vykonávat jen činnosti v rozsahu ZPKT

- může vykonávat jen činnosti podle smlouvy se zastoupeným
- jedná pro jediného zastoupeného
- nesmí překročit rozsah oprávnění zastoupeného
- vázaní zástupci se vyskytují i v jiných regulovaných oblastech
- typicky jde o
 - distribuci pojištění
 - distribuci spotřebitelského úvěru

Obchodník s cennými papíry a další subjekty

- obchodník s cennými papíry = základní profesionální poskytovatel investičních služeb (§ 5 ZPKT)
- může jím být pouze právnická osoba, která na základě povolení ČNB podnikatelsky poskytuje investiční služby
- jeho činnost podléhá přísnějším požadavkům než pouhé zprostředkování
- požadavky se týkají zejména
 - odborné způsobilosti
 - důvěryhodnosti
 - organizačního uspořádání
 - řízení rizik
 - pravidel jednání se zákazníky
- obchodník s cennými papíry typicky
 - realizuje obchody
 - může držet zákaznická aktiva v rozsahu povolení
 - poskytuje širší okruh investičních služeb
 - nese vyšší regulační odpovědnost

Nebankovní a bankovní obchodník s cennými papíry

- v českém prostředí se rozlišuje
 - nebankovní obchodník s cennými papíry
 - banka poskytující investiční služby
- rozdíl spočívá zejména v právním titulu oprávnění
- nebankovní obchodník
- má samostatné povolení podle ZPKT
 - je regulován jako poskytovatel investičních služeb
- banka poskytující investiční služby
 - vychází z bankovní licence (§ 1 odst. 3 písm. h) ZoB)
 - investiční služby musí být v licenci zahrnuty
 - vedle investičních služeb vykonává bankovní činnosti

Povolení a jeho obsah

- v povolovacím řízení se posuzuje zejména
 - splnění zákonných podmínek
 - schopnost poskytovat služby řádně
 - organizační a technické zajištění
 - důvěryhodnost a odborná způsobilost
- rozhodnutí o povolení vymezuje
 - druhy investičních služeb
 - druhy investičních nástrojů
 - případně oprávnění přijímat peněžní prostředky zákazníků
 - případně oprávnění přijímat investiční nástroje zákazníků

- oprávnění a jeho rozsah lze ověřit v registru vedeném ČNB, zejména
 - zda subjekt má oprávnění
 - zda konkrétní služba spadá do rozsahu oprávnění
 - zda konkrétní produkt spadá do rozsahu oprávnění

Klasifikace zákazníků investičních služeb

- klasifikace zákazníků = jeden z nejdůležitějších nástrojů ochrany investorů
- ZPKT rozlišuje (§ 2a až 2d ZPKT)
 - neprofesionální zákazníci
 - profesionální zákazníci
 - způsobilé protistrany
- smyslem kategorizace je diferencovat rozsah ochrany
- rozsah ochrany se promítá zejména do
 - informačních povinností
 - testů vhodnosti a přiměřenosti
 - pravidel jednání se zákazníkem
 - úrovně dokumentace
- neprofesionální zákazník má nejvyšší míru ochrany
- profesionální zákazník má nižší míru ochrany
- způsobilá protistrana má nejnižší míru ochrany v relevantních transakcích
- důvodem je předpoklad
 - vyšší odbornosti
 - vyšší zkušenosti
 - vyšší vyjednávací síly

Neprofesionální zákazník

- neprofesionální zákazník = výchozí kategorie
- jde o každého zákazníka, který není
 - profesionálním zákazníkem
 - způsobilou protistranou
- u neprofesionálního zákazníka zákon předpokládá
 - nižší úroveň odborných znalostí
 - vyšší potřebu ochrany
 - vyšší informační asymetrii vůči poskytovateli
- důsledkem jsou přísnější povinnosti poskytovatele
- typicky jde o
 - přísnější informační standard
 - povinné testy
 - širší ochranu při provádění pokynů
 - důraz na řízení střetů zájmů

Profesionální zákazník

- profesionálním zákazníkem může být
 - osoba, kterou zákon považuje za profesionální dle její povahy (§ 2a ZPKT)
 - osoba, která o profesionální zacházení požádá a splní podmínky (§ 2b ZPKT)
- profesionální zákazníci ze své povahy jsou typicky profesionální subjekty trhu
- profesionální zákazník na žádost vzniká postupem označovaným jako opting-up
- i profesionální zákazník může požádat o vyšší ochranu (§ 2c ZPKT)
- tento postup se označuje jako opting-down

Profesionální zákazník na žádost

- u profesionálního zákazníka na žádost poskytovatel posuzuje, zda zákazník
 - je schopen činit vlastní investiční rozhodnutí
 - je schopen náležitě vyhodnotit rizika
 - má dostatečné znalosti a zkušenosti
- vedle kvalitativního posouzení se v praxi hodnotí také objektivní kritéria
- typicky jde o
 - četnost obchodů
 - velikost portfolia
 - relevantní pracovní zkušenost ve finančním sektoru
- žádost a posouzení musí být dokumentovány
- zákazník musí být upozorněn na důsledky nižší ochrany

Způsobilá protistrana

- způsobilá protistrana = zvláštní kategorie profesionálního zákazníka (§ 2d ZPKT)
- uplatní se pouze
 - u vybraných služeb
 - u vybraných transakcí
 - ve vztazích mezi profesionály
- u způsobilých protistran se předpokládá
 - vysoká odbornost
 - vysoká vyjednávací síla
 - nižší potřeba investor protection

Změna statusu zákazníka

- status zákazníka není absolutní
- zákon připouští
 - posun do kategorie s nižší ochranou
 - posun do kategorie s vyšší ochranou
- typickým posunem dolů je retail -> profesionál
- typickým posunem nahoru je profesionál -> retailová ochrana
- změna statusu vyžaduje
 - splnění zákonných podmínek
 - řádnou dokumentaci
 - vztah ke konkrétním službám a obchodům
- na status zákazníka je navázána značná část povinností poskytovatele

Ochrana zákazníků investičních služeb

- ochrana zákazníků podle ZPKT stojí na kombinaci více prvků
- základní prvky ochrany
 - obecné povinnosti profesionální péče
 - organizační požadavky
 - řízení rizik
 - informační povinnosti
 - zjišťování informací o zákazníkovi
 - test vhodnosti
 - test přiměřenosti
 - provádění pokynů za nejlepších podmínek

- ochrana zákaznických aktiv
- kompenzační mechanismy
- konkrétní rozsah povinností často závisí na klasifikaci zákazníka

Princip odborné péče

- poskytovatel investičních služeb musí jednat (§ 15 odst. 1 ZPKT)
 - kvalifikovaně
 - čestně
 - spravedlivě
 - v nejlepším zájmu zákazníka
- nejde jen o formální splnění povinností
- podstatné je skutečné naplnění smyslu ochrany zákazníka
- v soukromoprávní rovině se odborná péče promítá do standardu péče
- ve veřejnoprávní rovině jde o základní měřítko dohledu

Product governance

- moderní regulace se nezaměřuje pouze na vztah poskytovatel - zákazník
- sleduje také vznik a distribuci investičních produktů
- product governance vyžaduje, aby výrobce investičního nástroje
 - definoval cílový trh
 - posoudil vhodnost produktu pro daný cílový trh
 - nastavil produkt tak, aby odpovídal identifikovanému okruhu investorů
- distributor má povinnost
 - získat informace od výrobce
 - nastavit vlastní distribuční strategii
 - zajistit soulad distribuce s cílovým trhem
 - zabránit systematickému nabízení produktu nesprávným klientům

Informační povinnosti

- informační povinnosti mají dvojí časový rozměr
- rozlišuje se
 - ex ante informování
 - ex post informování
- ex ante informace
 - poskytují se před poskytnutím služby
 - mají zákazníkovi umožnit informované rozhodnutí
 - týkají se služby, nástroje, rizik, nákladů a poplatků
- ex post informace
 - poskytují se po poskytnutí služby
 - informují o provedených obchodech
 - informují o stavu portfolia
 - informují o nákladech a poplatcích
- zákon rozlišuje informace poskytované
 - potenciálním zákazníkům
 - existujícím zákazníkům
- typické informační povinnosti
 - informace o poskytovateli
 - informace o povaze služby
 - informace o investičních nástrojích

- informace o rizicích
- informace o nákladech a poplatcích
- informace o pobídkách a platbách třetích stran
- informace o provedení pokynů
- informace o vypořádání obchodů
- pravidelné výpisy a reporty u vybraných služeb

Test vhodnosti a test přiměřenosti

- ZPKT pracuje se dvěma základními testy
 - test vhodnosti
 - test přiměřenosti
- test vhodnosti (§ 15h ZPKT)
 - uplatní se u investičního poradenství
 - uplatní se u obhospodařování majetku
 - je přísnější než test přiměřenosti
 - zahrnuje posouzení finančního zázemí
 - zahrnuje posouzení investičních cílů
 - zahrnuje posouzení znalostí a zkušeností
- výsledkem testu vhodnosti má být závěr, zda je doporučená transakce nebo strategie vhodná
- bez potřebných informací nemá poskytovatel doporučení poskytnout
- u poradenství se často vyžaduje písemné odůvodnění doporučení
- odůvodnění má ukázat vazbu na cíle zákazníka
- test přiměřenosti (§ 15i ZPKT)
 - uplatní se u jiných hlavních služeb bez prvku poradenství
 - posuzuje, zda zákazník rozumí rizikům
 - je méně intenzivní než test vhodnosti
- při negativním výsledku testu přiměřenosti musí poskytovatel zákazníka upozornit
- zákazník může obchod uskutečnit i po upozornění

Execution-only

- execution-only = výjimečný režim u vybraných jednoduchých nástrojů (§ 15k ZPKT)
- při splnění zákonných podmínek se neprovádí test přiměřenosti
- tento režim nelze použít automaticky
- předpoklady execution-only
 - jednoduchý investiční nástroj
 - služba bez poradenství
 - splnění dalších zákonných podmínek
 - zachování informačních povinností
- u jednoduchých nástrojů se předpokládá lepší schopnost zákazníka porozumět rizikům
- neznamena to však absenci ochrany zákazníka

Pobídky a střety zájmů

- pobídky = provize nebo jiné peněžité či nepeněžité výhody
- přijímání a poskytování pobídek je v principu zakázáno
- přípustné pobídky jsou možné jen za splnění podmínek
- zákazník musí být informován zejména o
 - existenci pobídky
 - povaze pobídky
 - výši pobídky

- způsobu výpočtu pobídky
- přípustnost pobídky se posuzuje také podle toho, zda
 - zvyšuje kvalitu služby
 - neohrožuje nejlepší zájem zákazníka
 - je slučitelná s povinností jednat odborně a čestně
- střet zájmů může vznikat mezi
 - poskytovatelem a zákazníkem
 - zákazníky navzájem
 - distributorem a zákazníkem
 - výrobcem produktu a zákazníkem
- poskytovatel musí zavést opatření k
 - identifikaci střetů zájmů
 - prevenci střetů zájmů
 - řízení střetů zájmů
 - posouzení újmy zákazníkovi
- v praxi se střet zájmů často pojí s
 - distribučním modelem
 - odměňováním
 - pobídkami
 - vlastním obchodováním poskytovatele

Best execution

- best execution = provádění pokynů za nejlepších podmínek (§ 15i ZPKT)
- při provádění pokynů musí poskytovatel učinit rozumné kroky k dosažení nejlepšího výsledku
- výsledek se posuzuje podle okolností konkrétního pokynu
- typická kritéria best execution (cena, náklady, rychlost atd.)
- poskytovatel musí mít pravidla pro provádění pokynů
- zákazník může požadovat doložení, že pokyn byl proveden v souladu s pravidly
- to souvisí s uchováváním záznamů a dokumentace

Záznamy a evidence

- záznamy jsou významným prvkem ochrany zákazníků
- regulace sleduje dva cíle
 - umožnit dohled a dokazování ve sporu
 - preventivně působit na poskytovatele i zákazníka
- poskytovatel musí uchovávat záznamy po stanovenou dobu (§ 17 ZPKT)
- typicky jde nejméně o 5 let
- dohled může vyžadovat delší dobu
- zákazník má být informován o nahrávání komunikace
- záznamy slouží jako důkazní prostředek
- záznamy slouží také k dohledu nad dodržováním pravidel jednání se zákazníky

Ochrana zákaznického majetku

- ochrana zákazníka se nevyčerpává informacemi a testy
- důležitá je také ochrana zákaznických aktiv
- právní úprava řeší zejména
 - oddělenou evidenci zákaznických aktiv
 - nakládání se zákaznickými aktivy
 - postup při úpadku obchodníka s cennými papíry

- kompenzační institut kapitálového trhu

Garanční fond obchodníků s cennými papíry (§ 128 a násl. ZPKT)

- je kompenzační institut kapitálového trhu
- je analogií k pojištění vkladů pouze funkčně
- má odlišný účel a limity
- nekryje investiční riziko
- nekryje pokles ceny investičního nástroje
- kryje neschopnost obchodníka vydat klientovi jeho majetek
- náhrada je limitována (§ 130 ZPKT)

Kolektivní investování

Prameny práva kolektivního investování

- právní úprava kolektivního investování = kombinace unijní harmonizace a národní implementace
- je třeba rozlišovat
 - instituty převzaté z UCITS
 - instituty převzaté z AIFMD
 - instituty založené národní volbou

Vnitrostátní prameny

- zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech = ZISIF
 - základní rámec obhospodařování
 - základní rámec administrace
 - základní rámec nabízení investic do fondů
- zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu = ZDKT
 - procesní a institucionální rámec výkonu dohledu ČNB
- nařízení vlády č. 243/2013 Sb.
 - upravuje investování investičních fondů
 - upravuje techniky k jejich obhospodařování
 - významné jsou limity a pravidla pro fondy kolektivního investování
- vyhláška ČNB č. 246/2013 Sb.
 - upravuje statut fondu kolektivního investování
 - řeší obsah a strukturu statutu
 - stanoví požadavky na informování investorů
- související právní oblasti
 - prospektový režim
 - soukromoprávní rámec smluv
 - informační povinnosti
 - ochrana spotřebitele
 - mimosoudní řešení sporů

Unijní předpisy

- unijní předpisy v oblasti fondů
 - UCITS = směrnice 2009/65/ES a navazující změny
 - AIFMD = směrnice 2011/61/EU
 - MiFID II = směrnice 2014/65/EU
 - PRIIPs = nařízení (EU) č. 1286/2014 o sdělení klíčových informací
- MiFID II má význam zejména pro distribuci investic

- PRIIPs má význam zejména pro KID

Pojem kolektivního investování

- kolektivní investování = regulovaný způsob společného investování
- podstata kolektivního investování
 - shromažďování prostředků více investorů
 - společné investování těchto prostředků
 - investování podle předem určené strategie
 - profesionální správa majetku
- v právu finančního systému jde o oblast s intenzivní ochranou investora
- ochrana je nejsilnější tam, kde je investice nabízena veřejnosti
- pro určení regulačního režimu je rozhodné
 - komu je investice nabízena
 - jaký typ fondu odpovídá okruhu investorů
 - jaký regulační režim se použije

Ekonomický a regulační smysl kolektivního investování

- ekonomicky stojí kolektivní investování na dvou tezích
 - rozložení rizika = diverzifikace
 - úspory z rozsahu
- jednotlivci si často nedokážou efektivně sestavit dostatečně diverzifikované portfolio
- při malém objemu investice by typicky nesl relativně vysoké náklady
- fond tyto překážky překonává
- současně však vytváří nové regulační riziko
- investor předává rozhodování o investicích profesionálům
- vzniká prostor pro střet zájmů
- výhody kolektivního investování
 - profesionální obhospodařování
 - diverzifikace rizika
 - úspory z rozsahu
 - snížení relativních transakčních nákladů
 - snížení relativních informačních nákladů
- nevýhody a rizika
 - poplatková zátěž
 - střety zájmů
 - informační asymetrie
 - riziko neporozumění produktu
 - závislost investora na profesionálním správcem
- typické střety zájmů vznikají mezi
 - obhospodařovatelem a investorem
 - distributorem a investorem
 - obhospodařovatelem a distributorem
 - fondem a osobami ve skupině

Historický kontext a evropská harmonizace

- kolektivní investování se historicky rozvíjelo již od konce 18. století
- první fondy bývají spojovány s Nizozemskem
- ve 20. století se kolektivní investování významně prosadilo zejména v USA
- po velké hospodářské krizi došlo k posílení regulačních požadavků

- typicky se prosadily požadavky na
 - registraci fondů
 - dohled nad fondy
 - ochranu investorů
- v Evropě je klíčovým momentem harmonizace UCITS
- UCITS od roku 1985 vytvořil předpoklady pro evropský pas u fondů určených široké veřejnosti
- v českém prostředí se fondový sektor rozvíjí od 90. let
- současný rámec stojí zejména na ZISIF z roku 2013
- ZISIF
 - navázal na unijní směrnice
 - zavedl některé národní zvláštnosti
 - pracuje s oddělením obhospodařování a administrace
- aktuální vývoj evropské legislativy představuje směrnice (EU) 2024/927
- tato směrnice mění AIFMD i UCITS
- posiluje zejména
 - prvky řízení likvidity
 - dohled nad delegováním činností

Investiční fondy a jejich kategorizace podle ZISIF

- ZISIF pracuje s pojmem investiční fond jako s právní kategorií
- tato kategorie navazuje na ekonomický koncept společného investování
- současná úprava je typická tím, že nepodává jedinou pozitivní univerzální definici investičního fondu
- ZISIF investiční fondy vymezuje zejména
 - prostřednictvím jejich typů
 - prostřednictvím jejich režimů
 - negativním vymezením případů, které se za investiční fond nepovažují (§ 2, 2a a 4 ZISIF)
- tato kombinace zvyšuje systematickou složitost úpravy
- základní třídění investičních fondů (§ 92 odst. 1 ZISIF)
 - fondy kolektivního investování
 - fondy kvalifikovaných investorů
- fondy kolektivního investování
 - jsou určeny pro nabízení investic veřejnosti
 - právní úprava počítá s retailovým investorem
 - režim je proto restriktivnější
 - ochrana investora je silnější
- fondy kvalifikovaných investorů
 - jsou určeny pouze pro kvalifikované investory
 - ochrana investora je slabší
 - právní úprava předpokládá vyšší schopnost investora posoudit rizika

Fondy kolektivního investování

- fond kolektivního investování může mít dvě základní právní formy (§ 93 odst. 1 ZISIF)
 - právnická osoba se sídlem v České republice
 - podílový fond
- fond kolektivního investování jako právnická osoba
 - shromažďuje prostředky od veřejnosti
 - vydává akcie
 - provádí společné investování

- investuje na principu rozložení rizika
- typickou formou je SICAV
- podílový fond
 - shromažďuje prostředky od veřejnosti
 - vydává podílové listy
 - provádí společné investování
 - investuje na principu rozložení rizika

Standardní a speciální fondy (§ 94 ZISIF)

- fondy kolektivního investování se dělí na
 - standardní fondy
 - speciální fondy
- standardní fond
 - odpovídá režimu UCITS
 - podléhá nejpřísnějším pravidlům ochrany investora
 - klade důraz na likviditu
 - klade důraz na diverzifikaci
 - omezuje pákový efekt
 - vyžaduje stabilitu investiční strategie
- speciální fond
 - odpovídá režimu alternativních investičních fondů podle AIFMD
 - umožňuje širší investiční strategie
 - může být stále fondem kolektivního investování
 - může být nabízen veřejnosti
 - musí respektovat pravidla ochrany investora
- rozdíl standardní fond / speciální fond má význam zejména pro
 - typ aktiv, která může fond držet
 - pravidla likvidity
 - investiční limity
 - možnost využití pákového efektu
 - pravidla změny statutu

Ochrana investora u fondů kolektivního investování

- fondy kolektivního investování jsou právně robustnější než fondy kvalifikovaných investorů
- důvodem je možnost nabízet investici veřejnosti
- typické ochranné mechanismy
 - zásadní nepřípustnost změny investiční strategie
 - požadavky na fondový kapitál
 - časové lhůty pro dosažení fondového kapitálu
 - limity pákového efektu
 - limity zápůjček
 - povinný depozitář
 - oddělení úschovy majetku od investičních rozhodnutí
 - rozsáhlé informační povinnosti
- informačními nástroji jsou zejména
 - statut
 - výroční a pololetní zprávy
 - KID
 - případně prospekt

- smyslem ochranných mechanismů je snížit informační nevýhodu investora

Fondy kvalifikovaných investorů („FKI“)

- fondy kvalifikovaných investorů = fondy určené pro širokou veřejnost (§ 95 ZISIF)
- základní princip
 - investorem může být pouze kvalifikovaný investor podle ZISIF
 - regulace předpokládá vyšší finanční kapacitu
 - regulace předpokládá vyšší míru zkušeností
 - ochrana je slabší než u fondů kolektivního investování

Kvalifikovaný investor (§ 272 ZISIF)

- ZISIF rozlišuje více skupin kvalifikovaných investorů
- patří sem zejména
 - finanční instituce
 - profesionální zákazníci
 - osoby splňující zákonná objemová kritéria

Minimální investice

- objemové kritérium
 - investice alespoň ve výši odpovídající 125 000 EUR
 - nebo ekvivalent v Kč
 - písemné prohlášení investora, že si je vědom rizik
- alternativní režim
 - nižší hranice 1 000 000 Kč
 - musí být splněny další podmínky
 - význam má posouzení vhodnosti investice obhospodařovatelem nebo administrátorem
- smysl objemového kritéria
 - zákon předpokládá schopnost nést ztrátu
 - zákon předpokládá schopnost obstarat si kvalifikované informace
 - zákon připouští nižší míru regulatorní ochrany

Investiční strategie FKI

- u fondů kvalifikovaných investorů je širší prostor pro
 - volbu investiční strategie
 - výběr typů aktiv
 - koncentraci investic
 - flexibilitu v čase
- u FKI se mohou objevovat investice, které by u fondů kolektivního investování nebyly možné
- může jít například o
 - úzce vymezená aktiva
 - méně likvidní aktiva
 - struktury s nižší diverzifikací

Likvidita FKI

- investor často vnímá fond jako produkt, ze kterého lze kdykoli odejít
- to je typické zejména u UCITS určených retailu
- u FKI to typické být nemusí
- odkup podílů může být omezen
- investiční horizont může být delší

Právní formy FKI

- fondy kvalifikovaných investorů mohou mít širší spektrum právních forem
- vedle podílových fondů a SICAV se mohou v praxi objevit také
 - akciová společnost
 - společnost s ručením omezeným
 - komanditní společnost
 - komanditní společnost na investiční listy
 - evropská společnost
 - družstvo
 - výjimečně jiné konstrukce připouštěné ZISIF
- u některých konstrukcí může jít i o entitu bez právní osobnosti
- příkladem může být svěřenský fond, pokud jsou splněny podmínky ZISIF
- Cenné papíry kolektivního investování: podílové listy, investiční akcie a účastnické cenné papíry
- podílový list (§ 115 ZISIF)
 - představuje podíl na podílovém fondu
 - váže se na fond bez právní osobnosti
 - investor je podílníkem
- investiční akcie
 - vydává je SICAV
 - typicky se vážou ke konkrétnímu podfondu
 - jejich držitel je investorem
 - vedle nich existují zakladatelské akcie
- účastnický cenný papír
 - širší pojem
 - vyjadřuje účast investora na fondu
 - může jít o akcii
 - může jít o investiční akcii
 - může jít o podílový list

Podílový fond

- podílový fond = zvláštní právní forma bez právní osobnosti (§ 102 a násl. ZISIF)
- z praktického hlediska jde o oddělené jmění určené k investování podle statutu
- podílový fond sám nejedná
- právní jednání činí obhospodařovatel na účet fondu
- absence právní osobnosti znamená, že podílový fond nemůže být samosprávným investičním fondem
- podílové fondy se dělí na
 - otevřený podílový fond
 - typicky je spojen s právem investora na odkup podílových listů
 - zajišťuje mechanismus výstupu z investice
 - má vyšší likviditu
 - uzavřený podílový fond – průběžný odkup podílových listů není zajištěn
- investor může být odkázán na převod podílových listů převodci, kterého si sám najde
 - investice je méně likvidní
- standardní fond může mít formu podílového fondu jen jako otevřený podílový fond
- speciální fond může být vytvořen i jako uzavřený podílový fond (na dobu určitou)

SICAV

- SICAV = akciová společnost s proměnným základním kapitálem (§ 154 a násl. ZISIF)
- SICAV je právnická osoba
- základní kapitál SICAV se mění v závislosti na
 - vydávání investičních akcií
 - odkupování investičních akcií
- základní kapitál se rovná fondovému kapitálu
- SICAV je právní forma vytvořená speciálně pro fondové podnikání
- kombinuje
 - korporační rámec akciové společnosti
 - specifika kolektivního investování
- SICAV vydává dva druhy akcií
 - zakladatelské akcie
 - investiční akcie
- zakladatelské akcie
 - jsou spojeny s postavením zakladatele
 - zůstávají typicky na úrovni SICAV jako celku
- investiční akcie
 - jsou určeny investorům
 - mohou být vydávány ve vztahu k podfonde
 - vyjadřují investici do příslušné strategie
- zvláštností SICAV je možnost zřizovat podfondy
- podfondy umožňují provoz více investičních strategií pod jednou střechou
- pokud SICAV zřídí podfondy, investiční akcie se vztahují ke konkrétnímu podfondu

Postavení investora

- postavení investora závisí na právní formě fondu
- je třeba rozlišovat
 - podílníka
 - akcionáře
- podílník v podílovém fondu
 - nemá korporační práva
 - jeho ochrana stojí na statutu
 - jeho ochrana stojí na informačních povinnostech
 - jeho ochrana stojí na dohledu
- akcionář v SICAV nebo jiné korporátní formě
 - je akcionářem
 - má korporační postavení
 - jeho práva jsou v řadě ohledů omezená speciální regulací
- fondová regulace zdůrazňuje stabilitu profesionální správy
- investoři typicky nemají mít možnost měnit správce způsobem, který by ohrozil řádné obhospodařování

Nabízení investic do fondů a pojem veřejnosti

- regulace kolektivního investování je silně navázána na nabízení investic veřejnosti (§ 294 a násl. ZISIF)
- pojem veřejnost neznamená pouze neurčitý okruh osob
- v právu investičních fondů se vymezuje také kvantitativně

- typicky se za veřejnost považuje nabídka širšímu okruhu než 20 osob
- kvalifikovaní investoři se do tohoto počtu zpravidla nezapočítávají
- praktický význam pojmu veřejnost
 - veřejná nabídka vede k přísnějšímu režimu
 - typicky se uplatní pravidla fondů kolektivního investování
 - uplatní se silnější ochranné techniky
 - hranice veřejnosti funguje jako brzda u alternativních struktur
- význam má pojem veřejnosti zejména u
 - fondů kolektivního investování
 - fondů kvalifikovaných investorů
 - struktur podle § 15 ZISIF
 - kvazi-fondových schémat

Subjekty a činnosti v kolektivním investování

- právní konstrukce fondu sama nevysvětluje, kdo fakticky investování provádí
- ZISIF proto pracuje s několika klíčovými rolemi
- základní role
 - obhospodařovatel
 - administrátor
 - hlavní administrátor
 - depozitář
 - distributor nebo osoba nabízející investice

Obhospodařování a obhospodařovatel

- obhospodařování = správa majetku fondu (§ 5 odst. 1 ZISIF)
- zahrnuje zejména
 - investování na účet fondu
 - řízení rizik spojených s investováním
 - výběr konkrétních investic
 - realizaci investiční strategie
- výběr investic musí odpovídat statutu
- každý investiční fond musí mít právě jednoho obhospodařovatele
- nelze mít
 - žádného obhospodařovatele
 - dva obhospodařovatele současně
- obhospodařování podléhá
 - povolení ČNB
 - nebo přeshraničnímu režimu evropského pasu (§ 14 ZISIF)
- obhospodařovatel musí postupovat s odbornou péčí
- musí mít nastavený řídicí a kontrolní systém
- typicky jde o
 - řízení rizik
 - interní kontrolu
 - compliance

Rozhodný limit

- u alternativních fondů se uplatňuje rozhodný limit
- rozhodný limit = hraniční hodnota majetku fondů spravovaných jednou osobou (§ 16 ZISIF)
- typické hodnoty

- 100 mil. EUR
- 500 mil. EUR při absenci pákového efektu a dlouhém investičním horizontu
- překročení rozhodného limitu vede k přísnějšímu regulatornímu režimu
- může vyžadovat odpovídající oprávnění
- smyslem limitu je sledovat systémové riziko
- velký správce kumuluje významný objem majetku
- jeho selhání může mít dopad i mimo přímé investory

Investiční společnost

- investiční společnost = právnická osoba se sídlem v České republice (§ 7 ZISIF)
- musí mít povolení ČNB
- povolení se týká obhospodařování
 - investičních fondů
 - zahraničních investičních fondů
- investiční společnost typicky vystupuje jako externí profesionální správce
- může obhospodařovat
 - fondy s právní osobností
 - fondy bez právní osobnosti
 - podílové fondy
- investiční společnost může také
 - provádět administraci v rozsahu ZISIF
 - za splnění podmínek vykonávat vybrané činnosti obdobné investičním službám
 - například portfolio management

Samosprávný a nesamosprávný investiční fond

- samosprávný investiční fond = investiční fond s právní osobností, který obhospodařuje sám sebe (§ 8 ZISIF)
- musí mít povolení ČNB
- tato konstrukce je nákladná
- fond musí mít vlastní odborné zázemí
- typicky jde o
 - řízení rizik
 - interní kontrolní systém
 - compliance
 - organizační a personální kapacity
- podmínkou je právní osobnost fondu
- samosprávný fond nelze použít u podílového fondu (ten nemá právní osobnost)
- samosprávný fond nesmí obhospodařovat jiné investiční fondy ani vykonávat jinou výdělečnou činnost
- praktickým nástrojem pro více strategií jsou podfondy
- typickou formou je SICAV
 - samosprávný fond však může mít i jinou korporátní formu, pokud je to podle ZISIF možné
- nesamosprávný investiční fond = fond obhospodařovaný jinou osobou (typicky investiční společností)
- u nesamosprávného fondu s právní osobností se investiční společnost stává jediným členem jeho statutárního orgánu

Administrace a administrátor

- administrace = soubor provozních a organizačních činností (§ 38 ZISIF)

- zahrnuje zejména
 - vedení účetnictví
 - evidenci vydaných účastnických cenných papírů
 - evidenci podílových listů
 - plnění informačních povinností
 - zajištění právního servisu
 - další provozní činnosti fondu
- některé dílčí administrativní služby mohou poskytovat i subjekty bez zvláštního povolení
- příkladem může být advokátní kancelář v rámci právního poradenství
- úschova cenných papírů vydávaných fondem a nabízení investic do fondu jsou administrativní činnosti vyžadující povolení ČNB
- u standardního fondu platí požadavek, aby administrátorem byl obhospodařovatel
- smyslem je vyšší míra odpovědnosti a ochrany investora
- u jiných fondů může být administrace oddělena
- pak ji může provádět hlavní administrátor
- hlavní administrátor musí mít příslušné oprávnění
- oddělení obhospodařování a administrace je česká zvláštnost
- unijní směrnice typicky pracují s jednotným pojmem správce

Depozitář

- depozitář = klíčový kontrolní prvek fondové regulace (§ 60 a násl. ZISIF)
- smyslem je, aby majetek fondu nebyl pouze v rukou obhospodařovatele
- depozitář zajišťuje nezávislou kontrolu nakládání s majetkem
- depozitář typicky
 - má v opatrování majetek fondu
 - vede peněžní účty
 - eviduje pohyb prostředků
 - kontroluje stav majetku fondu
 - působí jako kontrolní mechanismus vůči obhospodařovateli
- depozitářem nesmí být obhospodařovatel
- u fondů kolektivního investování musí být depozitář typicky
 - banka
 - případně obchodník s cennými papíry za zákonných podmínek
- u fondů kolektivního investování je depozitář pouze jeden
- u fondů kvalifikovaných investorů musí být alespoň jeden depozitář
- za podmínek ZISIF může výjimečně plnit roli depozitáře také notář

Správa majetku srovnatelná s obhospodařováním podle § 15 ZISIF

- vedle plnohodnotných investičních fondů existuje zvláštní konstrukce podle § 15 ZISIF
- jde o správu majetku srovnatelnou s obhospodařováním
- v praxi se pro tyto osoby používá označení „patnáctkáři“, zákon pro ně razí označení „osoba rizikového kapitálu“
- podstata § 15 ZISIF
 - právnická osoba shromažďuje majetek od investorů
 - majetek společně investuje podle strategie
 - investuje ve prospěch investorů
 - nejde o investiční fond s povolením podle ZISIF
- koncepčně jde o reakci na alternativní investiční schémata
- tato schémata se mohou pohybovat na hraně regulace

- osoba podle § 15 ZISIF
 - nemá povolení obhospodařovat investiční fond
 - vykonává správu majetku způsobem srovnatelným s obhospodařováním
 - podléhá registračním povinnostem
 - nesmí volně nabízet investice veřejnosti
 - musí mít sídlo v České republice
- režim § 15 ZISIF je spojen s omezením veřejné nabídky
- typicky má význam hranice 20 osob
- důraz je na to, aby nešlo o faktickou veřejnou nabídku retailu
- míra ochrany investora je v tomto režimu velmi nízká
- dohled se soustředí zejména na splnění podmínek pro zápis do seznamu ČNB
- § 15 ZISIF ukazuje hranici mezi
 - regulovaným fondovým sektorem
 - kvazi-fondovými strukturami
- pro investora je právní režim produktu zásadní
- rozdíl mezi fondem, FKI a § 15 má přímý dopad na míru ochrany

Informační povinnosti a klíčové dokumenty

- základní ochrannou technikou v kolektivním investování je informační povinnost
- investor má obdržet dostatek informací k zasvěcenému posouzení investice
- v praxi existuje více dokumentů
- je třeba rozlišovat jejich funkci
- základní dokumenty
 - statut
 - stanovy
 - KID
 - prospekt
 - výroční a pololetní zprávy

Statut

- statut = klíčový dokument investičního fondu
- obsahuje zejména
 - investiční strategii
 - popis rizik
 - pravidla nakládání s majetkem
 - podmínky odkupu
 - další údaje nezbytné pro posouzení investice
- u fondů kolektivního investování musí být statut srozumitelný pro běžného investora (§ 220 ZISIF)
- u fondů kvalifikovaných investorů je standard srozumitelnosti nižší
- obsah a strukturu statutu rozpracovává vyhláška ČNB o statutu fondu kolektivního investování
- statut lze chápat jako ústavu fondu

Stanovy

- stanovy se uplatní u investičních fondů s právní osobností
- typicky jde o
 - SICAV
 - akciovou společnost
 - jinou korporátní formu
- statut a stanovy nelze zaměňovat

- jde o odlišné dokumenty
- statut
 - je produktový dokument
 - směřuje k investorům
 - popisuje fond a investici
- stanovy
 - upravují vnitřní uspořádání právnické osoby
 - mají korporační funkci
 - vycházejí z právní formy fondu

Sdělení klíčových informací (KID)

- KID = Key Information Document (nařízení PRIIPs)
- jde o standardizovaný dokument klíčových informací pro drobné investory
- povinný pro standardní fondy (od 1. 1. 2023), speciální fondy a fondy kvalifikovaných investorů, jsou-li nabízeny retailovým investorům
- smyslem KID je
 - umožnit srovnání investičních produktů
 - snížit informační asymetrii
 - poskytnout stručné a čitelné informace
- KID typicky obsahuje
 - základní charakteristiku produktu
 - rizikový ukazatel
 - nákladovou strukturu
 - scénáře výkonnosti
- KID není marketingový materiál
- jde o regulatorně standardizovanou informaci
- očekává se vysoká míra pravdivosti a konzistence

Prospekt

- prospekt = informační dokument spojený s veřejnou nabídkou cenných papírů
- nejde o dokument pouze pro fondy
- jde o obecný kapitálový institut
- prospektový režim se může uplatnit vedle statutu
- typicky tehdy, pokud fond veřejně vydává cenné papíry
- příkladem může být uzavřený fond vydávající akcie
- prospekt se nevyžaduje mimo jiné u otevřených investičních fondů nebo u nabídek nepřesahujících určitou částku v EUR
- u některých struktur se investorům předává více dokumentů současně
- může jít o kombinaci
 - statutu
 - prospektu
 - KID
 - stanov
 - dalších korporačních dokumentů
- více dokumentů zvyšuje nároky na orientaci investora
- z pohledu ochrany investora je klíčové, aby
 - nebyla zamlčena rizika
 - nebyl vytvářen klamný dojem o likviditě
 - nebyl vytvářen klamný dojem o garantovaném výnosu

Dohled nad kolektivním investováním

- Česká národní banka vykonává dohled nad vymezenými osobami působícími v kolektivním investování (§ 534 ZISIF)
- dohled se věcně týká zejména dodržování
 - ZISIF
 - přímo použitelných předpisů EU
 - podmínek stanovených v rozhodnutích podle ZISIF
 - ČNB může ukládat dohledová opatření
 - opatření k nápravě
 - sankce
- typicky pokuty
- jiná opatření
- typicky nucená správa nebo odnětí povolení
- dohled je nástrojem vynucení pravidel
- současně funguje jako preventivní mechanismus
- pro investora má praktický význam, že oprávnění subjektů a jejich registrace jsou veřejně ověřitelné

Evropské orgány dohledu

- pro kapitálový trh je klíčová ESMA
- ESMA = Evropský orgán pro cenné papíry a trhy (European Securities and Markets Authority)
- vedle ESMA působí také
 - EBA pro bankovníctví
 - EIOPA pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penze
- evropské orgány dohledu typicky
 - koordinují regulatorní přístup
 - vydávají metodická stanoviska
 - podporují jednotné uplatňování pravidel

Mimosoudní řešení sporů v oblasti kolektivního investování

- v oblasti kolektivního investování je finanční arbitr příslušný rozhodovat spory mezi spotřebitelem a vybranými subjekty (§ 1 odst. 1 ZFA)
- typicky jde o subjekty, které
 - fond obhospodařují
 - provádějí administraci fondu
 - nabízejí investice do fondu
- typické okruhy sporů
 - vypořádání pokynů k nákupu podílových listů
 - vypořádání pokynů k prodeji podílových listů
 - vypořádání pokynů k výměně podílových listů
 - spory o řádné provedení pokynu
 - spory o hodnotu podílového listu
 - spory o splnění informačních povinností
 - spory o poplatky

Rozpočtové právo

Obecně k rozpočtovému právu

- rozpočtové právo = součást fiskální části finančního práva
- rozpočtové právo upravuje
 - veřejné rozpočty
 - rozpočtové vztahy mezi jednotlivými články rozpočtové soustavy
 - rozpočtový proces, tedy
 - přípravu veřejných rozpočtů
 - schvalování veřejných rozpočtů
 - hospodaření podle veřejných rozpočtů
 - kontrolu veřejných rozpočtů
 - uzavření veřejných rozpočtů
- význam rozpočtového práva
 - právně reguluje jednu z nejdůležitějších činností veřejné moci
 - vytváří právní rámec pro shromažďování veřejných prostředků
 - vytváří právní rámec pro používání veřejných prostředků
 - určuje, kdo, jak a za jakých podmínek může s veřejnými prostředky nakládat
- rozpočtové právo je třeba chápat širěji než jen jako právní úpravu státního rozpočtu
- rozpočtové právo zahrnuje zejména právní úpravu
 - státního rozpočtu, státních fondů a místních rozpočtů
 - rozpočtové soustavy
 - rozpočtových vztahů
 - rozpočtového procesu včetně rozpočtové skladby
 - rozpočtové odpovědnosti
 - rozpočtové kázně
 - dalších rozpočtových institutů

Rozpočtová a fiskální politika

- rozpočtové právo = nástroj uskutečňování rozpočtové a fiskální politiky veřejnou mocí
- rozpočtová a fiskální politika spolu úzce souvisejí
 - nesledují však zcela totožné cíle
 - mohou se vzájemně doplňovat
 - v konkrétních situacích mohou být i v napětí
- rozpočtová politika
 - spočívá především v redistribuci veřejných příjmů
 - spočívá v alokaci veřejných výdajů
 - její přirozenou ambicí je rozpočtová vyrovnanost
 - směřuje k racionálnímu rozdělení prostředků mezi jednotlivé veřejné potřeby
- fiskální politika
 - používá příjmy a výdaje veřejných rozpočtů jako nástroj ovlivňování makroekonomického vývoje
 - směřuje zejména k ovlivnění
 - růstu HDP
 - stabilní inflace
 - nízké nezaměstnanosti
 - jejím cílem je hospodářská stabilita
- napětí mezi rozpočtovou a fiskální politikou

- expanzivní fiskální politika může zvyšovat rozpočtový schodek
- přílišná snaha o rozpočtovou vyrovnanost může oslabit stabilizační a prorůstovou funkci veřejných rozpočtů
- rozpočtové právo musí vytvářet rámec pro vyvažování těchto cílů

Fiskální federalismus

- = přiřazení příjmů a výdajů jednotlivým veřejným rozpočtům a vymezení vazeb mezi nimi v rámci rozpočtové soustavy
- neznamena pouze model financování ve federálních státech
- uplatňuje se i v unitárních státech
- vyjadřuje vztahy mezi jednotlivými rozpočtovými úrovněmi a veřejnými rozpočty

Modely fiskálního federalismu

- rozlišuje se vertikální a horizontální model
- vertikální model
 - týká se vztahů mezi různými rozpočtovými úrovněmi
 - rozlišuje se
 - model centralizovaný
 - model decentralizovaný
 - model kombinovaný
- centralizovaný model
 - většina příjmů plyne do centrálního rozpočtu
 - nižší úrovně jsou financovány zejména prostřednictvím dotací a transferů
- decentralizovaný model
 - nižší úrovně mají vysokou míru finanční soběstačnosti
 - veřejné rozpočty na nižších úrovních mají vlastní příjmy odpovídající jejich výdajovým úkolům
- kombinovaný model
 - spojuje vlastní příjmy nižších rozpočtových úrovní s příjmy z vyšších úrovní
 - významnou roli mají sdílené daně, dotace a jiné transfery
- horizontální model
 - týká se finančních vztahů uvnitř téže rozpočtové úrovně
 - v praxi jde spíše o doplňkový mechanismus
 - příkladem mohou být vyrovnávací platby mezi srovnatelnými územními jednotkami

Fiskální federalismus v České republice

- Česká republika používá kombinovaný vertikální model
- obce a kraje mají vlastní příjmy
- významnou roli mají
 - sdílené daně
 - dotace ze státní úrovně
 - jiné transfery ze státní úrovně
- poznámka k regionálním radám regionů soudržnosti
 - starší literatura někdy pracuje i s regionálními radami regionů soudržnosti
 - regionální rady regionů soudržnosti byly zrušeny ke dni 31. prosince 2021

Rozpočtové právo jako podobor finančního práva

- rozpočtové právo = podobor fiskální části finančního práva

Užší a širší pojetí

- rozpočtové právo lze chápat
 - v užším smyslu
 - v širším smyslu
- rozpočtové právo v užším smyslu
 - zahrnuje vlastní rozpočtověprávní úpravu
 - nezahrnuje samostatně daňové a dotační právo
- rozpočtové právo v širším smyslu
 - zahrnuje i daňové a dotační právo
 - odpovídá celé fiskální části finančního práva

Předmět rozpočtového práva

- rozpočtová soustava
- veřejné rozpočty
- obsah veřejných rozpočtů
- rozpočtový proces
- rozpočtové právo upravuje také
- rozpočtová práva, rozpočtové pravomoci a rozpočtové povinnosti

Obecná a zvláštní část

- rozpočtové právo se člení na obecnou a zvláštní část
- obecná část rozpočtového práva = zejména
 - vymezení rozpočtového práva
 - principy rozpočtového práva
 - subjekty rozpočtového práva
 - obsah rozpočtového práva
 - prameny rozpočtového práva
 - postavení rozpočtového práva v systému práva
- zvláštní část rozpočtového práva = zejména
 - jednotlivé veřejné rozpočty
 - obsah veřejných rozpočtů
 - rozpočtové hospodaření
 - kontrola veřejných rozpočtů
 - rozpočtová odpovědnost
 - rozpočtová kázeň

Hmotné a procesní rozpočtové právo

- rozpočtové právo se člení na hmotné a procesní
- rozpočtové právo hmotné
 - rozpočtová soustava
 - veřejné rozpočty
 - obsah veřejných rozpočtů
- rozpočtové právo procesní = rozpočtový proces
 - příprava veřejných rozpočtů
 - schvalování veřejných rozpočtů
 - plnění veřejných rozpočtů
 - kontrola veřejných rozpočtů
 - uzavření veřejných rozpočtů

Prameny rozpočtového práva

- rozpočtové právo je výrazně opřeno o formální prameny
- praktický význam mají zejména
 - ústavní základy rozpočtového práva
 - mezinárodní smlouvy
 - právo Evropské unie
 - zákonná úprava
 - sekundární právní předpisy

Ústavní základy

- ústavní základy rozpočtového práva
 - čl. 42 Ústavy
 - návrh zákona o státním rozpočtu podává vláda
 - návrh státního závěrečného účtu podává vláda
 - o státním rozpočtu a státním závěrečném účtu rozhoduje pouze Poslanecká sněmovna
 - čl. 33 odst. 2 Ústavy
 - zákonné opatření Senátu nelze přijmout ve věci státního rozpočtu a státního závěrečného účtu
 - čl. 97 Ústavy
 - Nejvyšší kontrolní úřad kontroluje hospodaření se státním majetkem
 - Nejvyšší kontrolní úřad kontroluje plnění státního rozpočtu
 - čl. 62 písm. j) Ústavy
 - prezident republiky jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu
 - čl. 101 odst. 3 Ústavy
 - územní samosprávné celky mohou mít vlastní majetek
 - územní samosprávné celky hospodaří podle vlastního rozpočtu

Mezinárodní smlouvy a právo Evropské unie

- mezinárodní smlouvy významné pro rozpočtové právo
 - Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii
 - Evropská charta územní samosprávy
- právo Evropské unie významné pro rozpočtové právo
 - finanční ustanovení Smlouvy o fungování Evropské unie
 - čl. 310 až 325 SFEU
 - právní rámec víceletého finančního plánování Unie
 - právní rámec rozpočtové kázně Unie
 - pravidla o nadměrném schodku (čl. 126 SFEU)
 - sekundární předpisy upravující rozpočet Evropské unie a vlastní zdroje Unie

Zákonná úroveň a sekundární předpisy

- zákonný základ rozpočtového práva tvoří zejména
 - zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech (RP)
 - zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů (RPÚR)
 - zákon č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti (ZPRO)
 - zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní (ZRUD)
 - zákony upravující jednotlivé státní fondy
 - zvláštní zákony, například zákon o financování obrany
- sekundární právní předpisy

- vyhláška č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě
- další prováděcí předpisy Ministerstva financí nebo vlády v oblasti rozpočtového práva

Rozpočtové principy

- rozpočtové principy = zobecněná pravidla rozpočtového práva odvozená z rozpočtové teorie a rozpočtové praxe
- rozpočtové principy
 - nejsou vždy výslovně formulovány jako zákonné normy
 - slouží jako interpretační východiska
 - pomáhají porozumět smyslu pozitivního rozpočtového práva
 - vyjadřují základní požadavky na tvorbu, schvalování a plnění veřejných rozpočtů
- rozpočtové principy lze členit zejména na
 - principy při sestavování a schvalování veřejných rozpočtů
 - principy týkající se příjmů a výdajů
 - principy rozpočtového hospodaření
 - ostatní rozpočtové principy

Principy při sestavování a schvalování veřejných rozpočtů

- princip ročních rozpočtů
 - veřejný rozpočet se sestavuje a schvaluje na rozpočtový rok
 - rozpočtový rok je zpravidla shodný s kalendářním rokem
 - veřejný rozpočet má časově omezenou platnost
- princip včasnosti
 - veřejný rozpočet má být přijat před začátkem rozpočtového roku
 - pokud není přijat včas, uplatní se pravidla rozpočtového provizoria
- princip veřejnosti
 - veřejný rozpočet má být veřejně projednáván
 - veřejný rozpočet má být veřejně schvalován
 - veřejný rozpočet má být zveřejněn
- princip reálnosti a pravdivosti
 - veřejný rozpočet má vycházet z reálných předpokladů
 - příjmy a výdaje mají být stanoveny pravdivě a odpovědně
 - cílem je minimalizovat potřebu pozdějších rozpočtových změn

Principy týkající se příjmů a výdajů

- princip úplnosti
 - ve veřejném rozpočtu mají být zahrnuty všechny příjmy a všechny výdaje
 - cílem je zabránit vyvádění příjmů a výdajů mimo rozpočet
 - souvisí s přehledností a kontrolovatelností veřejných financí
- princip brutto rozpočtů
 - příjmy a výdaje mají být v rozpočtu uváděny v plné výši
 - nemají být vzájemně započítávány
 - rozpočet má ukazovat skutečný objem příjmů i skutečný objem výdajů
- princip jednotnosti a přehlednosti
 - příjmy a výdaje mají být soustředěny v jednotném rozpočtovém dokumentu
 - rozpočet má být členěn srozumitelně a systematicky
 - cílem je umožnit orientaci, kontrolu a srovnatelnost údajů
 - zajišťuje rozpočtová skladba
- princip přednosti výdajů před příjmy

- nejprve se určují veřejné potřeby a výdaje nutné k jejich zajištění
- příjmy se následně hledají jako zdroj financování těchto výdajů
- princip vyjadřuje, že veřejné rozpočty jsou nástrojem plnění veřejných úkolů
- princip neúčelovosti příjmů a účelovosti výdajů
 - příjmy veřejného rozpočtu zpravidla nejsou určeny na konkrétní výdaj
 - výdaje jsou naopak určeny na konkrétní účely stanovené rozpočtem nebo právním předpisem
- princip dlouhodobé vyrovnanosti
 - veřejné rozpočty nemají být dlouhodobě schodkové nebo přebytkové
 - příjmy a výdaje mají být v delším období udržitelné
 - princip souvisí s rozpočtovou odpovědností a udržitelností veřejných financí
 - veřejné rozpočty jsou ve značné míře zatíženy mandatorními a quasi-mandatorními výdaji
 - zejména státní rozpočet je dlouhodobě schodkový
 - princip dlouhodobé vyrovnanosti proto není zejména v případě státního rozpočtu dodržován

Principy rozpočtového hospodaření

- požadavek hospodárnosti
 - veřejné prostředky mají být používány s co nejnižšími náklady
 - nesmí docházet ke zbytečnému nebo neodůvodněnému vynakládání prostředků
- požadavek efektivnosti
 - veřejné prostředky mají přinášet odpovídající výsledek
 - sleduje se vztah mezi vynaloženými prostředky a dosaženým efektem
- požadavek účelnosti
 - veřejné prostředky mají být použity k účelu, pro který byly určeny
 - sleduje se dosažení zamýšleného cíle veřejného výdaje
- princip časového ohraničení veřejných rozpočtů
 - veřejné prostředky lze používat jen v rámci stanoveného rozpočtového období
 - rozpočtové hospodaření je vázáno na konkrétní rozpočtový rok
 - výjimky mohou být stanoveny právními předpisy
 - typickou výjimkou jsou nároky z nespotřebovaných výdajů organizačních složek státu (§ 47 RP)
- omezení přesunů ve veřejných rozpočtech
 - rozpočtové prostředky nelze libovolně přesouvat mezi účely, položkami nebo kapitolami
 - přesuny jsou možné jen za podmínek stanovených právními předpisy
 - cílem je chránit závaznost schváleného rozpočtu

Ostatní rozpočtové principy

- princip zjišťování rozpočtových důsledků právních předpisů
 - návrh právního předpisu má obsahovat vyčíslení dopadů na veřejné rozpočty (v důvodové zprávě nebo odůvodnění)
- princip zúčtovací jednotky
 - rozpočet se sestavuje a plní v jednotné peněžní jednotce
 - na úrovni Evropské unie se rozpočet sestavuje a plní v eurech

Veřejné rozpočty a rozpočtová soustava

- rozpočet = plán příjmů a výdajů na určité období
- rozpočet
 - zachycuje předpokládané příjmy a výdaje
 - sestavuje se zpravidla na rozpočtový rok
- veřejné rozpočty = rozpočty veřejnoprávních osob a jiných veřejných jednotek

- veřejnými rozpočty mohou být také
 - části rozpočtů soukromoprávních subjektů
 - pokud souvisejí s výkonem veřejné správy
 - typicky rozpočty soukromých zdravotních pojišťoven při provádění veřejného zdravotního pojištění
- rozpočtová soustava = souhrn veřejných rozpočtů v určitém státě nebo nadstátním útvaru
- rozpočtová soustava
 - je tvořena jednotlivými články rozpočtové soustavy
 - články rozpočtové soustavy jsou uspořádány podle rozpočtových úrovní
- od rozpočtové soustavy je třeba odlišovat rozpočtový systém
- rozpočtový systém zahrnuje
 - veřejné rozpočty
 - vztahy mezi veřejnými rozpočty
 - institucionální zabezpečení rozpočtových vztahů
 - působení subjektů finanční (rozpočtové) správy (tzv. rozpočtových jednotek)

Rozpočtové úrovně

- rozpočtové úrovně v českých podmínkách
 - nadnárodní úroveň (rozpočet Evropské unie)
 - centrální (státní) úroveň
 - místní úroveň
- centrální úroveň zahrnuje zejména
 - státní rozpočet
 - rozpočty státních fondů
 - rozpočet České národní banky
 - rozpočty zdravotních pojišťoven
 - rozpočty státních příspěvkových organizací
- místní úroveň zahrnuje zejména
 - rozpočty obcí
 - rozpočty krajů
 - rozpočty dobrovolných svazků obcí
 - rozpočty místních příspěvkových organizací
- zvláštní postavení má hlavní město Praha, které spojuje prvky obecního a krajského rozpočtového hospodaření

Státní rozpočet

- státní rozpočet = základní článek české rozpočtové soustavy
- státní rozpočet podle rozpočtových pravidel (§ 5 RP)
 - představuje souhrn finančních vztahů
 - zabezpečuje financování potřeb státu
 - vztahuje se k danému rozpočtovému roku
- státní rozpočet
 - má podobu zákona
 - je sestavován na kalendářní rok
 - zahrnuje příjmy, výdaje a financující položky
 - je doplněn rozpisem závazných ukazatelů
 - je doplněn rozpočty jednotlivých kapitol
- zvláštní druhy státního rozpočtu (§ 31 a 32 RP)
 - nouzový státní rozpočet – sestavuje se pro stav ohrožení státu

- válečný státní rozpočet – sestavuje se pro válečný stav

Příjmy a výdaje státního rozpočtu

- příjmová stránka státního rozpočtu je založena zejména na
 - daňových příjmech
 - pojistném na sociální zabezpečení
 - nedaňových příjmech
 - kapitálových příjmech
 - transferech z Evropské unie
 - transferech z jiných zdrojů
- výdajová stránka státního rozpočtu financuje zejména
 - činnost státu
 - sociální transfery
 - obranu a bezpečnost
 - školství
 - zdravotnictví
 - investice
 - další veřejné politiky

Kapitoly státního rozpočtu

- představují základní členění státního rozpočtu podle odpovědnosti
- odpovídají zejména správcům kapitol
- vyjadřují, kdo odpovídá za určitou část příjmů a výdajů státního rozpočtu
- správci kapitol jsou zejména
 - ministerstva
 - jiné ústřední správní úřady
 - organizační složky státu, kterým zvláštní zákon svěřuje samostatnou kapitolu
- zvláštní kapitoly státního rozpočtu (správcem je ministerstvo financí)
 - státní dluh
 - operace státních finančních aktiv
 - všeobecná pokladní správa

Význam státního rozpočtu

- je centrálním nástrojem hospodářské politiky státu
- umožňuje financování základních funkcí státu
- vyjadřuje priority vlády a státu v daném rozpočtovém roce
- je hlavním nástrojem shromažďování a používání peněžních prostředků na státní úrovni
- státní rozpočet však není jediným veřejným rozpočtem
- státní rozpočet je pouze jedním článkem širší soustavy veřejných rozpočtů
- část veřejných úkolů je financována mimo státní rozpočet, zejména prostřednictvím
 - státních fondů
 - zdravotních pojišťoven
 - územních samospráv
 - dalších veřejných rozpočtů

Státní fondy

Pojem a charakteristika

- státní fondy = zvláštní veřejné peněžní fondy zřizované zákonem

- státní fondy
 - nejsou součástí státního rozpočtu
 - tvoří významnou část centrální úrovně rozpočtové soustavy
 - jsou se státním rozpočtem úzce propojeny
 - mají vlastní účelové zaměření
- typický znak státního fondu = zvláštní účelové určení
- státní fond
 - neslouží k financování širokého spektra činností státu
 - soustřeďuje peněžní prostředky na předem vymezenou oblast veřejné politiky
 - umožňuje oddělené a účelově zaměřené financování vybraných veřejných potřeb
- klasické rozpočtové hospodaření a fondovní hospodaření
 - klasické rozpočtové hospodaření = příjmy a výdaje procházejí jednotným rozpočtem a nespotřebované prostředky na konci rozpočtového roku zásadně zanikají (výjimka = nespotřebované výdaje)
 - fondovní hospodaření = peněžní prostředky se soustřeďují v účelovém fondu a nespotřebované zůstatky se převádějí do dalších let
 - fondovní hospodaření prolamuje principy úplnosti a jednotnosti veřejných rozpočtů
- rozpočty státních fondů
 - mají vlastní příjmovou a výdajovou stránku
 - předkládají se a projednávají v těsné návaznosti na návrh státního rozpočtu
- příjmy státních fondů mohou být tvořeny zejména
 - zákonem určenými výnosy
 - dotacemi ze státního rozpočtu
 - příjmy z vlastní činnosti
 - prostředky z Evropské unie
 - jinými zvláštními zdroji

Jednotlivé státní fondy

- státní fondy v současném českém právu
- 6 státních fondů
- Státní fond kultury České republiky
 - slouží k podpoře kulturních aktivit a projektů v širším smyslu
 - jeho rozpočtový význam je ve srovnání s jinými státními fondy spíše omezený
 - systémově ukazuje, že státní fond nemusí sloužit pouze k infrastrukturnímu nebo investičnímu financování
- Státní fond audiovize
 - navazuje na dřívější Státní fond pro podporu a rozvoj kinematografie
 - rozšiřuje podporu z klasické kinematografie na širší oblast audiovize
 - má význam pro filmové pobídky
 - má význam pro podporu české audiovizuální tvorby
- Státní fond dopravní infrastruktury
 - patří mezi nejvýznamnější státní fondy
 - zajišťuje financování nebo spolufinancování dopravní infrastruktury
 - týká se zejména
 - pozemních komunikací
 - železničních drah
 - ale i cyklostezek nebo vodních cest
 - jeho rozpočtová pozice má zásadní význam pro investiční politiku státu v oblasti dopravy
- Státní fond podpory investic

- navazuje na dřívější Státní fond rozvoje bydlení
- je koncipován širěji než původní fond bydlení
- slouží především k podpoře
 - udržitelného rozvoje obcí
 - bydlení
 - souvisejících investic
- Státní zemědělský intervenční fond
 - plní národní úkoly v oblasti zemědělství
 - plní také funkce spojené s prováděním společné zemědělské politiky Evropské unie
- Státní fond životního prostředí České republiky
 - financuje environmentální projekty
 - podílí se na financování projektů spolufinancovaných z evropských zdrojů
 - představuje klíčový nástroj veřejného financování ochrany životního prostředí

Místní rozpočty

Pojem a ústavní základ

- místní rozpočty = rozpočty obcí, krajů a dobrovolných svazků obcí (§ 4 RPÚR)
- místní rozpočty
 - jsou založeny na ústavně zaručeném právu územní samosprávy hospodařit podle vlastního rozpočtu
 - jsou součástí rozpočtové soustavy
 - tvoří základ místní úrovně veřejných rozpočtů
- ústavní základ místních rozpočtů (čl. 101 odst. 3 Ústavy)
 - územní samosprávné celky mohou mít vlastní majetek
 - územní samosprávné celky hospodaří podle vlastního rozpočtu
 - finanční autonomie je jedním z předpokladů skutečné územní samosprávy

Podstata a funkce místních rozpočtů

- podstata místních rozpočtů
 - finanční zabezpečení samostatné působnosti územních samosprávných celků
 - financování veřejných potřeb na místní nebo regionální úrovni
 - vytvoření finančního rámce pro činnost obcí, krajů a dobrovolných svazků obcí
- místní rozpočty slouží také k financování přenesené působnosti
 - přenesená působnost = výkon státní správy svěřený státem obcím a krajům
 - obce a kraje při ní nevykonávají samosprávu, ale státní správu
 - financování přenesené působnosti je spojeno zejména s vazbami na státní rozpočet – příspěvek na výkon přenesené působnosti
- místní rozpočty jsou územně omezené
 - rozpočet obce se vztahuje k území obce
 - rozpočet kraje se vztahuje k území kraje
 - rozpočet dobrovolného svazku obcí se vztahuje k úkolům, pro které byl svazek vytvořen
- hospodaření místních rozpočtů je ovlivněno zejména
 - vazbami na státní rozpočet
 - vazbami na rozpočty státních fondů
 - pravidly rozpočtového určení daní
 - dotacemi a jinými transfery
 - pravidly rozpočtové odpovědnosti

Vlastní a transferové příjmy

- u obcí a krajů je třeba rozlišovat
 - vlastní příjmy
 - transferové příjmy
- vlastní příjmy
 - plynou přímo obci nebo kraji
 - souvisejí s jejich majetkem, činností nebo zákonem svěřenými příjmy
 - posilují finanční autonomii územní samosprávy
- transferové příjmy
 - plynou z jiných veřejných rozpočtů
 - nejčastěji ze státního rozpočtu nebo ze státních fondů
 - mohou být účelové nebo neúčelové
 - jde nejčastěji o převody výnosů daní, dotace nebo příspěvky
- finanční autonomie místní úrovně
 - není založena na úplné finanční soběstačnosti
 - je založena na kombinaci vlastních zdrojů a zdrojů z vyšších rozpočtových úrovní
 - v českých podmínkách mají významnou roli sdílené daně a transfery ze státní úrovně

Dobrovolné svazky obcí

- představují zvláštní místní rozpočtové jednotky
- slouží k zajišťování společných úkolů více obcí
- umožňují společné financování veřejných služeb
- mají význam zejména tam, kde jednotlivá obec sama nedokáže veřejnou službu efektivně zabezpečit

Příjmy a výdaje místních rozpočtů

Příjmy místních rozpočtů

- příjmová stránka rozpočtů obcí a krajů je založena zejména na
 - příjmech z vlastního majetku a majetkových práv
 - příjmech z výsledků vlastní činnosti
 - příjmech z činnosti jimi zřízených nebo založených rozpočtových jednotek
 - příjmech ze správní činnosti
 - místních poplatcích
 - správních poplatcích
 - sdílených daních
 - dotací a příspěvcích
- daňové příjmy obcí a krajů
 - jsou významným zdrojem místních rozpočtů
 - jsou přidělovány podle zákona o rozpočtovém určení daní (zákon č. 243/2000 Sb.)
 - představují rozhodující prvek běžných daňových příjmů obcí a krajů
- zákon o rozpočtovém určení daní určuje
 - jaká část výnosu vybraných daní (daně z příjmů a DPH) připadá krajům
 - jaké daně (daň z nemovitých věcí) a jaká část výnosu vybraných daní (daně z příjmů a DPH) připadá obcím
 - jaká část výnosu vybraných daní (spotřební daň z minerálních olejů) připadá některým státním fondům
 - zbývající daně nebo jejich části připadají státnímu rozpočtu (výjimkou je daň z hazardních her, která je sdílená)

- místní poplatky (zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích)
 - jsou specifickým okruhem veřejných příjmů obcí
 - zavádějí se obecně závaznou vyhláškou obce
 - obec je zavádí v samostatné působnosti
 - obec je spravuje v přenesené působnosti
 - představují významný projev fiskální autonomie místní samosprávy
 - lze je ukládat pouze v zákonem vymezených mezích

Výdaje místních rozpočtů

- výdajová stránka místních rozpočtů financuje zejména
 - plnění povinností vyplývajících ze zákona
 - výkon samostatné působnosti
 - výkon přenesené působnosti
 - spolupráci mezi obcemi a kraji
 - činnost místních příspěvkových organizací
 - činnost organizačních složek obcí a krajů
 - investice, opravy a služby
 - dluhovou službu
- na úrovni místních rozpočtů se bezprostředně financují zejména
- místní komunikace
- školy
 - sociální služby
 - kultura
 - odpadové hospodářství
 - územní rozvoj
 - veřejná zeleň

Instituty střednědobého a víceletého plánování

- rozpočtové právo není omezeno pouze na jeden rozpočtový rok
- vedle ročních rozpočtů využívá také nástroje střednědobého a víceletého plánování
- význam střednědobého a víceletého plánování
 - umožňuje překročit horizont jednoho rozpočtového roku
 - podporuje rozpočtovou odpovědnost
 - umožňuje lépe plánovat příjmy a výdaje v delším období
 - slouží jako podklad pro přípravu ročních rozpočtů

Rozpočtová strategie a výdajové rámce

- na úrovni sektoru veřejných institucí se používají zejména (ZPRO)
 - rozpočtová strategie sektoru veřejných institucí
 - výdajové rámce
- rozpočtová strategie sektoru veřejných institucí
 - je nástrojem střednědobého plánování veřejných financí
 - vztahuje se k sektoru veřejných institucí jako celku
 - má význam pro koordinaci rozpočtové politiky státu
 - souvisí s pravidly rozpočtové odpovědnosti
- výdajové rámce
 - navazují na rozpočtovou strategii sektoru veřejných institucí
 - stanoví limity výdajů
 - mají význam pro přípravu státního rozpočtu

- mají význam pro přípravu rozpočtů státních fondů
- podporují koordinaci státního rozpočtu a státních fondů

Střednědobý výhled a víceletý finanční rámec

- střednědobý výhled rozpočtu
 - sestavují jednotlivé veřejné instituce
 - sestavuje se nejméně na dva další následující roky
 - navazuje na roční rozpočet
 - zachycuje předpokládaný vývoj příjmů a výdajů nebo výnosů a nákladů
- víceletý finanční rámec Evropské unie (čl. 312 SFEU)
 - je nástrojem víceletého rozpočtového plánování na úrovni Evropské unie
 - zajišťuje řádný vývoj výdajů Unie
 - stanoví stropy pro jednotlivé výdajové oblasti
 - roční rozpočet Evropské unie musí být s víceletým finančním rámcem v souladu

Rozpočtový proces

- rozpočtový proces zahrnuje
 - přípravu rozpočtu
 - schválení rozpočtu
 - hospodaření podle rozpočtu
 - kontrolu plnění rozpočtu
 - uzavření rozpočtového roku

Příprava rozpočtu

- příprava veřejných rozpočtů vychází ze střednědobých výhledů (§ 4 ZPRO)
- příprava státního rozpočtu
 - návrh zpracovává Ministerstvo financí (§ 8 a 8b RP)
 - vychází z požadavků správců kapitol
 - probíhá v rozpočtovém systému (§ 3 písm. o) RP)
 - musí respektovat pravidla rozpočtové odpovědnosti
- zvláštní pravidlo pro výdaje na obranu
 - podle zákona o financování obrany vláda každoročně zahrne do návrhu státního rozpočtu výdaje na obranu (§ 1 odst. 1 zákona č. 177/2023 Sb.)
 - tyto výdaje musí činit nejméně 2 % nominálního HDP
- příprava místních rozpočtů (§ 11 RPÚR)
 - návrhy rozpočtů obcí a krajů připravují zpravidla finanční výbory
 - u dobrovolných svazků obcí není postup zákonem jednotně upraven
- veřejnost při přípravě místního rozpočtu
 - návrh rozpočtu musí být zveřejněn před jeho projednáním
 - zveřejňuje se na internetových stránkách
 - zveřejňuje se také na úřední desce
 - musí být zveřejněn nejméně 15 dnů před zahájením projednávání v příslušném orgánu (§ 11 odst. 3 RPÚR)

Rozpočtová skladba

Pojem, význam a právní základ

- rozpočtová skladba se uplatňuje již při přípravě veřejných rozpočtů
- rozpočtová skladba = jednotné třídění

- příjmů, výdajů a financujících položek
- význam rozpočtové skladby
 - zajišťuje srovnatelnost veřejných rozpočtů
 - zajišťuje přehlednost veřejných rozpočtů
 - umožňuje kontrolu veřejných rozpočtů
- rozpočtová skladba se uplatňuje ve veřejných rozpočtech a v peněžních fondech
- právní základ rozpočtové skladby
 - rozpočtová pravidla (§ 2a RP)
 - rozpočtová pravidla územních rozpočtů (§ 2 odst. 3 RPÚR)
 - vyhláška č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě

Hlediska třídění

- hlediska třídění – rozpočtová skladba jich upravuje celkem 12, základní jsou
 - odpovědnostní
 - druhové
 - odvětvové
 - konsolidační
- odpovědnostní třídění
 - používá se pouze u státního rozpočtu
 - člení státní rozpočet na kapitoly
 - za kapitolu má odpovědnost správce kapitoly
- druhové třídění
 - vyjadřuje právní a ekonomický důvod příjmu nebo výdaje
 - člení příjmy a výdaje podle jejich druhu
 - pracuje s těmito jednotkami třídění
 - třídy
 - seskupení položek
 - podseskupení položek
 - položky
- odvětvové třídění
 - sleduje, na jakou činnost jsou prostředky vynakládány
 - sleduje, z jaké činnosti příjmy plynou
 - jednotky třídění = skupiny, oddíly, pododdíly a paragrafy
- umožňuje zjistit, kolik prostředků směřuje například do dopravy, školství, kultury nebo sociální oblasti
- konsolidační třídění
 - má význam zejména u transferů uvnitř veřejného sektoru
 - pomáhá zabránit dvojímu započítávání příjmů a výdajů
 - umožňuje přesnější sledování vztahů mezi veřejnými rozpočty

Schválení rozpočtu

Ústavní základ a návrh státního rozpočtu

- schvalování státního rozpočtu je soustředěno do Poslanecké sněmovny
- ústavní základ (čl. 42 Ústavy)
 - vláda podává návrh zákona o státním rozpočtu
 - o návrhu zákona o státním rozpočtu rozhoduje pouze Poslanecká sněmovna
 - Senát státní rozpočet neschvaluje

- ve věci státního rozpočtu a státního závěrečného účtu nelze přijmout zákonné opatření Senátu (čl. 33 odst. 2 Ústavy)
- návrh státního rozpočtu
 - předkládá vláda
 - předkládá se předsedovi Poslanecké sněmovny
 - nejpozději tři měsíce před začátkem rozpočtového roku (§ 101 odst. 1 zákona č. 90/1995 Sb.)

Projednání v Poslanecké sněmovně

- projednání státního rozpočtu v Poslanecké sněmovně (§ 101 až 106 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny)
 - 1. čtení
 - projednávají se základní parametry rozpočtu
 - schválí se celkové příjmy, celkové výdaje, saldo a způsob jeho vypořádání
 - 2. čtení
 - vede se podrobná rozprava
 - předkládají se pozměňovací návrhy
 - 3. čtení
 - probíhá závěrečné projednání
 - hlasuje se o pozměňovacích návrzích a zákonu jako celku
- zákon o státním rozpočtu
 - nesmí obsahovat novely jiných právních předpisů (§ 101 odst. 2 zákona č. 90/1995 Sb.)
 - má upravovat pouze státní rozpočet na daný rozpočtový rok
 - nesmí sloužit ke skrytým věcným změnám v jiných oblastech práva

Schvalování rozpočtů státních fondů a místních rozpočtů

- rozpočty státních fondů
 - schvalují se v těsné vazbě na státní rozpočet
 - obvykle se projednávají společně se státním rozpočtem nebo v bezprostřední návaznosti na něj
 - postup závisí na zvláštních zákonech upravujících jednotlivé státní fondy
- schvalování místních rozpočtů
 - rozpočet obce schvaluje zastupitelstvo obce
 - rozpočet kraje schvaluje zastupitelstvo kraje
 - rozpočet dobrovolného svazku obcí schvaluje příslušný orgán svazku
- veřejnost při schvalování místního rozpočtu
 - návrh rozpočtu musí být předem zveřejněn
 - veřejnost se k němu může vyjádřit
 - připomínky lze uplatnit před jeho schválením

Rozpočtové provizorium

- rozpočtové provizorium
 - nastupuje, pokud rozpočet není přijat včas
 - umožňuje hospodaření do doby schválení rozpočtu
 - má zajistit základní fungování veřejné instituce
- rozpočtové provizorium u státního rozpočtu (§ 9 RP)
 - materiální rozpočtové provizorium – Poslanecká sněmovna neschválila zákon o státním rozpočtu před začátkem rozpočtového roku
 - formální rozpočtové provizorium – zákon o státním rozpočtu byl schválen, ale nenabyl včas účinnosti

- hospodaření v době rozpočtového provizoria (§ 9 RP)
 - při materiálním provizoriu se výdaje uvolňují měsíčně nejvýše do výše jedné dvanáctiny celkových výdajů státního rozpočtu schváleného pro předchozí rozpočtový rok
 - při formálním provizoriu se fakticky postupuje podle schváleného, byť dosud nevyhlášeného zákona o státním rozpočtu
- rozpočtové provizorium u místních rozpočtů
 - upravuje zákon o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů (§ 13 RPÚR)
 - pravidla hospodaření stanoví příslušný orgán
 - použije se do doby schválení rozpočtu

Rozpočtové hospodaření a rozpočtové jednotky

- rozpočtové hospodaření = plnění příjmů a výdajů v průběhu rozpočtového roku
- rozpočtové hospodaření probíhá prostřednictvím rozpočtových jednotek
- právní úprava rozlišuje více organizačních forem rozpočtového hospodaření
 - organizační složky státu
 - státní příspěvkové organizace
 - organizační složky obcí a krajů
 - místní příspěvkové organizace
 - další rozpočtové jednotky

Státní rozpočtové jednotky

- patří mezi ně organizační složky státu, státní příspěvkové organizace, státní veřejné výzkumné instituce, státní školské právnické osoby, státní veřejné kulturní instituce atd.
- organizační složky státu (§ 45 až 52 RP)
 - nejsou právnickými osobami
 - jednají jménem státu
 - hospodaří s majetkem státu
 - jejich příjmy jsou příjmy státního rozpočtu
 - jejich výdaje jsou výdaji státního rozpočtu
- státní příspěvkové organizace (§ 53 až 63 RP)
 - jsou právnickými osobami
 - hospodaří podle vlastního rozpočtu
 - jsou napojeny na rozpočet svého zřizovatele
 - uplatňuje se u nich princip netto rozpočtového hospodaření
 - vazba na státní rozpočet se projevuje zejména stanovenými finančními vztahy

Místní rozpočtové jednotky

- patří mezi ně organizační složky obcí a krajů, místní příspěvkové organizace, místní veřejné výzkumné instituce, místní školské právnické osoby, místní veřejné kulturní instituce atd.
- organizační složky obcí a krajů (§ 24 až 26 RPÚR)
 - nejsou právnickými osobami
 - jejich příjmy a výdaje jsou součástí rozpočtu obce nebo kraje
 - hospodaří v rámci rozpočtu svého zřizovatele
- místní příspěvkové organizace (§ 27 až 37b RPÚR)
 - jsou právnickými osobami
 - zřizují je obce, kraje nebo dobrovolné svazky obcí
 - hospodaří podle vlastního rozpočtu
 - jsou napojeny na rozpočet svého zřizovatele
 - zajišťují typicky školy, kulturní zařízení, sociální zařízení a další veřejné služby

Změny v rozpočtovém hospodaření, rozpočtová rezerva

- rozpočtové hospodaření není během roku statické
- v průběhu rozpočtového roku je třeba reagovat zejména na
 - vývoj příjmů
 - vývoj výdajů
 - nepředvídané potřeby
 - mimořádné situace
- změny se řeší zejména prostřednictvím rozpočtových opatření
- rozpočtová opatření = změny schváleného rozpočtu v průběhu rozpočtového roku
- rozpočtová opatření ve státním rozpočtu zahrnují zejména (§ 23 RP)
 - přesuny prostředků
 - povolené překročení rozpočtu výdajů
 - vázání prostředků
- rozpočtová opatření v místních rozpočtech (§ 16 RPÚR)
 - přesun rozpočtových prostředků
 - použití nepředvídaných příjmů
 - vázání výdajů
- vládní rozpočtová rezerva = nástroj pro řešení nepředvídaných nebo mimořádných výdajových potřeb (§ 27 RP)
 - je součástí státního rozpočtu
 - slouží k financování výdajů, se kterými nebylo možné předem přesně počítat
 - tvoří se nejméně ve výši 0,3 % celkových výdajů státního rozpočtu (§ 27 RP)
 - o použití vládní rozpočtové rezervy rozhoduje vláda

Státní pokladna, státní finanční aktiva a pasiva

- státní pokladna = systém soustřeďování a správy peněžních prostředků státu (§ 3 písm. h) a § 33 RP)
- státní pokladna
 - soustřeďuje peněžní prostředky na účtech podřízených státní pokladně
 - slouží k řízení likvidity státu (§ 34 RP)
 - plní evidenční funkci
 - umožňuje faktické řízení peněžních toků veřejného sektoru na státní úrovni
- státní finanční aktiva (§ 36 odst. 2 RP)
 - představují vybrané majetkové hodnoty státu finanční povahy
 - slouží k finančnímu hospodaření státu
- státní finanční pasiva (§ 36 odst. 7 RP)
 - představují vybrané dluhy státu finanční povahy
 - souvisejí zejména se státním dluhem
 - souhrn dluhů z vydaných státních dluhopisů, přijatých zápůjček a úvěrů a vystavených směnek = státní dluh (§ 36 odst. 7 RP)
 - řízení státního dluhu zajišťuje Ministerstvo financí (§ 35 RP)
- význam státních finančních aktiv a pasiv
 - ukazují vazbu rozpočtového práva na státní dluh
 - souvisejí s financováním rozpočtových schodků
 - propojují běžné rozpočtové hospodaření s dlouhodobým financováním státu

Kontrola plnění veřejných rozpočtů

- kontrola plnění veřejných rozpočtů = ověřování, zda se s veřejnými prostředky hospodaří správně

- kontrola plnění veřejných rozpočtů probíhá ve více rovinách
- zahrnuje zejména
 - vnitřní finanční kontrolu uvnitř veřejné správy
 - vnější kontrolu
 - kontrolu Nejvyššího kontrolního úřadu
 - přezkoumávání hospodaření územních samosprávných celků a dobrovolných svazků obcí
- finanční kontrola
 - zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě
 - nový zákon o řízení a kontrole veřejných financí byl již přijat (zákon č. 231/2025 Sb.)
 - účinnost nového zákona je stanovena od 1. července 2027
- finanční kontrola zahrnuje
 - veřejnosprávní kontrolu
 - kontrola hospodaření s veřejnými prostředky u kontrolovaných osob
 - typicky u příjemců dotací nebo jiných veřejných prostředků
 - kontrolu podle mezinárodních smluv
 - uplatňuje se zejména u prostředků ze zahraničí nebo z Evropské unie
 - vnitřní kontrolní systém
 - řídicí kontrola
 - interní audit
- Nejvyšší kontrolní úřad (čl. 97 Ústavy, zákon č. 166/1993 Sb.)
 - vykonává nejvyšší kontrolu
 - kontroluje hospodaření se státním majetkem
 - kontroluje plnění státního rozpočtu
- u územních samosprávných celků (zákon č. 420/2004 Sb.)
 - přezkoumávání hospodaření obcí, krajů a dobrovolných svazků obcí
 - provádí auditor nebo nadřízený orgán

Rozpočtová kázeň

- rozpočtová kázeň = nakládání s peněžními prostředky veřejných rozpočtů v souladu s pravidly
- rozpočtová kázeň vyžaduje soulad zejména s
 - právními předpisy
 - rozhodnutími o poskytnutí prostředků
 - smlouvami nebo dohodami
 - podmínkami, za nichž byly prostředky poskytnuty
- porušení rozpočtové kázně (§ 44 RP, § 22 RPÚR)
 - spočívá zejména v neoprávněném použití veřejných prostředků
 - spočívá také v neoprávněném zadržení veřejných prostředků
- neoprávněné použití prostředků
 - prostředky jsou použity v rozporu s právními pravidly nebo stanovenými podmínkami
 - typicky jde o použití na jiný účel, než pro který byly poskytnuty
- neoprávněné zadržení prostředků
 - prostředky nejsou vráceny včas
 - prostředky nejsou odvedeny tam, kam mají být podle právních pravidel nebo rozhodnutí odvedeny
- následky porušení rozpočtové kázně
 - odvod za porušení rozpočtové kázně (§ 44a RP)
 - penále
 - případně další soukromoprávní, správní nebo trestněprávní důsledky
- rozpočtová kázeň a rozpočtová odpovědnost nejsou totéž

- rozpočtová kázeň
 - soustředí se na zákonné a správné nakládání s již poskytnutými prostředky
 - řeší zejména porušení konkrétních pravidel při použití veřejných prostředků
- rozpočtová odpovědnost
 - sleduje širší otázku udržitelnosti veřejných financí
 - souvisí s kvalitou veřejného hospodaření
 - souvisí s dlouhodobou vyrovnaností a odpovědným plánováním veřejných rozpočtů

Závěrečný účet

- závěrečný účet = poslední fáze rozpočtového procesu
- závěrečný účet slouží k uzavření rozpočtového hospodaření
- uzavření rozpočtového hospodaření se provádí
 - u státu prostřednictvím státního závěrečného účtu
 - u územních samosprávných celků prostřednictvím místního závěrečného účtu

Státní závěrečný účet

- státní závěrečný účet
 - má ústavní základ v čl. 42 odst. 1 a čl. 33 odst. 2 Ústavy
 - je upraven v rozpočtových pravidlech (§ 29 a 30 RP)
 - představuje souhrnné vyhodnocení skutečného hospodaření státu
 - vztahuje se k uplynulému rozpočtovému roku
- význam státního závěrečného účtu
 - ukazuje skutečné příjmy a výdaje státu
 - umožňuje porovnat schválený státní rozpočet se skutečností
 - uzavírá hospodaření státu za daný rozpočtový rok

Místní závěrečný účet

- místní závěrečný účet
 - projednává se podle zákona o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů (§ 17 RPÚR)
 - týká se hospodaření obce, kraje nebo dobrovolného svazku obcí
 - obsahuje vyhodnocení skutečného hospodaření za uplynulý rozpočtový rok
- návrh místního závěrečného účtu
 - zveřejňuje se před projednáním
 - zveřejňuje se spolu se zprávou o výsledku přezkoumání hospodaření
 - umožňuje veřejnou kontrolu hospodaření územní samosprávy

Význam závěrečného účtu

- význam závěrečného účtu = závěrečný účet umožňuje zejména
 - porovnat rozpočtový plán se skutečným výsledkem
 - zhodnotit plnění příjmů
 - zhodnotit čerpání výdajů
 - posoudit hospodaření s veřejnými prostředky
- závěrečný účet pomáhá ověřit, zda byly veřejné prostředky použity v souladu s principy
 - zákonnosti
 - hospodárnosti
 - efektivnosti
 - účelnosti

Rozpočtová odpovědnost

- rozpočtová odpovědnost = požadavek dlouhodobě udržitelných veřejných financí
- rozpočtová odpovědnost znamená, že s veřejnými prostředky má být nakládáno
- transparentně, odpovědně, účelně, hospodárně a efektivně
- rozpočtová odpovědnost není jen technická otázka salda jednoho rozpočtu
- rozpočtová odpovědnost
 - sleduje širší kvalitu veřejného hospodaření
 - souvisí s dlouhodobou vyrovnaností veřejných rozpočtů
 - souvisí s vývojem veřejného dluhu
 - souvisí s udržitelností veřejných výdajů

Rozpočtová odpovědnost na úrovni Evropské unie

- na úrovni Evropské unie se rozpočtová odpovědnost opírá zejména o
 - pravidla nadměrného schodku
 - Pakt stability a růstu
 - rozpočtové rámce členských států
 - fiskální pakt
- pravidla nadměrného schodku (čl. 126 SFEU)
 - sledují výši schodku veřejných financí členských států
 - sledují výši veřejného dluhu
 - mají bránit nadměrnému zadlužování členských států
- Pakt stability a růstu
 - má zajistit zdravé veřejné finance členských států
 - spojuje pravidla prevence a nápravy nadměrných schodků
 - slouží ke koordinaci fiskálních politik v Evropské unii
- rozpočtové rámce
 - stanoví se požadavky na národní rozpočtové systémy
 - mají posílit střednědobé plánování a kontrolu veřejných financí
- fiskální pakt (Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii)
 - posiluje rozpočtovou disciplínu
 - zdůrazňuje požadavek vyrovnaného nebo udržitelného hospodaření

Rozpočtová odpovědnost v České republice

- není zakotvena ústavním zákonem
- je upravena zákonem č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti (ZPRO), tedy běžným, nikoli ústavním zákonem
- zajišťuje větší flexibilitu pravidel
- současně to znamená nižší formální rigidnost systému
- zákon o pravidlech rozpočtové odpovědnosti upravuje zejména
 - rozpočtovou strategii sektoru veřejných institucí
 - výdajové rámce
 - pravidlo dluhové brzdy
 - pravidla pro územní samosprávné celky
 - Národní rozpočtovou radu
 - Výbor pro rozpočtové prognózy
- rozpočtová strategie sektoru veřejných institucí
 - je nástrojem střednědobého plánování veřejných financí
 - slouží jako východisko pro nastavení výdajových rámců

- výdajové rámce
 - omezují celkové výdaje státního rozpočtu a státních fondů
 - mají bránit nadměrnému růstu výdajů
- pravidlo dluhové brzdy
 - reaguje na výši dluhu sektoru veřejných institucí
 - při dosažení stanovené hranice spouští povinnost přijmout úsporná nebo stabilizační opatření
 - hranicí je dluh sektoru veřejných institucí ve výši 55 % HDP (§ 14 ZPRO)
- pravidla pro územní samosprávné celky
 - sledují zadlužení obcí a krajů
 - mají bránit dlouhodobě neudržitelnému hospodaření místní samosprávy
 - dluh územního samosprávného celku nesmí překročit 60 % průměru jeho příjmů za poslední 4 rozpočtové roky (§ 17 ZPRO)
 - při překročení musí územní samosprávný celek dluh snižovat nejméně o 5 % rozdílu ročně, jinak mu stát pozastaví převod odpovídající části podílu na výnosu sdílených daní
- Národní rozpočtová rada (§ 21 a násl. ZPRO)
 - sleduje dodržování pravidel rozpočtové odpovědnosti
 - hodnotí vývoj veřejných financí
 - přispívá k nezávislé kontrole rozpočtové politiky

Rozpočtové právo Evropské unie

- rozpočtové právo Evropské unie = soubor právních pravidel upravujících rozpočet Evropské unie
- rozpočtové právo Evropské unie upravuje zejména
 - tvorbu rozpočtu Evropské unie
 - schvalování rozpočtu Evropské unie
 - plnění rozpočtu Evropské unie
 - kontrolu rozpočtu Evropské unie
 - ochranu finančních zájmů Evropské unie
- rozpočtové právo Evropské unie se netýká pouze ročního rozpočtu Evropské unie
- zahrnuje také
 - příjmovou základnu rozpočtu Evropské unie
 - vlastní zdroje Evropské unie
 - víceleté rozpočtové plánování
 - kontrolu hospodaření s prostředky Evropské unie
 - pravidla rozpočtové kázně Evropské unie
- v českém pojetí finančního práva
 - jde o zvláštní část rozpočtového práva
 - má nadnárodní povahu
 - liší se od rozpočtového práva státu, obcí a krajů
 - je výrazně ovlivněno primárním a sekundárním právem Evropské unie

Prameny rozpočtového práva Evropské unie

- základní právní úprava = primární právo Evropské unie
- základní ustanovení = čl. 310 až 325 Smlouvy o fungování Evropské unie
 - základní pravidla rozpočtového hospodaření Unie
 - systém vlastních zdrojů Evropské unie
 - víceletý finanční rámec
 - přijímání ročního rozpočtu Evropské unie
 - rozpočtové provizorium
 - plnění rozpočtu Evropské unie

- absolutorium
- ochranu finančních zájmů Evropské unie
- primární právo je rozvedeno v sekundárním právu, sekundární právo upravuje zejména
 - finanční pravidla pro souhrnný rozpočet Evropské unie
 - vlastní zdroje Evropské unie
 - víceletý finanční rámec
- základní předpis sekundárního práva
 - nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU, Euratom) 2024/2509
 - stanoví finanční pravidla pro souhrnný rozpočet Evropské unie
- víceleté rozpočtové plánování
 - nařízení Rady (EU, Euratom) 2020/2093
 - upravuje víceletý finanční rámec na období 2021 až 2027
 - změněn v návaznosti na neočekávané události (COVID, válka na Ukrajině)
- příjmová strana rozpočtu Unie
 - rozhodnutí Rady (EU, Euratom) 2020/2053
 - upravuje systém vlastních zdrojů Evropské unie

Základní pravidla rozpočtového hospodaření Unie

- základní pravidlo podle čl. 310 SFEU
 - veškeré příjmy a výdaje Evropské unie musí být předběžně vyčísleny pro každý rozpočtový rok
 - veškeré příjmy a výdaje Evropské unie musí být zahrnuty do rozpočtu
- rozpočet Unie
 - musí být vyrovnaný co do příjmů a výdajů
 - sestavuje se na rozpočtový rok
 - rozpočtový rok začíná 1. ledna
 - rozpočtový rok končí 31. prosince
- výdaje zapsané v rozpočtu
 - jsou zásadně povoleny jen pro příslušný rozpočtový rok
 - mohou být použity jen podle pravidel stanovených právem Evropské unie

Rozpočtové principy podle finančního nařízení

- finanční nařízení rozvádí tradiční rozpočtové principy
 - jednoty – rozpočet má zahrnovat všechny příjmy a výdaje Evropské unie
 - rozpočtové přesnosti – příjmy a výdaje mají být v rozpočtu zachyceny správně a věcně odpovídajícím způsobem
 - ročního rozpočtu – rozpočet se sestavuje a plní pro jeden rozpočtový rok
 - vyrovnanosti – příjmy a výdaje rozpočtu Evropské unie musí být vyrovnané
 - zúčtovací jednotky – rozpočet Evropské unie se sestavuje a plní v jednotné měně
 - univerzality – příjmy se zpravidla nepřijazují ke konkrétním výdajům; příjmy a výdaje se nezapočítávají
 - specifikace – prostředky musí být určeny ke konkrétním účelům; nelze je libovolně přesouvat mezi účely
 - řádného finančního řízení – prostředky mají být používány hospodárně, efektivně a účelně
 - transparentnosti – rozpočet a hospodaření s prostředky Evropské unie mají být přehledné a veřejně kontrolovatelné

Vlastní zdroje Evropské unie

- Evropská unie je financována z vlastních zdrojů

- vlastní zdroje Evropské unie = příjmová základna rozpočtu
- podle čl. 311 SFEU
 - Evropská unie si zajistí prostředky nezbytné k dosažení svých cílů
 - Evropská unie si zajistí prostředky nezbytné k uskutečňování svých politik
 - rozpočet je financován z vlastních zdrojů
- systém vlastních zdrojů
 - stanoví rozhodnutí Rady
 - vyžaduje jednomyslnost v Radě
 - vyžaduje schválení členskými státy podle jejich ústavních pravidel
- současný systém vlastních zdrojů
 - vychází z rozhodnutí Rady (EU, Euratom) 2020/2053
- vlastní zdroje Evropské unie tvoří zejména
 - tradiční vlastní zdroje, zejména cla
 - zdroj založený na dani z přidané hodnoty
 - zdroj založený na nerecyklovaném plastovém obalovém odpadu
 - zdroj založený na hrubém národním důchodu členských států
- specifika příjmů Evropské unie
 - Evropská unie nemá vlastní všeobecnou daňovou pravomoc srovnatelnou se státem
 - příjmová základna Evropské unie není založena na běžném státním daňovém systému
 - je založena na systému vlastních zdrojů
 - na tvorbě a odvádění vlastních zdrojů se významně podílejí členské státy

Víceletý finanční rámec

- vedle ročního rozpočtu má zásadní význam víceletý finanční rámec
- víceletý finanční rámec = základní nástroj víceletého rozpočtového plánování Evropské unie (čl. 312 SFEU)
- účel víceletého finančního rámce
 - zajistit uspořádaný vývoj výdajů Evropské unie
 - udržet výdaje Evropské unie v mezích jejích vlastních zdrojů
 - vytvořit rámec pro každoroční rozpočtové rozhodování
- víceletý finanční rámec stanoví
 - výdajové stropy
 - pro delší časové období
 - pro jednotlivé oblasti činnosti Evropské unie
- současný víceletý finanční rámec
 - vztahuje se na období 2021 až 2027
 - omezuje každoroční rozpočtové rozhodování
 - současně každoroční rozpočtové rozhodování usměrňuje
- roční rozpočet Evropské unie
 - musí být v souladu s víceletým finančním rámcem
 - nemůže překročit stanovené výdajové stropy
 - převádí víceletý rámec do konkrétního rozpočtového roku

Schvalování ročního rozpočtu Evropské unie

- roční rozpočet Evropské unie se přijímá zvláštním rozpočtovým postupem
- právní základ = čl. 314 Smlouvy o fungování Evropské unie
- návrh rozpočtu
 - předkládá Evropská komise
 - Komise má v rozpočtovém procesu významnou iniciační roli

- připravuje návrh rozpočtu
- zahajuje rozpočtový proces
- působí jako významný aktér při hledání dohody
- rozpočtový postup
 - rozhodující postavení při schvalování rozpočtu mají Evropský parlament a Rada
 - Rada přijímá svou pozici k návrhu rozpočtu
 - Evropský parlament se k návrhu následně vyjadřuje
 - pokud se Rada a Evropský parlament neshodnou, nastupuje dohodovací řízení
- rozpočtové provizorium Evropské unie
 - rozpočtové provizorium nastupuje, pokud rozpočet není definitivně přijat na počátku rozpočtového roku
 - právní základ = čl. 315 Smlouvy o fungování Evropské unie
 - podstata rozpočtového provizoria
 - překlenout období, kdy nový rozpočet ještě nebyl přijat
 - umožnit pokračování základního financování činností Evropské unie
 - pravidlo jedné dvanáctiny
 - každý měsíc lze vynakládat prostředky jen do výše jedné dvanáctiny
 - vychází se z rozpočtových prostředků schválených pro předchozí rozpočtový rok
 - odchylný postup je možný jen za splnění stanovených podmínek

Plnění rozpočtu a kontrola

- plnění rozpočtu Evropské unie
 - upravuje čl. 317 SFEU
 - rozpočet plní Evropská komise
 - Komise plní rozpočet ve spolupráci s členskými státy
 - Komise odpovídá za plnění rozpočtu
 - plnění musí probíhat v mezích schválených prostředků
- rozpočtové hospodaření má
 - unijní rozměr
 - vnitrostátní rozměr
- vnitrostátní rozměr rozpočtového hospodaření
 - významná část prostředků Evropské unie je spravována v členských státech
 - některé prostředky jsou členskými státy spravovány
 - typické je to zejména u prostředků ve sdíleném řízení
- Evropský účetní dvůr (čl. 287 SFEU)
 - přezkoumává účty Evropské unie
 - kontroluje zákonnost příjmů a výdajů
 - kontroluje správnost příjmů a výdajů
 - podílí se na kontrole hospodaření s prostředky Evropské unie
- absolutorium
 - upravuje čl. 319 SFEU
 - uděluje Evropský parlament
 - uděluje se Komisi za plnění rozpočtu
 - Evropský parlament rozhoduje na doporučení Rady
 - význam absolutoria
 - je prostředkem kontroly plnění rozpočtu Evropské unie
 - má politický a právní význam
 - uzavírá hodnocení hospodaření za daný rozpočtový rok

Ochrana finančních zájmů Evropské unie

- součástí rozpočtového práva Evropské unie je také ochrana finančních zájmů Evropské unie
- ochrana finančních zájmů
 - netýká se pouze rozpočtové techniky
 - souvisí s ochranou příjmů a výdajů rozpočtu
 - má zajistit, aby prostředky Evropské unie nebyly zneužívány nebo neoprávněně čerpány
 - právní základ = čl. 325 SFEU
- podle čl. 325 SFEU mají povinnost bojovat proti podvodům a jiným protiprávním jednáním
 - Evropská unie
 - členské státy
- tato povinnost se týká jednání, která poškozují
 - finanční zájmy Evropské unie
 - rozpočet Evropské unie
 - prostředky spravované nebo poskytované z rozpočtu Evropské unie
- ochrana rozpočtu zahrnuje zejména
 - kontrolní mechanismy
 - sankční mechanismy
 - preventivní mechanismy
- institucionální zajištění ochrany finančních zájmů
 - Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF) – vede správní vyšetřování podvodů, korupce a jiných nesrovnalostí poškozujících rozpočet Evropské unie
 - Úřad evropského veřejného žalobce (EPPO) – vyšetřuje a stíhá trestné činy poškozující finanční zájmy Evropské unie (čl. 86 SFEU)
- význam ochrany finančních zájmů
 - chrání prostředky Evropské unie před podvody a zneužitím
 - posiluje důvěru v hospodaření Evropské unie
 - doplňuje pravidla pro tvorbu, plnění a kontrolu rozpočtu Evropské unie

Dotační právo

Obecně k dotačnímu právu

- dotační právo = součást fiskální části finančního práva
- dotační právo upravuje právní vztahy vznikající při
 - poskytování peněžních prostředků z veřejných rozpočtů na předem vymezený účel
 - čerpání těchto prostředků
 - kontrole těchto prostředků
 - odvodu těchto prostředků
- ve finančněprávní systematice bývá dotační právo řazeno vedle daňového a rozpočtového práva jako třetí pilíř fiskálního finančního práva
- význam dotačního práva
 - dotace jsou ve svém souhrnu klíčovým nástrojem veřejné politiky
 - prostřednictvím dotací stát, kraje, obce a instituce Evropské unie ovlivňují chování soukromých i veřejných subjektů
 - dotace kompenzují tržní selhání
 - dotace podporují rozvoj regionů, kulturu, vědu, ochranu životního prostředí nebo sociální soudržnost
- dotační právo
 - je právním základem, na němž stojí celý systém poskytování a kontroly veřejných prostředků mimo daňový systém
 - každá dotace je zároveň
 - výdajem veřejného rozpočtu
 - právním vztahem s konkrétními právy a povinnostmi obou stran

Dotační právo v systému finančního práva

- dotační právo a rozpočtové právo
 - dotační právo úzce navazuje na právo rozpočtové
 - dotace jsou výdajovými položkami veřejných rozpočtů
 - rozpočtové právo se zaměřuje na tvorbu, schvalování, hospodaření a uzavírání veřejných rozpočtů jako celku
 - dotační právo se soustředí na zvláštní kategorii výdajů
 - transfery poskytované subjektům mimo rozpočtovou soustavu (nebo uvnitř ní)
 - zpravidla za účelem financování konkrétně vymezeného účelu
- dotační právo a správní právo
 - dotační právo má výrazné přesahy do práva správního
 - správa dotací, tedy postup při poskytování, kontrole a vymáhání odvodů za porušení podmínek, se řídí
 - rozpočtovými předpisy
 - správním řádem (subsidiárně v řízení o poskytnutí dotace)
 - daňovým řádem (při správě odvodů za porušení rozpočtové kázně)
- dotační právo a právo Evropské unie
 - právo Evropské unie má významný rozměr
 - zejména u dotací spolufinancovaných z evropských fondů

Principy dotačního práva

- principy dotačního práva = soubor principů vyplývajících ze zákonné úpravy i z obecných zásad finančního práva

- principy dotačního práva
 - zpřesňují výklad konkrétních pravidel
 - fungují jako měřítko pro hodnocení zákonnosti dotačního procesu
- princip účelovosti
 - dotace musí být zpravidla poskytnuta a použita na předem stanovený a dostatečně určitý účel
 - účelové vázání prostředků je základním předpokladem pro kontrolu jejich využití
 - porušení podmínek účelového použití je typickým důvodem pro vznik povinnosti odvodu za porušení rozpočtové kázně
- princip nenárokovosti
 - splnění zákonných podmínek ani podmínek programu obecně nezakládá právní nárok na přiznání dotace (§ 14 odst. 1 RP)
 - dotace jsou výdaji veřejných rozpočtů, které jsou přirozeně omezené
 - výjimku tvoří nárokové dotace, kde zákon výslovně právo na dotaci přiznává
- princip hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti (3E)
 - patří k základním principům hospodaření s veřejnými prostředky
 - poskytovatel i příjemce dotace jsou povinni dbát na to, aby prostředky byly vynakládány optimálním způsobem ve vztahu k dosaženým výsledkům
- princip transparentnosti a rovného zacházení
 - podmínky dotačního programu a výzvy musí být předem jasně a veřejně formulovány
 - se všemi žadateli musí být zacházeno nediskriminačně
- princip odpovědnosti příjemce
 - příjemce dotace nese plnou odpovědnost za řádné a zákonné nakládání s přijatými prostředky
 - odpovědnost nevyhasíná ani tím, že příjemce delegoval realizaci projektu na třetí osoby

Prameny dotačního práva

- právní úprava dotačního práva se vyznačuje rozptýleností mezi řadou právních předpisů různé právní síly
- zákonný základ dotačního práva tvoří zejména
 - zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech (velká rozpočtová pravidla, RP) – dotace ze státního rozpočtu
 - zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů (malá rozpočtová pravidla, RPÚR) – dotace z místních rozpočtů
- zvláštní zákony stanoví pro konkrétní typy dotací odchylná pravidla, například
 - zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací
 - zákon o lesích
 - zákon o podpoře bydlení
 - zákony zakládající jednotlivé státní fondy – upravují pravidla pro poskytování dotací z těchto fondů
- právo Evropské unie významné pro dotační právo
 - pro dotace z fondů Evropské unie platí vedle vnitrostátní úpravy i rozsáhlý normativní rámec unijního práva
 - nařízení Rady a Evropského parlamentu o strukturálních fondech a Fondu soudržnosti – pro programové období 2021–2027 zejména nařízení č. 2021/1060
 - nařízení upravující Nástroj pro oživení a odolnost (RRF)
 - nařízení pro jednotlivé fondy – ERDF, ESF+, Fond soudržnosti, EZZF
- vnitrostátní prováděcí předpisy tvoří další vrstvu dotačního práva
 - programové dokumenty
 - metodické pokyny
 - výzvy

- další prameny dotačního práva
 - rozhodnutí a veřejnoprávní smlouvy vydávané v rámci dotačních řízení
 - pokud jim zvláštní zákon přiznává normativní povahu ve vztahu ke konkrétnímu příjemci
 - judikatura správních soudů a Nejvyššího správního soudu
 - dotváří výklad klíčových institutů
 - zejména pojmu porušení rozpočtové kázně a podmínek pro opatření k nápravě

Vymezení dotace

- pojem dotace se v právní teorii i praxi používá
 - v užším smyslu (technickém)
 - v širším smyslu (ekonomickém a politickém)
- rozlišení obou pojetí je nezbytné pro správné určení právního režimu konkrétního transferu

Dotace v užším smyslu

- vymezena velkými a malými rozpočtovými pravidly (§ 3 písm. a) RP, § 10a odst. 1 písm. b) RPÚR)
- peněžní prostředky poskytnuté ze státního rozpočtu, státních finančních aktiv, Národního fondu, státního fondu nebo územního rozpočtu právnickým nebo fyzickým osobám na stanovený účel
- základní znaky dotace v užším smyslu
 - nenávratnost – příjemce, který splnil podmínky, prostředky nevrací
 - účelovost – prostředky jsou určeny na konkrétní účel
 - zpravidla nenárokovost – přiznání závisí na uvážení poskytovatele v rámci vyčleněných prostředků

Dotace v širším smyslu

- dotace v širším smyslu
 - zastřešuje jakékoliv formy veřejných transferů, příspěvků, subvencí, grantů nebo podpor z veřejných prostředků
 - bez ohledu na jejich konkrétní právní formu
 - zahrnuje
 - dotace podle rozpočtových pravidel
 - příspěvky podle zvláštních zákonů
 - návratné finanční výpomoci
 - jiná obdobná plnění
 - finanční nástroje (zvýhodněné úvěry, záruky) – moderní forma podpory blízká dotacím

Odlišení dotace od jiných institutů

- veřejná zakázka – dotace je jednostrannou výhodou bez přímého protiplnění; při veřejné zakázce je hrazeno konkrétní plnění
- sociální dávky – jsou svázány s určitou sociální událostí
- daňové pobídky a slevy – nepřímá forma veřejné podpory na příjmové straně veřejných rozpočtů

Návratná finanční výpomoc

- návratná finanční výpomoc = zvláštní typ dotace v širším smyslu
- návratná finanční výpomoc
 - na rozdíl od klasické dotace jde o plnění, které musí být příjemcem vráceno
 - funkčně se blíží veřejnoprávnímu úvěru
 - podle rozpočtových pravidel i rozpočtových pravidel územních rozpočtů se poskytuje bezúročně (§ 3 písm. b) RP, § 10a odst. 1 písm. c) RPÚR); v širším teoretickém pojetí může být i úročena zvýhodněnou sazbou

- neposkytuje-li se úrok, jde o formu zvýhodněného financování
- právní úprava návratné finanční výpomoci
 - návratná finanční výpomoc ze státního rozpočtu nebo ze státního fondu se řídí zákonem o rozpočtových pravidlech
 - návratná finanční výpomoc z územních rozpočtů se řídí zákonem o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů
- povinnosti příjemce a typický příklad
 - příjemce je povinen prostředky vrátit ve stanovené lhůtě a výši
 - typickým příkladem jsou výpomoci poskytované územním samosprávným celkům na překlenutí časového nesouladu v plnění rozpočtu

Druhy dotací

- dotace se třídí z různých hledisek
- třídění dotací má praktický i teoretický význam – různé druhy dotací mohou podléhat odlišnému právnímu režimu

Dotace účelové a neúčelové

- dotace podle účelu
- neúčelové (globální, všeobecné)
 - nejsou poskytovány na financování konkrétní potřeby
 - příjemce rozhoduje o jejich použití samostatně
 - dále se člení na paušální (fixní částka) a na dotace podle výkonu (výše závisí na činnosti příjemce)
- účelové
 - striktně vázány na stanovený účel
 - jejich čerpání se řádně dokládá
 - v současném českém právu převažující typ

Dotace nárokové a nenárokové

- nárokové
 - při splnění zákonných podmínek vzniká právní nárok
 - typicky příspěvky stanovené zvláštními zákony
- nenárokové
 - přiznání závisí na uvážení poskytovatele v rámci dostupných prostředků
 - typicky programové dotace vypisované na základě výzvy

Dotace investiční a neinvestiční

- investiční (kapitálové) – slouží k pořízení, technickému zhodnocení nebo rekonstrukci majetku
- neinvestiční (běžné) – slouží k financování provozních nákladů, osobních nákladů nebo jiných opakujících se výdajů

Dotace individuální a systémové

- individuální – poskytují přímo na financování konkrétní akce nebo projektu jednoho příjemce
- systémové – poskytují na financování celého okruhu potřeb nebo souboru akcí

Dotace podle spoluúčasti

- bez spoluúčasti – poskytovatel financuje 100 % uznatelných výdajů
- se spoluúčastí – příjemce musí z vlastních zdrojů uhradit stanovenou část nákladů projektu; spoluúčast posiluje motivaci příjemce k hospodárnému nakládání s prostředky

Dotace podle doby čerpání

- **předběžné**
 - příjemce získá prostředky před realizací akce
 - po dokončení akce se provede finanční vypořádání
- **průběžné**
 - prostředky jsou uvolňovány v průběhu realizace na základě prokázaných výdajů
- **následné**
 - příjemce nejdříve vynaloží vlastní prostředky
 - dotací je kompenzován zpětně

Dotace podle úrovně zdroje

- ze státního rozpočtu a státních fondů
- z místních rozpočtů (krajů a obcí)
- z rozpočtu Evropské unie – u unijních dotací se zpravidla kombinují prostředky unijní s prostředky národními (spolufinancování)
- z jiných zdrojů

Dotační vztahy

- **dotační vztahy** = právní vztahy vznikající při přípravě, poskytování, čerpání a kontrole dotací
- **dotační vztahy**
 - mají výrazně veřejnoprávní povahu
 - alespoň jednou stranou je vždy orgán veřejné moci nebo jiný nositel veřejné moci
 - soukromoprávní prvky mohou vstupovat do dotačních vztahů v omezené míře
 - zejména u dotací poskytovaných na základě veřejnoprávní smlouvy

Subjekty dotačního práva – poskytovatelé

- poskytovatelé dotací = osoby nebo orgány, které jsou oprávněny dotace poskytovat
- poskytovatelé na státní úrovni
 - ministerstva a jiné ústřední správní orgány jako správci příslušných kapitol státního rozpočtu (§ 14 odst. 2 RP)
 - státní fondy
 - Národní sportovní agentura
 - grantová agentura ČR a Technologická agentura ČR (podpora výzkumu, vývoje a inovací)
- poskytovatelé na místní úrovni
 - obce, kraje a dobrovolné svazky obcí – poskytují dotace z vlastních rozpočtů
- poskytovatelé na úrovni Evropské unie
 - Evropská komise – u dotací v přímém řízení
 - v případě sdíleného řízení členský stát spolu s příslušnými řídicími orgány – ministerstva, zprostředkující subjekty
 - řídicí orgán nese odpovědnost vůči Komisi za správné nastavení programu, výběr projektů a finanční řízení programu
- poskytovatel dotace
 - musí disponovat právním základem pro poskytnutí dotace (zákonné zmocnění nebo schválený program)
 - musí zajistit transparentnost výběrového procesu
 - nese odpovědnost za nastavení podmínek dotace tak, aby byly kontrolovatelné a vymahatelné

Subjekty dotačního práva – příjemci

- příjemce dotace = osoba, které byla dotace přiznána rozhodnutím nebo veřejnoprávní smlouvou poskytovatele
- příjemce dotace
 - okruh potenciálních příjemců bývá vymezen přímo zákonem nebo dotačním programem a výzvou
 - příjemcem může být fyzická nebo právnická osoba soukromého nebo veřejného práva, nestanoví-li zákon nebo program jinak
- žadatel = osoba, která podala žádost o dotaci
 - žadatel se stává příjemcem teprve
 - nabytím právní moci rozhodnutí o přiznání dotace
 - nabytím účinnosti veřejnoprávní smlouvy
 - před tímto okamžikem nemá právní nárok na dotaci
- zprostředkující subjekty (u dotací z evropských fondů)
 - ministerstva jiná než řídicí orgán, regionální subjekty
 - přebírají část administrativní agendy od řídicího orgánu
 - samy dotaci neposkytují

Práva a povinnosti subjektů dotačního práva

- poskytovatel je oprávněn
 - stanovit podmínky dotace
 - kontrolovat plnění podmínek dotace
- poskytovatel je povinen
 - zveřejnit výzvu nebo program
 - posuzovat žádosti transparentně
 - vydávat rozhodnutí nebo uzavírat smlouvy v souladu se zákonem
- příjemce je oprávněn
 - čerpat dotaci v souladu se schválenými podmínkami
 - žádat o změnu, pokud nastanou objektivní překážky
- příjemce je povinen
 - použít dotaci výhradně k určenému účelu
 - vést oddělenou evidenci
 - uchovávat doklady po stanovenou dobu, zpravidla 10 let u unijních dotací
 - umožňovat kontroly
 - oznamovat poskytovateli podstatné změny projektu
 - plnit povinnosti publicity
 - v případě investičních projektů zajišťovat udržitelnost

Správa dotací

- správa dotací = soubor správních, finančních a kontrolních postupů spojených s celým životním cyklem dotace
- životní cyklus dotace
 - vyhlášení programu nebo výzvy
 - přiznání dotace
 - čerpání dotace
 - vyúčtování dotace
 - případné vymáhání odvodu

Poskytování dotací ze státního rozpočtu

- základní rámec pro poskytování dotací ze státního rozpočtu stanoví zákon o rozpočtových pravidlech (§ 14 a násl. RP)
- poskytnutí dotace ze státního rozpočtu
 - na základě písemné žádosti
 - rozhodnutím nebo uzavřením veřejnoprávní smlouvy (§ 14 RP)
- fáze dotačního procesu (zpravidla probíhá před vydáním rozhodnutí nebo uzavřením smlouvy)
 - poskytovatel v rámci schváleného programu vyhlásí výzvu k podání žádostí
 - žadatelé podají žádosti
 - poskytovatel provede hodnocení žádostí
 - formální náležitosti
 - věcná kvalita
 - poskytovatel na základě hodnocení vydá rozhodnutí o přiznání nebo nepřiznání dotace
 - pokud jsou splněny podmínky, dotace se vyplatí na základě žádosti o platbu
- řízení o poskytnutí dotace (§ 14j až 14q RP)
 - je správním řízením; správní řád se použije subsidiárně s odchylkami stanovenými rozpočtovými pravidly
 - použití správního řádu bylo historicky vyloučeno; změnu přinesla novela provedená zákonem č. 484/2020 Sb.

Dotační program a výzva

- dotační program = souhrn věcných, časových a finančních podmínek, jimiž poskytovatel vymezuje (§ 12 a 13 RP)
 - oblast podpory
 - cíle
 - okruh způsobilých žadatelů
 - způsobilé výdaje
 - výši dotace
 - podmínky, které musí příjemce splnit
- výzva = konkrétní veřejná nabídka adresovaná potenciálním žadatelům (§ 14j RP)
 - vymezuje
 - termíny
 - požadavky na žádost
 - hodnotící kritéria
 - musí být zveřejněna způsobem umožňujícím přístup pro všechny potenciální žadatele

Rozhodnutí a veřejnoprávní smlouva

- dotace ze státního rozpočtu se přiznává na základě správního rozhodnutí nebo veřejnoprávní smlouvy
- rozhodnutí o přiznání dotace obsahuje (§ 14 odst. 4 RP)
 - identifikaci poskytovatele a příjemce
 - vymezení účelu a podmínek čerpání
 - výši dotace
 - lhůtu pro použití prostředků
 - důsledky porušení podmínek
- veřejnoprávní smlouva
 - plní obdobnou funkci jako rozhodnutí
 - musí být výslovně předvídána zákonem

- poskytuje oběma stranám vyšší smluvní flexibilitu
- rozhodnutí o přiznání dotace
 - je správním rozhodnutím ve smyslu správního řádu
 - proti rozhodnutí v řízení o poskytnutí dotace není přípustné odvolání ani rozklad (§ 14q RP); ochrany se lze domáhat žalobou ve správním soudnictví
- změna podmínek přiznané dotace
 - na žádost příjemce nebo z podnětu poskytovatele
 - pokud se změny okolností, na nichž bylo rozhodnutí nebo smlouva založeny

Dotace z územních rozpočtů

- poskytování dotací z obecních a krajských rozpočtů upravuje zákon o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů (§ 10a a násl. RPÚR)
- dotace z místních rozpočtů
 - o poskytnutí rozhodují orgány obcí a krajů; zpravidla zastupitelstvo nebo rada, podle výše dotace (u obcí je poskytnutí dotace nad 50 000 Kč vyhrazeno zastupitelstvu – § 85 písm. c) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích; u krajů nad 200 000 Kč – § 36 odst. 1 písm. c) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích)
 - orgány obcí a krajů přijímají na základě zákonného rámce vlastní pravidla pro poskytování dotací
 - cílem je zajištění transparentnosti a rovného zacházení s žadateli
- poskytnutí dotace z územního rozpočtu
 - na základě žádosti; dotace se poskytuje veřejnoprávní smlouvou (§ 10a odst. 3 RPÚR)
 - program pro poskytování dotací zveřejňuje poskytovatel na své úřední desce způsobem umožňujícím dálkový přístup (§ 10c RPÚR)
 - veřejnoprávní smlouva o poskytnutí dotace nad 50 000 Kč se zveřejňuje na úřední desce (§ 10d RPÚR)
- spory z právních poměrů při poskytnutí dotace nebo návratné finanční výpomoci (§ 10b RPÚR)
 - rozhoduje Ministerstvo financí (je-li smluvní stranou kraj), nebo krajský úřad v přenesené působnosti (je-li smluvní stranou obec)

Kontrola dotací

- kontrola dotací = klíčový prvek zajišťující řádné nakládání s veřejnými prostředky
- kontrola dotací probíhá na více úrovních a zahrnuje různé typy kontrolních činností
- administrativní kontrola poskytovatele
 - prováděna na základě dokumentů předkládaných příjemcem
 - zprávy o realizaci projektu
 - žádosti o platbu
 - účetní doklady
 - zaměřuje se na
 - způsobilost a správnost výdajů
 - naplnění účelu a podmínek dotace
- místní kontrola (kontrola na místě)
 - zahrnuje fyzické prověření
 - podmínek projektu
 - přítomnosti pořízeného majetku
 - vedení účetnictví a dokumentace
 - je povinná u vybraných projektů
 - typicky se provádí v průběhu realizace nebo po jejím ukončení

- veřejnosprávní kontrola – probíhá v rámci výkonu finanční kontroly podle zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě
- kontrola Nejvyššího kontrolního úřadu (čl. 97 Ústavy) – zaměřuje se na hospodaření se státními a unijními prostředky; může zahrnovat prověření celého systému poskytování dotací v dané oblasti
- kontrola orgánů finanční správy – finanční úřady prověřují skutečnosti rozhodné pro uložení odvodu za porušení rozpočtové kázně a tyto odvody spravují (§ 44a RP)
- kontrola u dotací z EU – zahrnuje i auditní orgán a kontroly ze strany Evropské komise nebo Evropského účetního dvora; zjištěné nesrovnalosti mohou vést k finančním korekcím a vrácení prostředků do unijního rozpočtu

Finanční vypořádání

- finanční vypořádání = administrativní postup, jímž se uzavírá čerpání dotace
- finanční vypořádání
 - příjemce je povinen předložit poskytovateli přehled o čerpání a použití přijatých prostředků
 - příjemce je povinen vrátit nevyčerpané prostředky zpět do příslušného rozpočtu
 - probíhá v termínech stanovených vyhláškou č. 367/2015 Sb., o zásadách a lhůtách finančního vypořádání vztahů se státním rozpočtem, státními finančními aktivy a Národním fondem (vyhláška o finančním vypořádání), případně poskytovatelem
 - provádí se zejména u dotací předběžných a průběžných

Porušení rozpočtové kázně

- porušení rozpočtové kázně = jeden z ústředních institutů dotačního práva
- porušení rozpočtové kázně (§ 44 odst. 1 RP)
 - neoprávněné použití nebo zadržení peněžních prostředků poskytnutých ze státního rozpočtu, státního fondu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu
 - obdobnou úpravu obsahují i malá rozpočtová pravidla (§ 22 RPÚR)
- neoprávněné použití prostředků (§ 3 písm. e) RP)
 - zejména použití prostředků
 - v rozporu s účelem, na který byly poskytnuty
 - v rozporu s dalšími podmínkami dotace
- zadržení prostředků (§ 3 písm. f) RP)
 - příjemce neprovede včasné finanční vypořádání
 - příjemce si prostředky ponechá bez právního důvodu
- typické případy porušení rozpočtové kázně
 - neoprávněné výdaje – úhrada výdajů, které nejsou způsobilé podle podmínek dotace (nezpůsobilé výdaje); úhrada výdajů nadhodnocených
 - použití na jiný účel – čerpání prostředků na účel odlišný od stanoveného v rozhodnutí nebo smlouvě
 - porušení pravidel zadávání zakázek – nedodržení povinností plynoucích ze zákona o zadávání veřejných zakázek nebo podmínek dotačního programu při výběru dodavatele
 - nesplnění povinnosti spolufinancování – příjemce nevynaložil z vlastních zdrojů stanovenou část uznatelných výdajů
 - porušení podmínek udržitelnosti – příjemce po stanovenou dobu nezachoval výstupy nebo cíle projektu (tzv. udržitelnost projektu)
 - nevrácení nevyčerpaných prostředků – příjemce neprovedl řádné finanční vypořádání a nevyčerpané prostředky nevrátil

Odvod a penále za porušení rozpočtové kázně

- důsledkem porušení rozpočtové kázně je povinnost odvodu do příslušného veřejného rozpočtu (§ 44a RP, § 22 RPÚR)
- o výši odvodu rozhoduje
 - finanční úřad – v případě dotací podle zákona o rozpočtových pravidlech
 - územní samosprávný celek poskytující dotaci – v případě dotací podle malých rozpočtových pravidel
- odvod
 - ukládá se v řízení podle daňového řádu
 - výše odvodu může být rovna
 - celé přijaté částce dotace (100 %)
 - jen její části – tzv. finanční korekci
 - způsob výpočtu korekce závisí na
 - závažnosti porušení
 - tom, zda je možné škodu přesně vyčíslit nebo jen odhadnout
 - ukládá se za každé jednotlivé porušení rozpočtové kázně; souhrn odvodů při použití týchž prostředků nesmí přesáhnout výši poskytnutých peněžních prostředků (§ 44a RP)
- penále
 - sankce za dobu neoprávněného držení prostředků
 - počítá se za každý den ode dne následujícího po dni, kdy k porušení rozpočtové kázně došlo, do dne odvedení prostředků
 - výše penále = 1 promile z částky odvodu za každý den prodlení, nejvýše do výše tohoto odvodu (§ 44a RP, § 22 RPÚR)
- prominutí odvodu a penále – z důvodů hodných zvláštního zřetele lze odvod i penále zcela nebo zčásti prominout (§ 44a RP, § 22 RPÚR)
- trestněprávní důsledky (v závažných případech)
 - porušení dotačních podmínek může naplnit skutkovou podstatu
 - trestného činu dotačního podvodu (§ 212 TZ)
 - trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie (§ 260 TZ)
 - trestní odpovědnost nastupuje vedle správní odpovědnosti za porušení rozpočtové kázně

Ostatní právní důsledky porušení dotačního práva

- vedle odvodu a penále předpokládá zákon o rozpočtových pravidlech i další důsledky
- opatření k nápravě (§ 14f RP)
 - může být uloženo při méně závažném porušení podmínek
 - pokud je náprava technicky proveditelná
- vrácení dotace (§ 14f odst. 3 RP)
 - přichází v úvahu při porušení právního předpisu nebo závažném porušení podmínek
 - v rozsahu, v jakém příjemce dotaci vrátil nebo provedl opatření k nápravě, platí, že nedošlo k porušení rozpočtové kázně (§ 14f RP)
- odnětí dotace (§ 15 RP)
 - nastává při porušení taxativně stanovených podmínek
 - důsledky odnětí dotace
 - zánik nároku na výplatu zbývajících prostředků
 - povinnost vrátit prostředky již čerpané

Dotace a veřejná podpora

- právo veřejné podpory = důležitá dimenze dotačního práva, součást práva Evropské unie (čl. 107 až 109 SFEU)
- cíl pravidel veřejné podpory – zajistit, aby dotace a jiné státní výhody
 - nenarušovaly hospodářskou soutěž na vnitřním trhu EU
 - nepoškozovaly přeshraniční obchod
- ne každá dotace je veřejnou podporou ve smyslu čl. 107 odst. 1 Smlouvy o fungování EU (SFEU)
- znaky zakázané veřejné podpory (musí být splněny kumulativně)
 - státní prostředky a státní původ
 - podpora musí pocházet od státu nebo být přičitatelná státu
 - podpora musí zatěžovat veřejné prostředky
 - selektivní výhoda
 - podpora musí poskytovat výhodu určitým podnikům nebo odvětvím podnikání, a to selektivním způsobem
 - narušení hospodářské soutěže
 - podpora musí narušovat nebo hrozit narušením hospodářské soutěže
 - dopad na obchod mezi členskými státy EU
 - podpora musí mít vliv na obchod v rámci vnitřního trhu
- podnik (v unijním smyslu) = jakákoliv entita vykonávající hospodářskou činnost
 - bez ohledu na právní formu nebo způsob financování
 - pravidla veřejné podpory proto mohou dopadat i na obce, nemocnice, školy nebo sportovní kluby, pokud vykonávají hospodářskou činnost

Výjimky ze zákazu veřejné podpory

- právo EU zná řadu výjimek, na jejichž základě může být veřejná podpora přesto slučitelná s vnitřním trhem
- výjimky jsou dvojího druhu
 - výjimky ex lege (automatické)
 - výjimky podmíněné rozhodnutím Komise

Výjimky ex lege (automatické)

- zakotveny přímo v čl. 107 odst. 2 SFEU
- vztahují se na
 - podpory sociální povahy
 - podpory k nápravě škod způsobených přírodními pohromami
 - podpory určeným oblastem Německa ovlivněným jeho dělením
- jsou závazné
 - Komise nemá volnost je odmítnout

Výjimky podmíněné rozhodnutím Komise

- zakotveny v čl. 107 odst. 3 SFEU
- Komise může prohlásit za slučitelné s vnitřním trhem
 - podpory na rozvoj hospodářsky zaostalejších regionů
 - podpory na prosazování důležitých projektů společného evropského zájmu
 - podpory na rozvoj kultury
 - podpory k odstranění vážné poruchy v hospodářství
 - podpory jiných kategorií
- posuzování slučitelnosti probíhá (čl. 108 SFEU)

- na základě notifikace
- na základě blokových výjimek

Blokové výjimky (GBER)

- obecné nařízení o blokových výjimkách (GBER – General Block Exemption Regulation) (nařízení Komise (EU) č. 651/2014)
 - klíčový nástroj pro praxi
 - předem osvobozuje od povinnosti notifikace Komisi celé kategorie podpor, jestliže splňují předepsané podmínky
 - transparentnost
 - maximální intenzita podpory
 - maximální výše dotace
 - podmínky GBER jsou poměrně podrobné
 - jejich dodržení leží na poskytovateli dotace

Podpora de minimis

- podpora de minimis (podpory malého rozsahu)
 - podpora, jejíž celková výše poskytnutá jednomu podniku za jakékoli období tří let nepřekročí stanovenou mez (nařízení Komise (EU) 2023/2831)
 - v současnosti 300 000 EUR pro obecný sektor
 - nepovažuje se za veřejnou podporu ve smyslu čl. 107 odst. 1 SFEU
 - nepodléhá notifikaci

Informování příjemce a kumulace podpor

- informování příjemce a kumulace podpor
 - příjemce dotace musí být informován o tom, zda mu dotace byla poskytnuta
 - v režimu veřejné podpory
 - v režimu de minimis
 - mimo dosah pravidel veřejné podpory
 - kumulace podpor může vést k překročení povolených limitů
 - sledování kumulace je proto nezbytné

Dotace z fondů Evropské unie

- dotace z fondů EU tvoří v české ekonomice kvantitativně nejvýznamnější část dotačního systému
- Česká republika čerpá prostředky zejména z
 - evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF)
 - evropského sociálního fondu plus (ESF+)
 - fondu soudržnosti
 - od roku 2021 také z Nástroje pro oživení a odolnost (RRF – Recovery and Resilience Facility)
- alokace dotací z EU v programovém období 2021–2027
 - prostřednictvím operačních programů
 - výsledek dohody mezi členskými státy a Evropskou komisí
 - každý operační program je spravován řídicím orgánem
 - řídicím orgánem je příslušné ministerstvo
 - příjemci se ucházejí o podporu na základě výzev
 - vyhlášených řídicím orgánem nebo zprostředkujícím subjektem
- specifické rysy unijních dotací
 - přísná regulace způsobilých výdajů
 - vedení oddělené účetní evidence

- dodržování pravidel pro zadávání zakázek
- povinná publicita projektů
- kontrolní systém unijních dotací (výrazně rozsáhlejší)
 - administrativní kontroly a kontroly na místě ze strany řídicího orgánu
 - audit ze strany
 - auditního orgánu
 - Komise
 - evropského účetního dvora
 - nesrovnalosti zjištěné v průběhu kontrol vedou k finančním korekcím na úrovni projektu nebo programu

Úvěrové právo

Obecně k úvěrovému právu

- úvěrové právo = soubor právních pravidel upravujících vznik, poskytování, distribuci, plnění a vymáhání úvěrových vztahů
- úvěr není jen soukromoprávní smlouva mezi věřitelem a dlužníkem
- v moderním finančním systému má úvěrování výraznou veřejnoprávní rovinu
- úvěrové právo proto pracuje ve dvou rovinách
 - soukromoprávní rovina
 - zápůjčka
 - smlouva o úvěru
 - odložená platba
 - zajištění dluhu
 - platnost a výklad smluvních ujednání
 - veřejnoprávní rovina
 - oprávnění poskytovat úvěry
 - dohled a dozor
 - ochrana spotřebitele
 - pravidla distribuce
 - sankce a mimosoudní řešení sporů

Pojem úvěru a jeho funkce

- úvěr = dočasné poskytnutí hodnoty s povinností jejího vrácení
- ekonomicky úvěr překonává časový nesoulad mezi
 - osobou, která má volné peněžní prostředky
 - osobou, která peněžní prostředky potřebuje nyní a vrátí je později
- cena za čas a riziko se typicky projevuje v
 - úroku
 - souvisejících úplatách
 - nákladech na doplňkové služby
 - sankcích při porušení povinností
- úvěr plní ve finančním systému více funkcí
- pojem úvěru se v právu používá různě
 - jako konkrétní smluvní typ
 - jako obecné označení finanční služby
 - jako ekonomický pojem zahrnující více právních konstrukcí
- pro právní režim není rozhodující název produktu
- rozhodující je jeho obsah a funkce

Prameny úvěrového práva

- úvěrové právo není kodifikováno v jediném předpise
- prameny je vhodné rozlišovat podle toho, jakou část úvěrového vztahu upravují

Soukromoprávní základ

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- obecná úprava závazků
- zápůjčka (§ 2390 a násl. OZ)
- smlouva o úvěru (§ 2395 a násl. OZ)

- spotřebitelské smlouvy (§ 1810 a násl. OZ)
- dobré mravy
- lichva (§ 1796 OZ)
- neúměrné zkrácení (§ 1793 OZ)
- zajištění dluhu

Veřejnoprávní sektorová regulace

- zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru
- zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
- zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech
- zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření
- předpisy upravující platební služby, pokud se činnost dotýká úvěrování

Ochrana spotřebitele

- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- zákaz nekalých obchodních praktik
- informační povinnosti podnikatele
- mimosoudní řešení spotřebitelských sporů

Právo Evropské unie

- směrnice 2008/48/ES o spotřebitelském úvěru (CCD)
- směrnice 2014/17/EU o úvěrech na bydlení (MCD)
- směrnice (EU) 2023/2225 o smlouvách o spotřebitelském úvěru (CCD II)
- význam pro harmonizaci informačních povinností a odpovědného úvěrování

Doprovodné oblasti

- trestní právo - zejména úvěrový podvod
- insolvenční právo - řešení předlužení
- ochrana osobních údajů - práce s úvěrovými registry

Základní druhy úvěrů

- typologie úvěrů je orientační
- pro právní posouzení je vždy nutné zkoumat
 - kdo je dlužník
 - kdo je věřitel
 - zda jde o spotřebitele
 - jaký je účel financování
 - zda je úvěr zajištěn
 - zda je úvěr poskytován profesionálem

Obchodní a státní úvěr

- obchodní úvěr
 - typicky úvěr mezi podnikateli
 - často vzniká jako odložená platba nebo dodavatelský úvěr
 - právní základ je převážně v občanském zákoníku a smluvní praxi
 - zvláštní spotřebitelská ochrana se neuplatní, není-li dlužníkem spotřebitel
- státní úvěr
 - dluhové financování státu nebo jiného veřejného subjektu
 - v praxi zejména emise státních dluhopisů

- oblast na pomezí veřejných financí a kapitálového trhu

Spotřebitelský úvěr a úvěry na bydlení

- spotřebitelský úvěr
 - úvěr poskytovaný nebo zprostředkovaný spotřebiteli
 - spotřebitelem je fyzická osoba jednající mimo podnikání nebo samostatný výkon povolání
 - jádrem právního režimu je zákon o spotřebitelském úvěru
- spotřebitelský úvěr na bydlení
 - úvěr související s nemovitou věcí
 - typicky hypoteční úvěr
 - může být zajištěn zástavním právem k nemovité věci
 - může směřovat k nabytí nebo zachování práv k bydlení
- úvěr ze stavebního spoření
 - specifický produkt stavební spořitelny
 - právní základ má v zákoně o stavebním spoření
 - často zároveň spadá pod režim spotřebitelského úvěru na bydlení
 - stavební spoření = účelové spoření spočívající v přijímání vkladů od účastníků, v poskytování úvěrů účastníkům a v poskytování státní podpory (§ 1 ZSS)
 - provozovat je smí pouze stavební spořitelna = banka se zvláštní licencí omezenou na činnosti podle ZSS (§ 2 ZSS)
 - po splnění zákonných a smluvních podmínek (mj. čekací doba nejméně 24 měsíců) vzniká účastníkovi právo na poskytnutí úvěru ze stavebního spoření (§ 5 ZSS)
 - úvěr lze použít pouze na financování bytových potřeb (§ 6 ZSS)
 - před vznikem nároku na řádný úvěr bývá poskytován překlenovací úvěr

Kontokorent, revolving a odložená platba

- kontokorentní úvěr
 - povolené přečerpání běžného účtu
 - právně může jít o spotřebitelský úvěr
 - podstatné jsou informace o limitu, ceně, splácení a ukončení
- kreditní karta a revolving
 - úvěrový rámec se po splacení znovu obnovuje
 - rizikem je dlouhodobé čerpání s vysokými náklady
 - významné jsou informace o RPSN, minimální splátce a sankcích
- odložená platba a BNPL („buy now, pay later“)
 - spotřebitel získá zboží nebo službu hned a platí později
 - rozhodující je, zda produkt fakticky představuje úvěrovou službu
 - právní kvalifikace závisí na nákladech, profesionálním poskytování a smluvní konstrukci

Poskytovatelé úvěrů a dohled

- poskytování úvěrů je spojeno s regulací finančních institucí
- základní skupiny poskytovatelů
 - úvěrové instituce
 - nebankovní poskytovatelé spotřebitelského úvěru
 - stavební spořitelny
 - další regulované osoby v omezeném rozsahu

Úvěrové instituce a nebankovní poskytovatelé

- úvěrové instituce

- banky
- zahraniční banky
- spořitelní a úvěrní družstva
- činnost je licencována
- podléhají obezřetnostnímu dohledu České národní banky
- nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru
 - musí mít oprávnění podle ZSÚ
 - podléhá licenčnímu řízení
 - podléhá dohledu ČNB
 - musí splnit odborné, organizační a kapitálové předpoklady
- u poskytovatele se posuzuje zejména
 - důvěryhodnost
 - odborná způsobilost vedení
 - řídicí a kontrolní systém
 - finanční předpoklady
 - pravidla jednání se spotřebiteli
 - schopnost posuzovat úvěruschopnost

Dohled a dozor

- dohled ČNB
 - sleduje dodržování veřejnoprávních pravidel
 - může ukládat opatření k nápravě
 - může ukládat sankce
 - preventivně chrání důvěru ve finanční trh
 - od účinnosti ZSÚ (1. 12. 2016) vykonává dohled nad celým trhem spotřebitelských úvěrů jednotně ČNB (dříve u nebankovních poskytovatelů Česká obchodní inspekce)

Úvěrové registry

- úvěrové registry = nástroje pro sdílení informací o úvěrové historii
- význam registrů
 - umožňují ověřit existující dluhy
 - pomáhají posoudit platební morálku
 - podporují odpovědné úvěrování
 - snižují riziko vícenásobného zadlužení

Jednotlivé registry

- v české praxi se typicky zmiňují
 - Bankovní registr klientských informací (BRKI)
 - Nebankovní registr klientských informací (NRKI)
 - registry sdružení SOLUS
 - Centrální registr úvěrů ČNB
- BRKI
 - slouží zejména bankovnímu sektoru
 - obsahuje informace relevantní pro bankovní úvěrování
- NRKI
 - slouží nebankovním poskytovatelům
 - umožňuje sdílet informace o nebankovních úvěrech
- SOLUS
 - pracuje s pozitivními i negativními databázemi podle konkrétního registru

- v praxi je významný zejména pro platební morálku

Úvěrový podvod

- úvěrové vztahy se dotýkají i trestního práva
- typická situace
 - žadatel uvede nepravdivé údaje
 - žadatel uvede hrubě zkreslené údaje
 - žadatel podstatné údaje zamlčí
- nejčastěji jde o údaje o
 - příjmech
 - výdajích
 - existujících dluzích
 - majetku
 - účelu financování
- praktický dopad
 - poskytovatel informace nejen získává
 - poskytovatel je přiměřeně ověřuje
 - používá registry, potvrzení příjmů a další dokumenty
- význam pro úvěrové právo
 - úvěrový podvod je skutkovou podstatou v trestním zákoníku (§ 211 TZ)
 - odpovědné úvěrování má i preventivní význam proti předlužení a podvodnému jednání

Zápůjčka a smlouva o úvěru

- občanský zákoník pracuje se dvěma klíčovými smluvními typy
 - zápůjčka
 - smlouva o úvěru
- starší pojem „půjčka“ se v běžné řeči stále používá
- současná kodifikace používá pojem „zápůjčka“

Peněžitá zápůjčka

- zápůjčka = zapůjčitel přenechá vydlužiteli zastupitelnou věc a vydlužitel vrátí věc téhož druhu (§ 2390 OZ)
- u peněžité zápůjčky jde typicky o peníze
- základní znaky zápůjčky
 - reálný kontrakt
 - vzniká přenecháním předmětu zápůjčky
 - u peněz typicky předáním nebo odesláním částky
 - v zásadě bezúplatná
 - úroky nebo jiná úplata musí být sjednány
 - v praxi jsou peněžité zápůjčky často úročené
 - podstatná je jistina
 - kolik bylo poskytnuto
 - kdy má být vráceno
 - jaké jsou úroky nebo další náklady
- v režimu spotřebitelského úvěru může být zápůjčka překryta povinnými pravidly ZSÚ
- rozhodující je funkce financování, nikoli název smlouvy

Smlouva o úvěru

- smlouva o úvěru = věřitel se zaváže poskytnout na požádání dlužníka peněžní prostředky do určité částky a dlužník se zaváže je vrátit a zaplatit úroky (§ 2395 OZ)
- základní znaky úvěru
 - konsenzuální kontrakt
 - smlouva může vzniknout již dohodou
 - čerpání může nastat později
 - úvěrový rámec
 - poskytovatel se zavazuje umožnit čerpání do sjednané výše
 - dlužník nemusí vždy vyčerpat celý limit
 - typická úplatnost
 - úvěr je spojen s úroky
 - mohou být sjednány související úplaty
- rozdíl oproti zápůjčce
 - zápůjčka vzniká přenecháním prostředků
 - úvěr vzniká už závazkem prostředky poskytnout
 - úvěr lépe odpovídá bankovní praxi a rámcovému financování
- u spotřebitele je podstatné
 - název „zápůjčka“ nebo „úvěr“ není rozhodující
 - rozhodující je, zda jde o spotřebitelský úvěr ve smyslu ZSÚ

Odložená platba

- odložená platba může být spotřebitelským úvěrem
- typické podoby
 - splátkový prodej
 - financování koupě třetí osobou
 - platba později bez okamžité úhrady
 - BNPL (buy now pay later) modely
- právní otázky
 - kdo je skutečným věřitelem
 - zda spotřebitel platí cenu za odklad
 - zda je úvěr vázán na konkrétní koupi
 - zda se uplatní režim spotřebitelského úvěru

Zajištění úvěru

- zajištění úvěru má dvě základní funkce
 - motivuje dlužníka k plnění
 - zvyšuje šanci věřitele na uspokojení při neplnění
- typické zajišťovací instrumenty
 - zástavní právo (§ 1309 a násl. OZ)
 - ručení (§ 2018 a násl. OZ)
 - smluvní pokuta (§ 2048 a násl. OZ)
 - zajišťovací převod práva (§ 2040 a násl. OZ)
 - zajišťovací postoupení pohledávky
 - spoludlužnictví
 - přistoupení k dluhu
- zástavní právo
 - typické u hypotečních úvěrů

- může směřovat k nemovité věci
- podstatné je ocenění zajištění a realizace zástavy
- smluvní pokuta
 - má sankční funkci
 - ve spotřebitelských vztazích podléhá kontrole přiměřenosti
- spotřebitelský úvěr má zajištění pod zvýšenou kontrolou (§ 112 a násl. ZSÚ)
- některé instrumenty jsou zakázány nebo omezeny
 - typicky jde o směnku nebo šek k zajištění nebo splacení spotřebitelského úvěru

Spotřebitelské úvěrování

- spotřebitelské úvěrování = nejvýznamnější zvláštní část úvěrového práva
- jádrem je zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru (ZSÚ)
- ZSÚ upravuje zejména
 - poskytování spotřebitelského úvěru
 - zprostředkování spotřebitelského úvěru
 - informační povinnosti
 - posouzení úvěruschopnosti
 - práva spotřebitele
 - dohled a sankce
- zvláštní právní úprava reaguje na nerovnost mezi
 - profesionálním poskytovatelem
 - spotřebitelem jako slabší stranou
- úvěrový vztah je pro spotřebitele rizikový zejména proto, že
 - je často dlouhodobý
 - zahrnuje složité náklady
 - důsledky prodlení mohou být tvrdé
 - může vést k předlužení, exekuci nebo ztrátě bydlení
- ochrana spotřebitele stojí na třech pilířích
 - transparentnost a informační povinnosti
 - odpovědné úvěrování
 - regulace trhu a dohled
- vedle ZSÚ se uplatní
 - občanský zákoník
 - zákon o ochraně spotřebitele
 - pravidla nekalých obchodních praktik
 - pravidla mimosoudního řešení sporů

Spotřebitel a spotřebitelský úvěr

- spotřebitelský status se posuzuje materiálně
- nestačí jen formální označení ve smlouvě
- hraniční případy
 - úvěr je uzavřen „na IČO“, ale slouží osobní potřebě
 - dlužník je podnikatel, ale úvěr si bere na soukromé účely
 - úvěr je použit částečně k podnikání a částečně pro osobní potřebu
 - úvěr na nemovitou věc souvisí s bydlením i pronájmem
- spotřebitelský úvěr podle ZSÚ může mít podobu (§ 2 odst. 1 ZSÚ)
 - odložené platby
 - peněžité zápůjčky
 - úvěru

- obdobné finanční služby
- rozhodující je, že spotřebitel získá financování, které má splatit

Členění spotřebitelských úvěrů

- základní členění
 - spotřebitelský úvěr jiný než na bydlení
 - spotřebitelský úvěr na bydlení (§ 2 odst. 2 ZSÚ)
- spotřebitelský úvěr jiný než na bydlení
 - spotřebitelská zápůjčka
 - kreditní karta
 - kontokorent
 - splátkový prodej
 - leasingový model s úvěrovým prvkem
- spotřebitelský úvěr na bydlení
 - hypoteční úvěr
 - úvěr zajištěný zástavním právem k nemovité věci
 - úvěr směřující k pořízení nebo zachování práv k bydlení
 - některé úvěry stavebních spořitelen
- rozlišení je důležité pro
 - předsmělní dokumentaci
 - pravidla předčasného splacení
 - zajištění
 - oceňování nemovité věci
 - zvláštní informační povinnosti

Evropský kontext

- česká úprava spotřebitelského úvěru navazuje na právo Evropské unie
- CCD
 - směrnice 2008/48/ES
 - původní harmonizační rámec pro běžné spotřebitelské úvěry
 - informační povinnosti
 - RPSN
 - právo na odstoupení
 - posouzení úvěruschopnosti
- MCD
 - směrnice 2014/17/EU
 - úvěry na bydlení
 - hypoteční úvěry
 - standardizovaný dokument ESIS
 - odpovědné poskytování úvěrů zajištěných nemovitou věcí
- CCD II
 - směrnice (EU) 2023/2225
 - reaguje mimo jiné na nové distribuční modely a digitální financování
 - nahrazuje směrnici 2008/48/ES; nová pravidla se použijí od 20. 11. 2026
 - rozšiřuje působnost mj. na odložené platby (BNPL), bezúročné úvěry a drobné úvěry do 200 EUR
 - rozhodující je česká transpozice (novelizace ZSÚ)
- evropský rámec pomáhá chápat, proč české právo klade důraz na
 - srovnatelnost nabídek

- transparentnost ceny
- odpovědné úvěrování
- kontrolu trhu

Osoby oprávněné poskytovat spotřebitelský úvěr

- základní pravidlo = spotřebitelský úvěr lze podnikatelsky poskytovat jen s oprávněním (§ 7 ZSÚ)
- okruh oprávněných osob stanoví ZSÚ
- osoby oprávněné na základě jiného oprávnění
 - banky
 - zahraniční banky
 - spořitelní a úvěrní družstva
 - vybraní poskytovatelé platebních služeb, pokud splní zákonné podmínky
- nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru (§ 9 a násl. ZSÚ)
 - potřebuje oprávnění podle ZSÚ
 - prochází licenčním řízením
 - podléhá dohledu ČNB
 - musí splnit zákonné předpoklady
- smysl licenčního režimu
 - omezit vstup nekvalitních poskytovatelů na trh
 - zajistit odbornou úroveň poskytování úvěrů
 - chránit spotřebitele před neodpovědným úvěrováním
 - umožnit efektivní dohled
- dohled ČNB má význam
 - sankční
 - preventivní
 - informační
 - systémový

Zprostředkování a distribuce spotřebitelského úvěru

- zprostředkování spotřebitelského úvěru je regulovaná činnost (§ 16 a násl. ZSÚ)
- ZSÚ reguluje celý distribuční řetězec

Role v distribučním řetězci

- základní role
 - samostatný zprostředkovatel
 - vázaný zástupce
 - zprostředkovatel vázaného spotřebitelského úvěru
 - zahraniční zprostředkovatel
- samostatný zprostředkovatel
 - zprostředkovává úvěry pro poskytovatele nebo spotřebitele
 - může spolupracovat s více poskytovateli
 - musí jednat s odbornou péčí
- vázaný zástupce
 - jedná na účet a odpovědnost výhradně jednoho zastoupeného
 - spotřebitel má vědět, pro kterého zastoupeného vázaný zástupce jedná
 - pochybení se zpravidla přičítá zastoupenému
- zprostředkovatel vázaného spotřebitelského úvěru
 - typicky prodejce zboží nebo služby
 - nabízí úvěr k financování konkrétní koupě

- prakticky se pojí s vázaným spotřebitelským úvěrem

Reklama a informační povinnosti

- úvěr je produkt, jehož cena a rizika se projevují v čase
- proto zákon požaduje, aby spotřebitel dostal informace (§ 90 a násl. ZSÚ)
 - jasně
 - srozumitelně
 - včas
 - na trvalém nosiči, pokud to zákon vyžaduje
- je vhodné rozlišit tři fáze
 - reklama a nabídka
 - předsmulovní fáze
 - smlouva a průběžné informování
- reklama a nabídka
 - nesmí být klamavá
 - nesmí zdůraznit jednu výhodu a zatajit podstatné náklady
 - pokud uvádí cenu nebo výhodnost úvěru, mohou se uplatnit standardizované údaje
- předsmulovní fáze (§ 94 a násl. ZSÚ)
 - spotřebitel dostává standardizované informace
 - poskytovatel má vysvětlit hlavní parametry produktu
 - spotřebitel má mít čas porovnat nabídky

Smluvní informace a trvalý nosič

- smlouva
 - musí obsahovat povinné náležitosti
 - má být předána na trvalém nosiči
 - spotřebitel má mít k dispozici úplné znění včetně obchodních podmínek a sazebníku
- trvalý nosič
 - umožňuje uchování a pozdější reprodukci dokumentu
 - typicky listina nebo PDF zaslané e-mailem
 - nestačí pouze dočasné zobrazení na webu bez možnosti uchování

Povinný obsah smlouvy

- smlouva o spotřebitelském úvěru musí obsahovat zákonem stanovené údaje (§ 104 a násl. ZSÚ)
- smysl povinného obsahu
 - spotřebitel ví, k čemu se zavazuje
 - spotřebitel zná celkovou cenu úvěru
 - spotřebitel zná rizika prodlení
 - poskytovatel nese důkazní odpovědnost za dokumentaci
- typické okruhy údajů
 - identifikace stran
 - výše úvěru nebo úvěrový rámec
 - podmínky čerpání
 - doba trvání smlouvy
 - úroková sazba a pravidla její změny
 - RPSN
 - celkové náklady
 - celková částka splatná spotřebitelem
 - výše, počet a periodičita splátek

- podmínky předčasného splacení
- sankce za prodlení
- podmínky zesplatnění
- právo odstoupit
- způsob reklamací a stížností
- informace o finančním arbitrovi nebo jiném ADR subjektu
- praktické pravidlo
 - pokud spotřebitel po podpisu nemá kompletní smluvní dokumentaci, je to zásadní varovný signál
 - v případném sporu bude poskytovatel v obtížné důkazní situaci

RPSN

- RPSN = roční procentní sazba nákladů (§ 3 ZSÚ)
- RPSN vyjadřuje celkové náklady úvěru v ročním procentním vyjádření
- smysl RPSN
 - umožnit srovnání nabídek
 - zachytit nejen úrok, ale i další náklady
 - omezit klamavé zdůrazňování nízkého úroku
- do celkových nákladů se typicky zahrnují
 - úroky
 - úplata za sjednání
 - povinné náklady na účet nebo platební prostředek
 - povinné pojištění nebo jiná doplňková služba
 - u úvěru na bydlení také některé náklady na ocenění nemovité věci
- klíčová otázka u doplňkových služeb
 - je služba skutečně volitelná
 - nebo je podmínkou získání úvěru či získání úvěru za nabízených podmínek
- výpočet RPSN stojí na zákonných předpokladech
 - smlouva bude trvat po dohodnutou dobu
 - poskytovatel i spotřebitel splní své povinnosti řádně a včas
- důsledky
 - RPSN typicky nepočítá se sankcemi
 - RPSN typicky nepočítá s prodlením
 - RPSN typicky nepočítá s předčasným splacením, pokud zákon nestanoví relevantní předpoklad
- praktická poznámka
 - dvě nabídky se stejným úrokem mohou mít odlišnou RPSN
 - rozhodující jsou další úplaty a povinné doplňkové náklady

Posouzení úvěruschopnosti

- posouzení úvěruschopnosti = jádro odpovědného úvěrování
- poskytovatel musí před uzavřením smlouvy posoudit, zda spotřebitel bude schopen úvěr splácet (§ 86 odst. 1 ZSÚ)
- povinnost se uplatní také před významným navýšením celkové výše úvěru
- posouzení úvěruschopnosti není formalita
- jde o odbornou činnost založenou na dostatečných informacích
- východisko – odborně pečlivý poskytovatel by měl pochybovat, že spotřebitel úvěr zvládne splácet
- poskytovatel typicky hodnotí
 - příjmy spotřebitele

- výdaje domácnosti
- existující závazky
- platební morálku
- stabilitu příjmu
- rezervu po zaplacení splátek
- zdroje informací
 - informace od spotřebitele
 - potvrzení zaměstnavatele
 - výplatní pásky
 - daňová přiznání
 - výpisy z účtu
 - úvěrové registry
 - interní databáze a scoring
- smyslem není předpovědět budoucnost
- smyslem je vyloučit zjevně neodpovědné úvěrování

Důvodné pochybnosti

- důvodné pochybnosti = reálný závěr, že spotřebitel nemusí být schopen úvěr splácet
- nejde o absolutní jistotu budoucího nesplácení
- jde o odborně podloženou pochybnost vyplývající z dostupných informací
- důvodné pochybnosti mohou vyplývat zejména z toho, že
 - po odečtení základních výdajů nezbyvá dostatečná rezerva
 - spotřebitel má opakovaná prodlení
 - spotřebitel má negativní záznamy v registrech
 - spotřebitel nedoložil příjem
 - příjem je nestabilní
 - splátka je zjevně nepřiměřená k příjmům
 - podmínky úvěru jsou neudržitelné
- poskytovatel může nastavit interní pravidla přísněji než zákon
- zákonná hranice je však nepřekročitelná – pokud existují důvodné pochybnosti, úvěr nesmí být poskytnut (§ 86 odst. 1 ZSÚ)
- samotné nahlédnutí do registru nestačí
- poskytovatel musí výsledek posoudit v kontextu všech relevantních údajů

Důsledky porušení posouzení úvěruschopnosti

- ZSÚ spojuje s porušením povinnosti posoudit úvěruschopnost zvláštní soukromoprávní sankci
- zjednodušený mechanismus podle § 87 ZSÚ
 - poskytovatel nesmí uzavřít smlouvu, pokud existují důvodné pochybnosti o úvěruschopnosti
 - pokud úvěr přesto poskytne, smlouva je neplatná
 - spotřebitel může námitku neplatnosti uplatnit v tříleté promlčecí lhůtě běžící ode dne uzavření smlouvy
 - vrácení jistiny se posuzuje s ohledem na možnosti spotřebitele
- smysl sankce
 - odradit poskytovatele od neodpovědného úvěrování
 - zabránit tomu, aby neplatnost zhoršila postavení spotřebitele
 - umožnit soudní nastavení doby vrácení jistiny
- praktický důsledek
 - poskytovatel zpravidla může požadovat vrácení poskytnuté jistiny
 - problematické jsou smluvní úroky a poplatky navázané na platnou smlouvu

- soud může určit dobu odpovídající možnostem spotřebitele
- posouzení úvěruschopnosti musí být materiální, nikoli jen formální
- nestačí, aby poskytovatel formálně shromáždil dokumenty
- musí být patrné
 - jaké informace získal
 - co ověřil
 - jak je vyhodnotil
 - proč úvěr považoval za udržitelný
- typové sporné otázky
 - kdo nese důkazní břemeno
 - zda bylo posouzení reálné nebo jen formální
 - zda z údajů vyplývaly důvodné pochybnosti
 - co přesně má spotřebitel vracet
 - jak nastavit dobu vrácení jistiny

Úroky, úplata a civilněprávní limity

- spotřebitelský úvěr je zvláštní režim, ale stále jde o smluvní závazek
- podpůrně se uplatní občanský zákoník
- ZSÚ řeší zejména
 - licence
 - informace
 - úvěruschopnost
 - některá zvláštní práva spotřebitele
 - některé sankce
- občanský zákoník řeší zejména
 - výklad smlouvy
 - platnost ujednání
 - dobré mravy
 - lichvu
 - nepřiměřená ujednání
 - zajištění
 - promlčení

Základní práva spotřebitele

- ZSÚ dává spotřebiteli několik korektivních práv
- smysl těchto práv
 - umožnit opustit nevýhodný závazek
 - snížit náklady při dřívějším splacení
 - chránit spotřebitele u vázaných úvěrů
 - zajistit průběžnou informovanost
- právo na odstoupení (§ 118 ZSÚ)
 - spotřebitel může od smlouvy o spotřebitelském úvěru jiném než na bydlení odstoupit bez uvedení důvodu do 14 dnů od uzavření smlouvy
 - vrací jistinu
 - platí úrok za dobu čerpání, pokud to zákon stanoví
 - nemá nést nepřiměřené sankce
 - u úvěru na bydlení se namísto odstoupení uplatní 14denní lhůta na rozmyšlenou, po kterou je nabídka pro poskytovatele závazná (§ 111 ZSÚ)
- předčasné splacení (§ 117 ZSÚ)

- spotřebitel má mít možnost úvěr doplatit dříve
- celkové náklady se mají přiměřeně snížit
- poskytovatel může mít nárok na omezenou náhradu nákladů
- režim se liší u běžných úvěrů a úvěrů na bydlení
- vázaný spotřebitelský úvěr (§ 2 odst. 3 a § 119 ZSÚ)
 - úvěr financuje konkrétní zboží nebo službu
 - pokud selže hlavní smlouva, nemá spotřebitel nést plné následky úvěru
 - spotřebitel může v určitých situacích uplatnit námitky i vůči poskytovateli úvěru
- změny úrokové sazby
 - musí být předvídatelné
 - musí mít smluvní a zákonný základ
 - spotřebitel musí být řádně informován
 - netransparentní jednostranné změny jsou problematické

Spotřebitelský úvěr na bydlení

- úvěr na bydlení je zvlášť citlivý
- důvody
 - vysoká hodnota závazku
 - dlouhá doba splácení
 - časté zajištění nemovitostí
 - riziko ztráty bydlení
 - význam pro finanční stabilitu
- typická témata
 - ESIS
 - oceňování nemovitosti
 - posouzení úvěruschopnosti
 - riziko změny úrokové sazby
 - předčasné splacení
 - realizace zajištění

ESIS a oceňování nemovitosti

- ESIS (Evropský standardizovaný informační přehled)
 - standardizovaný informační dokument
 - slouží ke srovnání nabídek
 - obsahuje klíčové parametry úvěru na bydlení
- oceňování nemovitosti
 - poskytovatel pracuje s hodnotou zajištění
 - ocenění musí být odborné
 - význam má interní řízení rizik

Úvěruschopnost, předčasné splacení a cizoměnové úvěry

- posouzení úvěruschopnosti
 - u hypoték je prakticky přísnější
 - hodnotí se delší horizont
 - zohledňuje se riziko změny sazby
- předčasné splacení hypotéky
 - zákon stanoví zvláštní pravidla
 - citlivá je výše náhrady nákladů poskytovatele
 - v určitých situacích může být splacení bezplatné nebo limitované

- bezplatné předčasné splacení mj.: do 3 měsíců po sdělení nové zápůjční úrokové sazby, v tíživé životní situaci (úmrtí, dlouhodobá nemoc, invalidita), do 25 % celkové výše úvěru měsíc před výročím smlouvy, při prodeji nemovitosti po 24 měsících trvání smlouvy (§ 117 ZSÚ)
- náhrada účelně vynaložených nákladů poskytovatele je zákonem zastropována (od 1. 9. 2024 nejvýše 0,25 % z předčasně splacené částky za každý započatý rok do konce fixace, celkem nejvýše 1 %)
- cizoměnové úvěry
 - významné je kurzové riziko
 - spotřebitel musí riziku rozumět
 - právo vyžaduje zvláštní ochranné mechanismy

Prodlení, zesplatnění a vymáhání

- prodlení = klíčový okamžik života úvěru
- právo zde vyvažuje
 - ochranu spotřebitele
 - ochranu věřitele
 - prevenci dluhové spirály
 - legitimní vymáhání splnění závazku
- typické instituty
 - úrok z prodlení
 - smluvní pokuta
 - poplatky za upomínky
 - zesplatnění
 - inkaso a vymáhání

Sankce při prodlení

- úrok z prodlení (§ 1970 OZ)
 - zákonná sankce za pozdní plnění
 - u spotřebitele se sleduje soulad s právními limity
 - zákonná výše = repo sazba ČNB zvýšená o 8 procentních bodů (nařízení vlády č. 351/2013 Sb.)
- smluvní pokuta (§ 122 ZSÚ)
 - ve spotřebitelských smlouvách podléhá kontrole přiměřenosti
 - problematické jsou překvapivé a nepřiměřeně tvrdé sankce

Zesplatnění a vymáhání

- smluvní pokuta nesmí přesáhnout 0,1 % denně z částky, ohledně níž je spotřebitel v prodlení (§ 122 ZSÚ)
- souhrn uplatněných smluvních pokut nesmí přesáhnout 0,5násobek celkové výše úvěru, nejvýše 200 000 Kč (§ 122 ZSÚ)
- vedle smluvní pokuty lze pro případ prodlení sjednat jen náhradu účelně vynaložených nákladů a zákonný úrok z prodlení (§ 122 ZSÚ)
- zesplatnění (§ 123 ZSÚ)
 - při porušení povinností se může stát splatným celý dluh
 - u spotřebitele je nutná transparentnost a proporcionalita
 - nelze mechanicky využívat každé drobné prodlení
 - zesplatnění pro prodlení předpokládá výzvu k uhrazení dlužné splátky a marné uplynutí dodatečné lhůty alespoň 30 dnů (§ 123 ZSÚ)
- vymáhání

- musí být poctivé
- nesmí být klamavé
- nesmí být nátlakové
- nesmí obcházet ochranu spotřebitele

Postoupení pohledávky a inkaso

- úvěrové pohledávky mohou být postoupeny jiné osobě
- postoupení pohledávky (§ 1879 a násl. OZ)
 - mění osobu věřitele
 - obsah dluhu se v zásadě nemění
 - dlužník má plnit novému věřiteli po oznámení nebo prokázání postoupení
- spotřebitel může proti novému věřiteli uplatnit námitky, které měl proti původnímu věřiteli
- typicky může namítat
 - neplatnost smlouvy
 - splnění
 - započtení
 - neplatnost sankčních ujednání
 - porušení povinnosti posoudit úvěruschopnost
- praktické problémy po postoupení
 - sporné příslušenství
 - nejasné úplaty ve prospěch postupitele (nového věřitele)
 - agresivní vymáhání
 - nedostatečné doložení legitimace postupitele (nového věřitele)

Dluhová tíseň a insolvence

- úvěrové právo musí počítat i se selháním dlužníka
- právní odpověď není jen vymáhání
- v praxi se používají zejména
 - dohoda o restrukturalizaci
 - odklad splátek
 - refinancování
 - mimosoudní řešení sporu
 - soudní řízení
 - insolvenční řízení
- Dohoda o restrukturalizaci
 - může upravit splátkový kalendář
 - může odložit splátky
 - může snížit tlak na okamžité vymáhání
- refinancování
- insolvence a oddlužení (§ 389 a násl. zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona)
 - představují krajní řešení předlužení fyzické osoby
 - mají význam pro vypořádání více věřitelů
 - chrání dlužníka i věřitele formalizovaným procesem
- spotřebitelský rozměr
 - vymáhání nesmí být zneužívající
 - sankce nesmí být nepřiměřené
 - dlužník nemá být tlačěn do neudržitelného závazku

Právo AML

Obecně k právu AML

- AML = z anglického Anti-Money Laundering
- právo AML se zabývá
 - bojem proti legalizaci výnosů z trestné činnosti
 - bojem proti financování terorismu
 - bojem proti financování proliferační
 - realizací mezinárodních finančních sankcí
- právo AML
 - v průběhu posledních tří desetiletí zásadně proměnilo regulaci finančního sektoru i dalších odvětví
 - je charakteristické hraniční povahou
 - leží na pomezí finančního práva, trestního práva a práva správního
- zákonný outsourcing detekce závažného jednání = klíčový prvek AML práva
 - stát přesouvá část povinností odhalovat potenciálně trestné jednání na soukromé subjekty
 - např. banky, notáři, advokáti, účetní a další
 - soukromé subjekty se tím stávají povinnou součástí systému prevence
- praktický význam AML práva
 - dotýká se každodenní praxe celé řady právnických i jiných profesí
 - advokát, notář, daňový poradce nebo účetní jsou ze zákona povinnou osobou
 - povinné osoby musí aktivně přispívat k odhalování podezřelých transakcí

AML právo v systému finančního práva

- postavení AML práva v systematice finančního práva
 - AML právo je zařazováno jako jedna ze specifických oblastí se vztahem k finančnímu právu
 - stojí poněkud mimo tradiční fiskální a nefiskální část
 - normy AML práva úzce navazují na
 - normy práva finančního trhu (zejména bankovní právo, právo kapitálového trhu, pojišťovací právo)
 - právo daňové
 - právo měnové
 - právo trestní
- AML právo a trestní právo = komplementární regulace
 - trestní právo
 - vymezuje skutkové podstaty legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 a § 217 TZ) a financování terorismu (§ 312d TZ)
 - stanoví za ně sankce
 - AML právo
 - doplňuje tuto ochranu o preventivní systém
 - systém má chování vedoucí k trestné činnosti identifikovat dříve, než k ní dojde nebo je odhalena
 - instrumentem systému jsou povinné osoby a jejich oznamovací povinnosti
- AML právo a mezinárodní právo veřejné a právo EU
 - AML právo je silně harmonizováno
 - mezinárodní standardy FATF a unijní AML směrnice jsou pro vnitrostátní úpravu závaznými východisky
 - AML právo se řadí mezi oblasti s výraznou transnacionální dimenzí

Legalizace výnosů z trestné činnosti

- legalizace výnosů z trestné činnosti (anglicky Money Laundering, zkratka ML) = jednání, jehož cílem je zastítní nezákonný původ majetku tak, aby se navenek jevil jako majetek získaný zákonným způsobem
- zákonné vymezení
 - § 3 odst. 1 zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu – AMLZ
 - jednání sledující zakrytí nezákonného původu jakékoliv ekonomické výhody vyplývající z trestné činnosti

Fáze praní peněz

- tři fáze procesu legalizace výnosů (dle odborné literatury i praxe)
 - fáze nemusejí probíhat chronologicky za sebou
 - fáze se mohou prolínat
- umístění (placement) = první fáze
 - nelegálně získané prostředky jsou vloženy do finančního systému
 - nejrizikovější fáze
 - peněžní prostředky jsou ještě zjevně spojeny s trestnou činností
 - typické techniky
 - ukládání hotovosti na bankovní účty v menších částkách (tzv. smurfing)
 - nákup předplacených platebních karet
 - nákup drahých kovů nebo komodit za hotovost
 - vkládání fiktivních tržeb do účetnictví podniku
 - vklady do kasin
- zastírání (layering) = druhá fáze
 - eliminuje se přímá vazba prostředků na jejich nelegální původ
 - prostřednictvím řady složitých a obtížně sledovatelných transakcí
 - typické techniky
 - rychlé převody mezi mnoha bankovními účty v různých zemích
 - fiktivní fakturace mezi propojenými osobami
 - investice do kryptoměn a jejich zpětná konverze
 - využití mixérů nebo tumblerů pro kryptoměny
 - offshorové společnosti a nominee schémata
- začlenění (integration) = třetí fáze
 - zdánlivě legalizované prostředky se vrací zpět do legální ekonomiky
 - typické techniky
 - nákup nemovitostí a jejich pronájem
 - financování vlastního podniku formou kapitálového vkladu
 - pořizování luxusního zboží
 - investice do developerských projektů

Typologické vzorce praní peněz

- typologie = popis konkrétních metod a schémat používaných k legalizaci výnosů z trestné činnosti
 - průběžně je zveřejňují FATF a národní finanční zpravodajské jednotky
 - význam typologií
 - ukazují, jak systém AML funguje v praxi
 - vysvětlují, proč povinné osoby sledují varovné příznaky (red flags)
- podniky s vysokým obrátem hotovosti (nejčastěji identifikovaná metoda)

- restaurace, prádelny, směnárny
- nelegální hotovost se mísí s legálními tržbami
- jako celek vstupuje do bankovního systému
- strukturování (tzv. smurfing)
 - záměrné dělení větší částky do drobných transakcí pod zákonným limitem pro hlášení
 - cílem je zabránit detekci
- praní peněz v oblasti nemovitostí
 - nelegálně získané prostředky jsou investovány do nákupu nemovitostí
 - kupní cena bývá úmyslně nadhodnocena či podhodnocena
 - nemovitost je poté prodána za tržní hodnotu
 - výtěžek z prodeje se jeví jako legální příjem
 - nemovitostní sektor patří z pohledu AML k nejvyšší rizikové kategorii
 - tomu odpovídají i povinnosti realitních kanceláří jako povinných osob
- praní peněz prostřednictvím obchodních transakcí (Trade-Based Money Laundering, TBML)
 - záměrné nadhodnocení nebo podhodnocení faktur
 - vícenásobné fakturování
 - fingované obchodní transakce
 - obtížně detekovatelná technika
 - opírá se o legitimně vypadající obchodní dokumentaci
- příklad – off-shore schémata
 - klient prostřednictvím sítě schránkových společností v offshore jurisdikcích převede nelegálně získané prostředky do zdánlivě legálního podnikání
 - banka nemůže snadno identifikovat konečného skutečného majitele transakce, pokud neexistují spolehlivé registry skutečných majitelů
 - právě proto je registr skutečných majitelů klíčovým nástrojem AML systému

Predikativní trestné činy

- predikativní (zdrojová) trestná činnost = trestná činnost, z níž pocházejí prostředky podrobené legalizaci
 - legalizace výnosů předpokládá existenci takové trestné činnosti
 - právní systémy se liší v tom, jaký okruh predikativních trestných činů uznávají
- all-crime approach (přístup zahrnující veškerou trestnou činnost) = přístup zvolený Českou republikou
 - predikativním trestným činem může být jakýkoliv trestný čin
 - zákon neklade žádné omezení na druh nebo závažnost
 - je v souladu s doporučeními FATF i s unijním přístupem
 - výrazně rozšiřuje rozsah aplikace AML pravidel

Financování terorismu a proliferace

- financování terorismu (Terrorist Financing, zkratka TF) = shromažďování nebo poskytování peněžních prostředků nebo jiného majetku s vědomím, že bude, byť i jen zčásti, použito ke spáchání trestných činů teroru, teroristického útoku nebo k podpoře teroristické skupiny (§ 3 odst. 2 AMLZ)
 - definice vychází z AML zákona
 - odpovídá mezinárodním standardům
- rozdíl oproti legalizaci výnosů (ML)
 - prostředky určené k financování terorismu mohou být získány i legálním způsobem
 - podstata nebezpečí nespočívá v původu prostředků, ale v jejich zamýšleném použití

- to znesnadňuje detekci a vyžaduje specifické přístupy, zejména kontrolu transakcí ve vztahu k osobám na sankčních seznamech

Financování proliferace

- proliferace = šíření zbraní hromadného ničení
- financování proliferace = shromažďování nebo poskytování prostředků vědomě určených na podporu vývoje, výroby, nabývání nebo šíření jaderných, chemických, biologických nebo radiologických zbraní v rozporu s mezinárodním právem (§ 3 AMLZ)
- financování proliferace
 - třetí prvek triády, kterou regulace AML adresuje
 - v posledních letech nabývá na praktickém významu zejména v kontextu sankcí vůči Severní Koreji a Íránu

Mezinárodní rámec AML

FATF

- Finanční akční výbor (FATF – Financial Action Task Force) = klíčová instituce v oblasti mezinárodních standardů AML
- FATF
 - založen v roce 1989 jako výsledek summitu zemí G7
 - sídlí v Paříži
 - mezivládní organizace sdružující 38 členských států a území
 - Rusku bylo členství pozastaveno v reakci na invazi na Ukrajinu
 - ČR není členským státem!
- 40 Doporučení FATF pokrývá oblasti
 - strategie a koordinace AML/CFT (Combating the Financing of Terrorism)
 - praní peněz a konfiskace
 - financování terorismu a proliferace
 - preventivních opatření
 - transparentnosti a skutečného majitele
 - pravomocí příslušných orgánů
 - mezinárodní spolupráce
- charakter Doporučení FATF = tzv. hard soft law
 - doporučení nejsou formálně závazná
 - státy jsou fakticky nuceny je implementovat, aby se vyhnuly zařazení na sankční seznamy
- vzájemná hodnocení (mutual evaluations) členských států
 - FATF posuzuje
 - technický soulad s pravidly (formal compliance)
 - faktickou efektivitu AML/CFT systému (effectiveness)
 - výsledky hodnocení jsou zveřejňovány
 - výsledky mají přímý dopad na
 - mezinárodní reputaci příslušné jurisdikce
 - podmínky přístupu jejich bank k mezinárodnímu finančnímu systému

Šedý a černý seznam FATF

- FATF zveřejňuje dva seznamy jurisdikcí s nedostatečnými AML/CFT systémy
- jurisdikce pod zvýšenou kontrolou (tzv. šedý seznam)
 - státy, jejichž AML/CFT systém má závažné nedostatky
 - státy aktivně pracují na nápravě nedostatků

- vysoce rizikové jurisdikce (tzv. černý seznam)
 - státy, které nepřijaly dostatečná opatření k nápravě nedostatků
 - FATF vůči nim vyzývá k uplatnění protiopatření
 - zařazení na černý seznam má pro dotčenou jurisdikci vážné hospodářské a diplomatické důsledky
 - aktuálně zahrnuje KLDR, Írán a Myanmar (Barmu)
- návaznost unijního práva na klasifikaci FATF – nařízení o vysoce rizikových třetích zemích identifikuje státy, vůči nimž mají povinné osoby uplatňovat posílenou hloubkovou kontrolu klienta

MONEYVAL

- MONEYVAL = Výbor odborníků Rady Evropy pro hodnocení opatření proti praní peněz a financování terorismu
- Česká republika a MONEYVAL
 - Česká republika není přímým členem FATF
 - Česká republika je členem výboru MONEYVAL
 - MONEYVAL provádí vzájemná hodnocení svých členů podle standardů FATF
 - hodnotící zprávy nejsou právně závazné, mají však zásadní reputační a faktické důsledky
- 6. kolo hodnocení MONEYVAL (Česká republika jím v současnosti prochází)
 - příprava na hodnocení probíhá na národní úrovni od roku 2024
 - formální zahájení procesu proběhlo v roce 2025
 - návštěva hodnotitelů v ČR proběhla v roce 2026
 - projednání hodnotící zprávy na plenárním zasedání MONEYVAL je předpokládáno na konec roku 2026

Unijní rámec AML

- harmonizace AML práva v Evropské unii
 - probíhá prostřednictvím direktiv (směrnic)
 - směrnice jsou postupně nahrazovány přímo aplikovatelnými nařízeními
 - vývoj unijního AML rámce sahá do roku 1991

Dosavadní AML směrnice

- 1. AML směrnice (1991)
 - primárně zaměřena na bankovní sektor
 - obsahovala základní instituty
 - povinnost identifikace klienta (KYC – Know Your Customer)
 - hloubkovou kontrolu klienta (CDD – Customer Due Diligence)
 - oznamovací povinnost při podezřelé transakci
 - povinnost uchovávat dokumenty
- 2. AML směrnice (2001)
 - rozšířila povinné osoby o nebankovní finanční instituce a vybraná povolání
 - advokáti, notáři, účetní
 - posílila regulaci predikativních trestných činů
- 3. AML směrnice (2005)
 - implementovala standardy FATF v oblasti financování terorismu
 - zavedla rizikově orientovaný přístup
 - posílila systém identifikace
- 4. AML směrnice (2015/849)
 - dále rozšířila rizikově orientovaný přístup
 - zavedla povinnost evidence skutečných majitelů

- rozšířila regulaci na politicky exponované osoby (PEP) i z domácího prostředí
- 5. AML směrnice (2018/843)
 - novelizovala 4. směrnici
 - reagovala na nové hrozby, zejména kryptoměny, prepaid karty a zboží s vysokou hodnotou
 - posílila přístup k registrům skutečných majitelů

Nový AML balíček (AMLR, AMLD6, AMLA)

- nový evropský AML balíček (2024) zásadně mění architekturu unijní AML regulace
- AML nařízení (AMLR, 2024/1624)
 - přinese přímou aplikaci pravidel bez nutnosti transpozice
 - od 10. července 2027 z velké části nahradí stávající AML zákon
 - unifikuje povinnosti povinných osob a standardy pro celou EU
- 6. AML směrnice (AMLD6, 2024/1640) – upravuje institucionální rámec, příslušné orgány, FIU, dohled
- nařízení AMLA (2024/1620)
 - zřizuje Evropský orgán pro boj proti praní peněz a financování terorismu (AMLA) se sídlem ve Frankfurtu
 - AMLA bude vykonávat přímý dohled nad vybranými rizikovými povinnými osobami
 - AMLA bude koordinovat FIU v EU
- nařízení o transferech finančních prostředků (TFR, 2023/1113) – rozšiřuje povinnost doprovázet platby informacemi o plátcích a příjemcích i na kryptoaktiva

Mezinárodní spolupráce v oblasti AML

- přeshraniční povaha praní peněz vyžaduje intenzivní mezinárodní spolupráci
- Egmont Group = síť finančních zpravodajských jednotek zajišťující spolupráci na globální úrovni
 - v současnosti čítá přes 160 členů
 - poskytuje platformu pro operativní výměnu finančních zpravodajských informací mezi FIU prostřednictvím zabezpečené sítě Egmont Secure Web
- Finanční analytický úřad ČR (FAÚ) v mezinárodní spolupráci
 - je členem Egmont Group
 - prostřednictvím sítě vyměňuje s partnerskými FIU informace o podezřelých transakcích s mezinárodním přesahem
 - spolupracuje s Europol, OLAF (Evropský úřad pro boj proti podvodům) a Interpolem
 - v rámci EU se zpravodajská spolupráce FIU rozvíjí i prostřednictvím platformy FIU.net

Vnitrostátní prameny AML práva

- zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (AMLZ) = základní vnitrostátní pramen AML práva
 - implementuje unijní AML směrnice
 - stanoví
 - povinnosti povinných osob
 - působnost Finančního analytického úřadu
 - sankce za porušení povinností
- vedle AML zákona tvoří vnitrostátní rámec zejména
 - zákon č. 37/2021 Sb., o evidenci skutečných majitelů (ZESM) – transponuje povinnost EU vést evidenci skutečných majitelů právnických osob a právnických uspořádání
 - zákon č. 300/2016 Sb., o centrální evidenci účtů (ZCEÚ) – zavádí centralizovanou evidenci bankovních a spořitelních účtů dostupnou pro orgány veřejné moci

- zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti (ZOPH) – limituje hotovostní platby, omezuje anonymní pohyb peněžní hotovosti
- zákon č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí (ZMS) – stanoví procesní rámec provádění mezinárodních sankcí na území České republiky
- zákon č. 1/2023 Sb., o omezujících opatřeních proti některým závažným jednáním uplatňovaným v mezinárodních vztazích (sankční zákon) – tzv. český Magnitského zákon, upravuje tuzemský sankční seznam

Povinné osoby

- povinná osoba = subjekt, na nějž AML zákon ukládá soubor preventivních povinností (§ 2 AMLZ)
- koncepce povinné osoby
 - vychází z přesvědčení, že finanční instituce a vybraná povolání jsou v nejlepší pozici k odhalení neobvyklých nebo podezřelých transakcí
 - povinné osoby jsou proto zapojeny do systému prevence jako jeho aktivní složky
- okruh povinných osob (§ 2 AMLZ) zahrnuje zejména
 - úvěrové instituce
 - banky, spořitelny a úvěrní družstva
 - primární povinné osoby
 - bankovní sektor byl do AML systému zapojen jako první
 - v praxi zdaleka nejaktivnější poskytovatel oznámení o podezřelých obchodech
 - finanční instituce – platební instituce, instituce elektronických peněz, pojišťovny, obchodníci s cennými papíry, penzijní fondy, leasingové společnosti, směnárny
 - provozovatele hazardních her – pokud splňují zákonem stanovené podmínky
 - realitní zprostředkovatele a osoby nakládající s nemovitostmi – realitní kanceláře a zprostředkovatelé prodeje a pronájmu nemovitostí
 - právnícké a poradenské profese
 - auditoři, daňoví poradci, účetní, soudní exekutoři, insolvenční správci, notáři a advokáti
 - u advokátů a notářů jen u vymezených činností, zejména finančních a majetkových transakcí, nikoli při výkonu obhajoby
 - obchodníky s vybraným zbožím – prodejci uměleckých předmětů nebo starožitností pro transakce v hotovosti přesahující zákonný limit
 - poskytovatele služeb spojených s kryptoaktivy – povinnou osobou od implementace 5. AML směrnice, v rozsahu stanoveném zákonem

Obchod a obchodní vztah

- obchod
 - = každé jednání povinné osoby jednající v tomto postavení s jinou osobou, pokud takové jednání směřuje k nakládání s majetkem této jiné osoby jednající v tomto postavení nebo k poskytnutí služby této jiné osobě (§ 4 odst. 1 AMLZ)
 - i jednorázové jednání mimo obchodní vztah
- obchodní vztah
 - = vztah mezi povinnou osobou jednající v tomto postavení a jinou osobou, jehož účelem je nakládání s majetkem této jiné osoby nebo poskytování služeb této jiné osobě, jestliže je při vzniku vztahu s přihlédnutím ke všem okolnostem zřejmé, že bude trvající nebo bude obsahovat opakující se plnění (§ 4 odst. 2 AMLZ)
 - trvalejší vztah mezi povinnou osobou a klientem, například při otevření bankovního účtu
 - může vzniknout na základě obchodu i před ním

Povinnosti povinných osob

- AML zákon ukládá povinným osobám rozsáhlý soubor povinností
- plnění povinností musí povinná osoba průběžně dokumentovat
- klíčové povinnosti povinných osob
 - identifikace klienta
 - kontrola klienta (Customer Due Diligence, CDD)
 - vyhodnocování informací
 - oznamovací povinnost
 - systém vnitřních zásad

Identifikace klienta

- identifikace klienta = povinnost zjistit a ověřit totožnost klienta (§ 7 a násl. AMLZ)
 - zpravidla před zahájením obchodního vztahu nebo před provedením transakce
 - identifikace fyzické osoby
 - zjištění jména, příjmení, data a místa narození, adresy a státní příslušnosti
 - z průkazu totožnosti nebo jiného dokladu
 - identifikace právnické osoby
 - zjištění firmy nebo názvu, sídla a identifikačního čísla
 - ze záznamu ve veřejném rejstříku
- možnost převzetí identifikace provedené jinou povinnou osobou (§ 11 AMLZ)

Kontrola klienta (CDD) (§ 9 AMLZ)

- jde nad rámec identifikace
- zahrnuje
 - porozumění účelu a zamýšlené povaze obchodního vztahu
 - průběžné sledování transakcí klienta
 - ověřování informací z různých zdrojů
- zákon rozlišuje tři úrovně kontroly klienta (§ 9, § 9a a § 13 AMLZ)
 - zjednodušená kontrola klienta
 - přípustná, pokud povinná osoba posoudila, že riziko ML/TF je nízké
 - například u veřejnoprávních institucí nebo regulovaných finančních subjektů
 - standardní kontrola klienta
 - provádí se v běžných případech
 - zahrnuje identifikaci, ověření totožnosti, porozumění účelu vztahu a průběžné sledování
 - posílená kontrola klienta (Enhanced Due Diligence – EDD)
 - povinná u vysoce rizikových klientů nebo transakcí
 - zejména u politicky exponovaných osob (PEP), u transakcí s vysoce rizikovými zeměmi, u anonymních transakcí nebo při jiných varovných signálech

Politicky exponované osoby

- politicky exponovaná osoba (PEP) = fyzická osoba, která je nebo byla ve významné veřejné funkci s celostátním nebo regionálním významem (§ 4 odst. 5 AMLZ)
- politicky exponované osoby jsou například
 - vedoucí státní, vládní a soudní funkcionáři
 - vysocí vojenští důstojníci
 - vedoucí politických stran
 - členové správních nebo dozorcích orgánů státních podniků
- rozsah pojmu PEP

- zákon výslovně zahrnuje jak zahraniční, tak tuzemské PEP
- zpřísněná opatření se uplatňují ještě nejméně 12 měsíců po skončení výkonu funkce
- důsledky statusu PEP
 - na PEP a jejich rodinné příslušníky a blízce spojené osoby se automaticky vztahuje povinnost posílené kontroly klienta
 - povinná osoba musí
 - analyzovat původ prostředků PEP
 - zvýšeně sledovat obchodní vztah

Neuskutečnění obchodu

- povinnost odmítnout uskutečnění obchodu (§ 15 AMLZ)
 - při porušení povinnosti identifikace nebo kontroly klienta
 - při pochybnostech o pravdivosti informací poskytnutých klientem nebo o pravosti předložených dokladů
 - s PEP, není-li povinné osobě znám původ peněžních prostředků nebo jiného majetku užitého v obchodu

Rizikově orientovaný přístup

- rizikově orientovaný přístup (Risk-Based Approach, RBA) = princip, na němž AML zákon staví
- rizikově orientovaný přístup na úrovni povinné osoby
 - každá povinná osoba musí průběžně vyhodnocovat riziko ML/TF
 - intenzitu kontrolních povinností přizpůsobuje identifikované míře rizika
 - vyhodnocení rizika se provádí na úrovni
 - klienta
 - obchodního vztahu
 - zeměpisného rizika (kde klient sídlí nebo odkud pocházejí prostředky)
 - produktu nebo služby
- rizikově orientovaný přístup na systémové úrovni
 - nevztahuje se jen na individuální vztahy s klienty
 - povinná osoba musí provádět pravidelné hodnocení rizik celé své AML/CFT expozice
 - na základě hodnocení kalibruje své vnitřní kontrolní mechanismy
 - hodnocení rizik navazuje na národní hodnocení rizik ML/TF, které zpracovává FAÚ (§ 30a AMLZ)
- národní hodnocení rizik (National Risk Assessment, NRA)
 - rizikově orientovaný přístup je i závazkem celého státu
 - každá členská země EU je povinna provádět pravidelné národní hodnocení rizik
 - NRA mapuje hrozby, zranitelnosti a pravděpodobné dopady praní peněz a financování terorismu na národní úrovni
 - NRA slouží jako základ pro
 - nastavení priorit dohledu
 - alokaci zdrojů regulátorů
- NRA České republiky
 - poprvé vydáno v roce 2016, pravidelně aktualizováno
 - identifikuje sektory s nejvyšším rizikem
 - nemovitosti, hazardní hry, výměna virtuálních měn, komoditní trh
 - identifikuje konkrétní hrozby
 - organizovaný zločin, korupce, podvody s DPH
 - doporučuje povinným osobám a orgánům dohledu prioritní oblasti pro posílená opatření
 - paralelně EU provádí Supranational Risk Assessment (SNRA)

Podezřelý obchod a oznamovací povinnost

- podezřelý obchod = obchod nebo pokus o obchod, při němž vznikne povinné osobě podezření, že (§ 6 AMLZ)
 - jde o legalizaci výnosů z trestné činnosti
 - jde o financování terorismu
 - je s tím spojen majetek či osoba, na niž se vztahují mezinárodní sankce
- AML zákon nevyžaduje jistotu – postačuje podezření
- oznámení o podezřelém obchodu (OPO) (§ 18 AMLZ)
 - při zjištění nebo podezření na podezřelý obchod je povinná osoba povinna neprodleně podat OPO Finančnímu analytickému úřadu
 - oznámení musí být učiněno neprodleně, nejpozději do 5 kalendářních dnů ode dne zjištění podezřelého obchodu
 - obsah oznámení je stanoven zákonem a zahrnuje
 - popis podezřelé transakce
 - identifikační údaje klienta
 - všechny dostupné relevantní informace
- mlčenlivost
 - oznamovací povinnost je vázána mlčenlivostí
 - povinná osoba nesmí klienta ani třetí osoby informovat o tom, že podala nebo hodlá podat OPO
 - porušení mlčenlivosti (tzv. tipping off) je přestupkem

Odklad splnění příkazu klienta

- odklad splnění příkazu klienta (§ 20 AMLZ)
 - hrozí-li nebezpečí, že bezodkladným splněním příkazu by mohlo být zmařeno nebo podstatně ztíženo zajištění výnosu, smí povinná osoba splnit příkaz klienta týkající se podezřelého obchodu nejdříve po uplynutí 24 hodin od přijetí OPO FAÚ
 - výjimka: odklad není možný nebo by mohl zmařit šetření podezřelého obchodu; nutno informovat FAÚ
- prodloužení odkladu ze strany FAÚ
 - FAÚ může vydáním pokynu
 - prodloužit dobu odkladu o další 2 pracovní dny
 - přikázat odložení splnění příkazu klienta až na 3 pracovní dny
 - podmínky prodloužení
 - původní lhůta nestačí
 - hrozí, že bezodkladným splněním příkazu by mohlo být zmařeno zajištění výnosu z trestné činnosti
- výsledek prošetření podezřelého obchodu
 - podání trestního oznámení ze strany FAÚ, v takovém případě může dojít k prodloužení odkladu a případnému zajištění majetku orgány činnými v trestním řízení
 - splnění příkazu klienta, pokud FAÚ pokyn nevydá nebo podezření není potvrzeno

Systém vnitřních zásad a další povinnosti

- systém vnitřních zásad (tzv. AML program) (§ 21 a násl. AMLZ)
 - povinná osoba je povinna vypracovat a uplatňovat písemný systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření
- součástí systému vnitřních zásad (zejména)
 - písemné hodnocení rizik (§ 21a AMLZ)

- interní postupy pro identifikaci a kontrolu klienta
- oznamovací postupy
- určení kontaktní osoby pro komunikaci s FAÚ
- určení pověřené osoby (compliance officer)
- program pravidelných školení zaměstnanců
- informační povinnost vůči FAÚ = na žádost sdělit údaje o obchodech a předložit související dokumenty (§ 24 AMLZ)
- uchovávání dokumentace
 - povinná osoba musí uchovávat záznamy o identifikaci a kontrole klienta a dokumenty o obchodech po dobu 10 let (§ 16 AMLZ)
 - dokumentace musí být dostupná pro kontrolní orgány

Orgány veřejné moci v oblasti AML

Finanční analytický úřad

- Finanční analytický úřad (FAÚ) = ústřední správní orgán pro oblast boje proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (§ 29c a násl. AMLZ)
- FAÚ
 - je podřízen Ministerstvu financí
 - plní funkci finanční zpravodajské jednotky (FIU – Financial Intelligence Unit)
 - funkce definovaná mezinárodními standardy FATF
 - nezávislý orgán přijímající, analyzující a předávající zpravodajské informace o finančních tocích podezřelých z ML/TF
- hlavní úkoly FAÚ
 - příjem a analýza OPO od povinných osob
 - správa a koordinace AML systému na národní úrovni
 - vydávání metodiky a pokynů pro povinné osoby
 - mezinárodní spolupráce v rámci sítě Egmont Group (mezinárodní síť FIU)
 - správa sankcionovaného majetku v rámci cílených finančních sankcí

Dozorové orgány

- vedle FAÚ jako centrálního AML orgánu vykonávají dozor nad plněním povinností povinných osob i specializované dozorové orgány
- Česká národní banka
 - dohlíží na dodržování AML povinností u finančních institucí
 - banky, pojišťovny, obchodníci s cennými papíry
- Česká obchodní inspekce
 - kontroluje povinnosti u vybraných nefinančních subjektů
 - obchodníci se zbožím vysoké hodnoty
- celní správa
 - vykonává dozor u provozovatelů hazardních her a kontroluje přeshraniční převozy hotovosti
- profesní komory
 - Česká advokátní komora, Notářská komora, Komora auditorů, Komora daňových poradců
 - vykonávají dozor nad svými členy v rozsahu AML povinností

AMLA – Evropský orgán pro boj proti praní peněz

- AMLA (Anti-Money Laundering Authority) = nový evropský orgán zřízený nařízením AMLA (2024/1620)
- AMLA

- sídlí ve Frankfurtu nad Mohanem
- zahájila činnost v roce 2025; přímý dohled bude vykonávat od roku 2028
- klíčové pravomoci AMLA
 - přímý dohled nad vybranými rizikovými povinnými osobami, zejména velkými přeshraničními finančními institucemi s vysokým rizikovým profilem
 - koordinace a podpora národních FIU a dozorových orgánů
 - podpora konvergence dozorových přístupů v EU

Související regulace

Evidence skutečných majitelů

- zákon č. 37/2021 Sb., o evidenci skutečných majitelů – implementuje unijní požadavek na transparentnost vlastnictví právnických osob
- skutečný majitel = každá fyzická osoba, která v konečném důsledku přímo nebo nepřímo vlastní nebo kontroluje právnickou osobu nebo právní uspořádání (§ 2 ZESM)
- skutečný majitel u korporací
 - fyzická osoba, která
 - drží podíl na hlasovacích právech nebo podíl na zisku přesahující 25 %
 - uplatňuje rozhodující vliv
 - pokud žádná taková osoba neexistuje nebo ji nelze identifikovat, je skutečným majitelem člen statutárního orgánu
- evidence skutečných majitelů
 - má veřejnou a neveřejnou část
 - zápisy provádějí soudy nebo notáři
 - judikatura Soudního dvora EU omezila rozsah veřejného přístupu do evidence
 - s odvoláním na ochranu soukromého života
 - přístup byl proto v ČR zúžen
 - povinné osoby mají přístup k plným údajům v neveřejné části evidence pro účely plnění CDD

Omezení plateb v hotovosti

- zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti
- zakazuje přijímat nebo provádět platby v hotovosti přesahující limit 270 000 Kč za den mezi týmiž stranami (§ 4 odst. 1 ZOPH)
- smysl omezení plateb v hotovosti
 - snížit anonymitu peněžního oběhu
 - ztížit provádění plateb, které by mohly sloužit jako nástroj ML
- výjimky ze zákazu (stanoví zákon), například
 - platby daní
 - platby vůči finančním institucím
- unijní vývoj
 - podle AML nařízení (AMLR) bude limit plateb v hotovosti nově stanoven přímo na unijní úrovni (10 000 EUR)
 - členské státy mohou ponechat přísnější (nižší) národní limit

Centrální evidence účtů

- zákon č. 300/2016 Sb., o centrální evidenci účtů – zavázal banky, spořitelny a poskytovatele platebních služeb evidovat základní údaje o účtech a bezpečnostních schránkách svých klientů v centralizovaném registru spravovaném ČNB
- centrální evidence účtů

- je nepřístupná veřejnosti
- přístup mají pouze taxativně vymezené orgány veřejné moci
 - soudy, policie, FAÚ, orgány finanční správy atd.
 - pro účely plnění jejich zákonných úkolů
- umožňuje rychlé dohledání majetku fyzických i právnických osob v trestních nebo správních řízeních

Cílené finanční sankce

Podstata a vrstvy sankční úpravy

- mezinárodní sankce = opatření přijímaná státy nebo mezinárodními organizacemi jako nástroj politického tlaku vůči jinému subjektu mezinárodního práva
- cílené finanční sankce = sankce spočívající ve zmražení majetku identifikovaných fyzických nebo právnických osob
- vrstvy sankční úpravy
 - sankce Rady bezpečnosti OSN
 - základní vrstva
 - přijímané podle Charty OSN
 - závazné pro všechny členy OSN
 - autonomní sankce EU
 - navazují na sankce OSN
 - přijímané formou nařízení Rady EU
 - nařízení jsou přímo aplikovatelná v celé EU
 - vnitrostátní implementace v České republice
 - zákon č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí
 - nový sankční zákon č. 1/2023 Sb.

Zmražení majetku a role FAÚ

- zmražení majetku = zákaz nakládání s majetkem sankcionované osoby jinak než za účelem jeho ochrany
 - všechny osoby, u nichž se nachází majetek sankcionované osoby (zejména finanční instituce), jsou povinny
 - tento majetek zmrazit
 - neprovádět s ním žádné transakce
 - porušení povinnosti zmrazit majetek je deliktem, za nějž hrozí vysoké správní sankce
- FAÚ v oblasti cílených finančních sankcí
 - je příslušný k výkonu agendy cílených finančních sankcí
 - spravuje odejmuté peněžní prostředky (ostatní odňatý sankcionovaný majetek spravuje jiná organizační složka státu nebo určená osoba)
 - vydává výjimky a stanoviska
 - sankcionovaný majetek lze za zákonem daných podmínek prodat, výnos prodeje pak opět podléhá cíleným finančním sankcím
- vývoj po roce 2022 – legislativa v oblasti cílených finančních sankcí se výrazně rozvinula v reakci na sankce vůči Rusku v důsledku invaze na Ukrajinu

Druhy mezinárodních sankcí

- mezinárodní sankce nejsou jen finanční povahy
 - cílené finanční sankce
 - zmražení majetku

- zákaz transakcí
- další typy sankcí
 - omezení nebo zákaz vstupu na území
 - omezení nebo zákaz dovozu nebo vývozu určitých komodit
 - omezení vědeckotechnické spolupráce
 - omezení letecké dopravy
 - omezení účasti ve veřejných zakázkách
 - mediální sankce
- komplexní sankční balíčky typicky kombinují více typů opatření
 - jak je tomu v případě sankcí vůči Rusku

Seznam zkratk

FAÚ	Finanční analytický úřad
FIU	finanční zpravodajská jednotka (Financial Intelligence Unit); v České republice Finanční analytický úřad
FKI	fond kvalifikovaných investorů
GBER	nařízení Komise (EU) č. 651/2014 (obecné nařízení o blokových výjimkách)
GDPR	nařízení EP a Rady (EU) 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů
GSFT	Garanční systém finančního trhu
G-SIFI	globálně systémově významná finanční instituce
G-SVI	globálně systémově významná instituce (v terminologii CRD)
HDP	hrubý domácí produkt
IDD	směrnice EP a Rady (EU) 2016/97 o distribuci pojištění
IRB	přístup založený na interním ratingu (Internal Ratings-Based Approach)
J-SVI	jiná systémově významná instituce (v terminologii CRD)
KID	sdělení klíčových informací (Key Information Document)
KYC	poznej svého klienta (Know Your Customer)
MCD	směrnice EP a Rady 2014/17/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru na obytné nemovitosti
MCR	minimální kapitálový požadavek (Minimum Capital Requirement)
MiCA	nařízení EP a Rady (EU) 2023/1114 o trzích kryptoaktiv
MiFID II	směrnice EP a Rady 2014/65/EU o trzích finančních nástrojů
MiFIR	nařízení EP a Rady (EU) č. 600/2014 o trzích finančních nástrojů
ML	legalizace výnosů z trestné činnosti, praní peněz (Money Laundering)
ML/TF	legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (Money Laundering / Terrorist Financing)
MMF	Mezinárodní měnový fond
MONEYVAL	Výbor expertů Rady Evropy pro hodnocení opatření proti praní peněz a financování terorismu
MTF	mnohostranný obchodní systém (Multilateral Trading Facility)

NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NRA	národní hodnocení rizik (National Risk Assessment)
NRKI	Nebankovní registr clientských informací
OLAF	Evropský úřad pro boj proti podvodům
OPO	oznámení o podezřelém obchodu (§ 18 AMLZ)
OSN	Organizace spojených národů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OTF	organizovaný obchodní systém (Organised Trading Facility)
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PEP	politicky exponovaná osoba
PRIIPs	nařízení EP a Rady (EU) č. 1286/2014 o sděleních klíčových informací týkajících se strukturovaných retailových investičních produktů a pojistných produktů s investiční složkou
PSD2	směrnice EP a Rady (EU) 2015/2366 o platebních službách na vnitřním trhu
PSD3	návrh směrnice EP a Rady o platebních službách na vnitřním trhu (Payment Services Directive 3)
PSR	návrh nařízení EP a Rady o platebních službách na vnitřním trhu (Payment Services Regulation)
RBA	rizikově orientovaný přístup (Risk-Based Approach)
RP	zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů
RPSN	roční procentní sazba nákladů
RPÚR	zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů
RRF	Nástroj pro oživení a odolnost (Recovery and Resilience Facility)
RTGS	vypořádání v reálném čase v hrubé výši (Real-Time Gross Settlement)
SCR	solventnostní kapitálový požadavek (Solvency Capital Requirement)
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SICAV	akciová společnost s proměnným základním kapitálem
SIFI	systémově významná finanční instituce (Systemically Important Financial Institution)

SNRA	nadnárodní hodnocení rizik na úrovni Evropské unie (Supranational Risk Assessment)
SOLUS	zájmové sdružení právnických osob provozující registry dlužníků
Solvency II	směrnice EP a Rady 2009/138/ES o přístupu k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejím výkonu (Solventnost II)
SREP	proces přezkumu a hodnocení orgánem dohledu (Supervisory Review and Evaluation Process)
SRM	jednotný mechanismus pro řešení krizí (Single Resolution Mechanism)
SSM	jednotný mechanismus dohledu (Single Supervisory Mechanism)
SZ	samostatný zprostředkovatel (§ 6 ZDPZ)
T2	platební systém Eurosystemu pro vypořádání mezibankovních plateb v eurech (dříve TARGET2)
TBML	praní peněz prostřednictvím obchodních transakcí (Trade-Based Money Laundering)
TF	financování terorismu (Terrorist Financing)
TFR	nařízení EP a Rady (EU) 2023/1113 o informacích doprovázejících převody peněžních prostředků a některých kryptoaktiv (Transfer of Funds Regulation)
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
UCITS	směrnice EP a Rady 2009/65/ES o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů
VZ	vázaný zástupce (§ 15 ZDPZ)
ZCEÚ	zákon č. 300/2016 Sb., o centrální evidenci účtů, ve znění pozdějších předpisů
ZČNB	zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
ZDKT	zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu, ve znění pozdějších předpisů
ZDPS	zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů
ZDPZ	zákon č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění, ve znění pozdějších předpisů
ZESM	zákon č. 37/2021 Sb., o evidenci skutečných majitelů, ve znění pozdějších předpisů
ZFA	zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů
ZISIF	zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů

ZMS	zákon č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí, ve znění pozdějších předpisů
ZoB	zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů
ZOBM	zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí, ve znění pozdějších předpisů
ZoP	zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů
ZOPH	zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, ve znění pozdějších předpisů
ZOPŘK	zákon č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu, ve znění pozdějších předpisů
ZPKT	zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů
ZPRO	zákon č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti, ve znění pozdějších předpisů
ZPS	zákon č. 370/2017 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů
ZRUD	zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní, ve znění pozdějších předpisů
ZSČ	zákon č. 277/2013 Sb., o směnářenské činnosti, ve znění pozdějších předpisů
ZSS	zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, ve znění pozdějších předpisů
ZSUD	zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, ve znění pozdějších předpisů
ZSÚ	zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů